

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Turecko jako významný geopolitický hráč – doktrína
„strategické hloubky“ v zahraniční politice Turecka**

Petra Matýsková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Turecko jako významný geopolitický hráč – doktrína
„strategické hloubky“ v zahraniční politice Turecka**

Petra Matýsková

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014 .....

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce, paní PhDr. Martině Ponížilové za ochotu, připomínky a čas, který mi věnovala při její přípravě.

OBSAH

ÚVOD	1
1 DOKTRÍNA „STRATEGICKÉ HLOUBKY“	7
1.1 Hlavní teoretická východiska strategické hloubky	7
1.2 Základní principy turecké zahraniční politiky a neo-otomanismus	9
1.3 Charakteristika vnitřní politiky Turecka	11
1.4 Konceptualizace Davutoğluova pojetí centrální mocnosti a teorie moci	12
1.5 Koncept centrální mocnosti v komparaci s konceptem střední a regionální mocnosti	14
2 HISTORICKÉ KOŘENY A IDEOLOGIE STRANY AKP	18
2.1 Historické pozadí vzniku AKP	18
2.2 Ideologická východiska strany AKP	19
2.3 Doktrína strategické hloubky jako součást stranického programu AKP	21
3 AKP A POLITIKA NULOVÝCH PROBLÉMŮ SE SOUSEDY	24
3.1 Region Blízkého východu	25
3.1.1 Turecko-izraelské a turecko-palestinské vztahy po roce 2002	26
3.1.2 Turecko-iránské vztahy po roce 2002	29
3.1.3 Turecko-irácké vztahy po roce 2002	30
3.1.4 Turecko-syrské vztahy po roce 2002	32
3.1.5 Vztahy Turecka se Saúdskou Arábií po roce 2002	34
3.1.6 Turecko a ekonomická interdependence na Blízkém východě	36
3.1.7 Turecko jako mírotvůrce a mediátor konfliktů na Blízkém východě	38
3.2 Region Černého moře	43
3.2.1 Vývoj v regionu Černého moře do roku 2002	43
3.2.2 Vývoj v regionu Černého moře po roce 2002	48
3.3 Střední Asie	56
3.3.1 Zahraničněpolitický vývoj v regionu do roku 2002	56
3.3.2 Zahraničněpolitický vývoj v regionu po roce 2002	57
3.4 Oblast Balkánu	59
3.4.1 Turecko-řecké vztahy do roku 2002	60

3.4.2 Turecko-řecké vztahy po roce 2002	61
4 ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ VZTAHY TURECKA A EU	64
4.1 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a EU do roku 2002	64
4.2 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a EU po roce 2002	66
5 ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ VZTAHY TURECKA A USA	70
5.1 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a USA do roku 2002	70
5.2 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a USA po roce 2002	72
ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	82
I. Literatura	82
II. Elektornické informační zdroje	87
RESUMÉ	96
PŘÍLOHY	97

SEZNAM DŮLEŽITÝCH ZKRATEK

AKP - Strana spravedlnosti a rozvoje

Blackseafor - Černomořská námořní kooperační bojová skupina

BSC - Komise Černého moře

BSEC - Organizace černomořské hospodářské spolupráce

BSF - Černomořské fórum pro partnerství a dialog

BSS - Černomořská synergie

BTC - ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan

EEZ - exkluzivní ekonomická zóna

EHS - Evropské hospodářské společenství

ES - Evropské společenství

EU - Evropská unie

FP - Strana ctnosti

GAP - Jihovýchodní anatolský projekt

IMO - Mezinárodní námořní organizace

IPAP - Individuální akční plán partnerství NATO

KDP - Kurdská demokratická strana

LAS - Liga arabských států

MNP - Strana národního pořádku

MSP - Strana národní spásy

NATO - Severoatlantická aliance

NSC - Národní bezpečnostní rada

OIC - Organizace islámské spolupráce

OSCE - Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN - Organizace spojených národů

PKK - Kurdská strana pracujících

RP - Strana blahobytu

SCP - plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum

SP - Strana blaženosti

TANAP - Trans-anatolský plynovod

TCGP - Trans-kaspický plynovod

TGI - energetický koridor Turecko-Řecko-Itálie

UNCLOS - Konvence o mořském právu

UNEP - Program OSN pro životní prostředí

UNIFIL - Prozatímní jednotky OSN v Libanonu

UNRWA - Úřad OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě

USA - Spojené státy americké

„Blízký východ - v orientalistickém slova smyslu - je povětšinou spojován s výrazy jako napětí, konflikt nebo zaostalost. Avšak náš region byl po tisíciletí kolébkou civilizace, která vytvořila pevné tradice politického řádu, v němž vzkvétá multikulturalismus. Vedle kulturního a politického dědictví v současnosti disponujeme také dostatečnými ekonomickými zdroji, jež umožňují, abychom z našeho regionu vybudovali centrum celosvětového významu.“¹

Ahmet Davutoğlu

ÚVOD

Již od 20. let 20. stol. se Turecko, ač muslimská země, snaží svým sekulárním uspořádáním a prostřednictvím prozápadních reforem následovat vyspělé evropské země. Éra tureckého sblížení se Západem započala úspěšným reformním procesem Mustafy Kemala Atatürka, jenž se zaměřil především na reformy vnitropolitického charakteru, jako je republikánské uspořádání státu, oddělení náboženství od státních záležitostí, zajištění základních práv a svobod občanů, sekularizace školství a justice či genderová rovnost. O několik let později pak byl Atatürkův reformní balíček rozšířen o další stěžejní politická témata, jako je demokratizace turecké společnosti² či jednostranně zaměřená prozápadní zahraniční politika, podepřená především členstvím v Organizaci spojených národů (OSN), Severoatlantické alianci (NATO) a jiných ekonomických a politických organizacích západního typu. Další významnou iniciativou, kterou nelze nezmínit, byla a je snaha Turecka stát se členskou zemí Evropské unie (EU). Plné zapojení Turecka do evropských ekonomických a politických struktur bylo završením Atatürkových modernizačních snah, neboť by se Turecko, jako jediná muslimská země, stalo součástí křesťanského civilizačního okruhu. Sekularizace, evropský právní systém a instituce a jiné prozápadní reformy se tedy staly hlavními prostředky tureckých sekulárních vlád, skrze něž mělo dojít k opětovnému vybudování Turecka jako státu se silným mocenským zázemím, jenž by byl respektován okolními aktéry mezinárodního systému. Zvolená strategie se nicméně v praxi příliš neosvědčila. Země je i nadále po devadesáti letech od zahájení Atatürkova modernizačního procesu

¹We in Turkey and the Middle East Have Replaced Humiliation with Dignity: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/mar/15/middle-east-dignity-common-destiny> [citováno dne 15. 01. 2014].

²Doğan 2008, s. 108-111.

západními mocnostmi považována za most mezi Východem a Západem, což je vidět zejména na neochotě členských států EU přijmout mezi sebe politicky i ekonomicky poměrně rozvinuté, avšak kulturně odlišné Turecko. Nicméně i v samotné turecké společnosti je možné zaznamenat určitý kulturní rozkol. Zatímco západní část Turecka je zejména pro-evropsky orientovaná a ekonomicky vzkvétá, východní část v oblasti ekonomiky zaostává a zůstává svou kulturní podstatou spíše tradiční. Rozkolisanost turecké identity a budoucí směřování tureckého národa jsou proto v současném Turecku velmi diskutovanými tématy, o čemž svědčí i výsledky parlamentních voleb, ve kterých získala konzervativní strana AKP několikrát po sobě většinovou podporu voličů, a to i přesto, že straně dali vzniknout Abdullah Gül a Recep Tayyip Erdoğan, tedy politici, kteří v 90. letech působili v islamistických stranách.

Turecká konzervativní strana, Strana spravedlnosti a rozvoje (*Adalet ve Kalkinma Partisi, AKP*) přichází s diametrálně odlišnou strategií, neboť říká, že pouze vyvážená a vícestranně zaměřená zahraniční politika dokáže z Turecka opětovně vytvořit mocnost globálního významu. Turecko by tedy mělo vedle EU a USA udržovat četné diplomatické kontakty také se sousedními regiony, jako je Blízký východ, region Černého moře, Střední Asie, Kavkaz nebo Balkán a mělo by v těchto regionech prosazovat politiku vzájemné politické a ekonomické interdependence. Větší míra stratifikace oblastí zájmů zahraniční politiky nicméně nesouvisí pouze se sousedními regiony Turecka, důležitým bodem je také udržování dobrých vztahů s ostatními mocnostmi mezinárodního systému, jako je Rusko či Čína. Multidimenzionální zahraniční politika spolu s větší angažovaností země v mezinárodních a regionálních organizacích pak má ruku v ruce s rolí Turecka jako mediátora regionálních konfliktů, zajistit jeho politický vzestup. Konstruktérem této zahraničně-politické doktríny je současný ministr zahraničních věcí Ahmet Davutoğlu, jenž ve svém díle *Strategická hloubka (Stratejik Derinlik, Strategic Depth)* vybízí k aktivní diplomacii a multidimenzionální zahraniční politice a zároveň tvrdí, že Turecko má na základě výhodného geostrategického umístění na pomezí několika světových regionů a kontinentů a na základě historického dědictví Osmanské říše předpoklad stát se lídrem nejen v přilehlých regionech ale také určující silou globálního významu. Turecko jako tzv. centrální mocnost by se proto mělo aktivněji zapojovat nejen při řešení záležitostí regionálního charakteru, ale mělo by vyvíjet snahu řešit problémy celého mezinárodního systému.

Davutoğlova doktrína strategické hloubky tedy nahlíží na Turecko jako na regionální mocnost, jež je schopná vyvíjet tlak na sousední státy a určovat dění v okolních regionech. Zároveň je ovšem Turecko vnímáno jako stát, jenž má obrovský potenciál stát se globální mocností a ovlivňovat záležitosti mezinárodního charakteru. S tímto pojetím pak také velmi úzce souvisí participace Turecka v nových regionálních a mezinárodních iniciativách, ale také navazování diplomatických kontaktů se vzdálenými regiony. S ohledem na široký záběr doktríny strategické hloubky, ovšem není možné v rámci rozsahu vysokoškolské diplomové práce zanalyzovat všechny oblasti turecké zahraniční politiky, jimž se Davutoğlu ve svém díle věnuje, a proto se bude práce orientovat pouze na vývoj zahraničněpolitických vztahů regionálního charakteru rozšířených o diplomacii mezi Tureckem a západními mocnostmi, tj. EU a USA po roce 2002.

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat hlavní teoretická východiska, popsaná v díle *Strategická hloubka*, a zahraniční politiku AKP se záměrem zjistit, jak konkrétně se doktrína strategické hloubky projevuje v turecké politické praxi. Práce bude sestávat ze dvou částí – teoretické a empirické, přičemž část teoretická se bude zabývat vymezením Davutoğlovy doktríny strategické hloubky a jejími charakteristickými rysy. Hlavní přínos teoretické části bude spočívat v představení Davutoğlova konceptu centrální mocnosti, jenž bude dále komparován s konceptem střední mocnosti a s konceptem regionální mocnosti. Takto zvolený přístup je, s ohledem na dosud publikovaná díla o zahraniční politice Turecka za vlády AKP, poměrně inovativní a doufáme, že by mohl být přínosem pro další výzkum. Hlavní náplní empirické části práce pak bude analýza konkrétních jednání tureckých vládních představitelů především od roku 2002, (tj. od roku, kdy AKP poprvé usedla jako většinová strana v tureckém parlamentu) do současnosti, jež byla učiněna za účelem zlepšení strategické pozice Turecka na regionální, ale také na celosvětové úrovni s cílem poukázat na význam a vliv Davutoğlovy doktríny na tureckou zahraniční politiku a vztahy s okolními státy. S ohledem na celkovou strukturu Davutoğlovy *Strategické hloubky* a s ohledem na obsahovou stránku teorie „pět principů turecké zahraniční politiky“ pak bude analytická empirická část diplomové práce rozdělena do několika kapitol:

První kapitola empirické části, tj. kapitola 2., bude zaměřena na *historické kořeny a ideologická východiska strany AKP* se záměrem vysvětlit pravděpodobné příčiny přijetí Davutoğlova konceptu strategické hloubky jako integrální součásti politického programu AKP. Důležitým bodem této kapitoly pak bude také popis politického programu AKP se záměrem potvrdit přijetí hlavních myšlenek Davutoğlovy zahraničně-politické ideologie politickým vedením strany.

Druhá kapitola empirické části, tj. kapitola 3., se bude v souvislosti s Davutoğlovou *politikou nulových problémů se sousedy* věnovat částečné reorientaci zahraniční politiky Turecka směrem ke státům sousedních regionů, tedy Blízkému východu, regionu Černého moře, Kavkazu, Balkánu a Střední Asie. Jelikož se však hranice mezi regionem Černého moře a Kavkazu značně stírají, bude oblast Kavkazu popisována v rámci tzv. širšího pojetí Černomoří, do nějž spadají také státy Kavkazu. V podkapitole věnující se regionu Blízkého východu bude postupně analyzován vývoj turecko-iránských, turecko-iráckých a turecko-syrských vztahů po roce 2002, tj. zahraničněpolitických a ekonomických vztahů se zeměmi, s nimiž Turecko sdílí své hranice. Součástí bude také analýza bilaterálních vztahů mezi Tureckem a Izraelem a Tureckem a Palestinskou autonomií, neboť právě na těchto státech lze velmi dobře demonstrovat změny, jež proběhly v zahraniční politice Turecka v souvislosti se vstupem AKP do tureckého parlamentu. Posledním státem, jenž bude v této části práce zahrnut, je Saúdská Arábie, neboť právě Saúdská Arábie patří mezi mocensky nejsilnější státy regionu. Ostatní země Blízkého východu pak nebudou s ohledem na stanovené téma a plánovaný rozsah diplomové práce v dané podkapitole reflektovány. Podkapitola analyzující zahraničněpolitické vztahy Turecka ke státům regionu Černého moře, bude vycházet z předpokladu, že Turecko se v černomořském regionu angažuje zejména proto, aby rozšířilo svůj vliv na státy okolních regionů a zároveň zvětšilo svou mocenskou základnu. Zahraniční politika bude v tomto případě sledována mnohem obecněji, optikou turecké participace v regionálních integračních iniciativách, přičemž bilaterální diplomatické kontakty Turecka se státy černomořského regionu, budou řešeny pouze v případě, že přispívají k posílení celkové geostrategické pozice země. Do podkapitoly tak budou zahrnuty státy, jako je Rusko nebo Ázerbájdžán, neboť udržování a rozvíjení politických a ekonomických kontaktů s těmito zeměmi je stěžejním předpokladem pro to, aby bylo Turecko mezinárodním společenstvím v budoucnu vnímáno jako hlavní energetická křižovatka světa. Podkapitoly věnující se

zahraničněpolitickým vztahům Turecka se státy Blízkého východu a Černého moře lze považovat za jádro předkládané diplomové práce, a proto jim bude věnována maximální možná pozornost. Naopak oblast Balkánu a region Střední Asie má v porovnání s předchozími dvěma regiony pouze minimální vliv na posílení geostrategické pozice Turecka, a proto se jimi budu zabývat jen okrajově. Hlavní náplní podkapitoly, popisující postoj Turecka k zemím Balkánu bude analýza vzájemných turecko-řeckých vztahů po roce 2002, neboť nevyřešené spory Turecka s Řeckem fakticky znemožňují členství Turecka v EU, a tím celkově oslabují postavení Turecka v mezinárodním systému. Cílem kapitoly, věnující se regionální zahraniční politice Turecka, tedy bude zanalyzovat a zhodnotit zahraničně-politické vztahy mezi Tureckem a výše jmenovanými regiony, a to v politické, ekonomické nebo bezpečnostní oblasti s důrazem na celkový geopolitický přínos těchto vztahů pro Turecko.

Třetí kapitola empirické části, tj. kapitola 4., se bude v rámci Davutoğlova principu *multidimenzionální a víceúrovňové diplomacie* zaměřovat na analýzu zahraniční politiky Turecka ke globálním mocenským centrům, tedy k EU a USA, přičemž i v této kapitole postupně zhodnotím, jaká konkrétní pozitiva Turecko od takto vedené zahraniční politiky očekává. Turecko-ruské zahraničněpolitické vztahy budou popisovány pouze z pohledu dohod o dodávkách ruského zemního plynu do Turecka, neboť uzavírání kontraktů na výstavbu nových produktovodů přispívá k zvyšování geopolitického významu Turecka. Popis turecko-ruských politických a bezpečnostních vztahů pak bude v diplomové práci vynechán, a to zejména s ohledem na plánovaný rozsah práce. Stejně tak nebudou v práci reflektovány iniciativy turecké AKP rozšířit doposud prozápadně orientovanou zahraniční politiku o některé jiné mocnosti, jako je např. Čína nebo státy Jižní Ameriky a to zejména z toho důvodu, že poměrně nízká úroveň politických a ekonomických vztahů Turecka s těmito zeměmi příliš neovlivňuje mocenské postavení Turecka v mezinárodním systému.

Na základě výše uvedených cílů a s ohledem na výsledky svého bádání následně v závěrečné části diplomové práce zodpovím tuto výzkumnou otázku:

- *Zlepšilo se v souvislosti se vstupem AKP do turecké vlády geopolitické postavení Turecka?*

Ve své diplomové práci budu čerpat převážně z anglicky psaných elektronických i tištěných informačních zdrojů, tj. z monografií, článků a jiných příspěvků tureckých ale i světových odborníků na Turecko. Mou snahou v rámci teoretické části práce bude vycházet spíše z primárních než sekundárních zdrojů, tedy využít článků a výroků, jejichž autorem je přímo Ahmet Davutoğlu. Hlavní teoretický zdroj současné zahraniční politiky AKP, knihu *Strategická hloubka*, nicméně není možné do této práce zakomponovat, neboť prozatím nebyla přeložena do žádného ze světových jazyků a je možné ji zakoupit pouze v originálním znění, tedy v turečtině.

V empirické části diplomové práce poslouží k popisu ideologie a implementace Davutoğlova myšlení jako primární zdroj oficiální webové stránky strany AKP, k popisu zahraniční politiky pak také oficiální internetové stránky ministerstva zahraničních věcí a ministerstva obchodu a průmyslu. Co se týče sekundárních zdrojů, budu vycházet především z díla Hakana Yavuze *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, knihy Grahama Fullera *The new Turkish republic: Turkey as a pivotal state in the Muslim World* nebo z díla *Security of Natural Gas Supply through Transit Countries* z díla Jense Hetlanda.

V diplomové práci budu při psaní tureckých termínů a jmen tureckých autorů zachovávat původní formu včetně speciální diakritiky. Při přepisu arabských slov z anglicky psaných odborných textů budu využívat transkripčních pravidel uznávaného českého orientalisty a islamologa profesora Luboše Kropáčka. Cizojazyčné názvy či termíny budou v textu vždy zvýrazňovány kurzívou.

1 DOKTRÍNA „STRATEGICKÉ HLOUBKY“

Termín „strategická hloubka“ (*strategic depth/stratejik derinlik*) byl poprvé použit tureckým teoretikem a ministrem zahraničních věcí Ahmetem Davutoğlu^{3, (4)} v díle *Strategická hloubka (Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu/Strategic Depth: Turkey's Place in the World)* v roce 2001.⁵ O strategické hloubce jako o státní zahraničně-politické doktríně Turecka, nicméně můžeme hovořit až po roce 2003, kdy začalo nejužší vedení vládnoucí turecké strany AKP v praxi prosazovat hlavní teoretická východiska knihy.

1.1 Hlavní teoretická východiska strategické hloubky

Davutoğlova kniha *Strategická hloubka* je výrazně geopoliticky zaměřená a snaží se nastínit vhodnou vnitropolitickou i zahraničněpolitickou strategii, přičemž hlavním cílem této strategie je vybudovat z Turecka globálního aktéra a určovatele dění v mezinárodním systému, a to nejpozději do roku 2023, kdy Turecko oslaví stoleté výročí svého vzniku.⁶ Davutoğlu vychází z předpokladu, že Turecko je vlastníkem tzv. strategické hloubky, tedy souboru geopolitických výhod, které mohou významným způsobem přispět k mocenskému vzestupu Turecka, přičemž tyto výhody spočívají jednak v unikátní geografické poloze země, a dále také v historickém a kulturním odkazu Osmanské říše. Turecko není pouhou regionální mocností, je tzv. centrální mocností, tedy státem rozprostírajícím se na pomezí několika světových regionů a kontinentů, což spolu s dědictvím Osmanské říše vytváří prostor pro to, aby se Turecko stalo lídrem několika světových regionů – především Blízkého východu, Centrální Asie, Černomořské oblasti, Balkánu a Kavkazu. S ohledem na stanovený cíl je nicméně potřeba přehodnotit dosavadní zahraničněpolitickou orientaci a roli Turecka v mezinárodním systému. Turecko by se již nadále nemělo prezentovat jako země, jejíž pozice a vnější vystupování jsou určovány okolními mocenskými centry (tedy

---

³ Ahmet Davutoğlu vystudoval politologii a mezinárodní vztahy na turecké univerzitě Bogazici. Od roku 2003 zastával funkci velvyslance a hlavního poradce premiéra Recepta Tayyipa Erdoğan, od roku 2009 do současnosti vykonává funkci tureckého ministra zahraničních věcí. Je hlavním teoretikem nové zahraničně-politické koncepce vládnoucí turecké strany AKP a autorem mnoha prací pojednávajících o roli a významu Turecka v současném mezinárodním systému. Je poslancem za tureckou provincii Konya a přednášejícím na několika tureckých univerzitách (Davutoğlu 2012, s. 1).

⁴ Davutoğlu 2012, s. 1.

⁵ Fuller 2008, s. 169.

⁶ Davutoğlu 2008, s. 77.

Západem) ale mělo by prostřednictvím své *soft power*⁷ vyvíjet proaktivní politiku a prosazovat své vlastní zahraničněpolitické zájmy. Země by se měla odklonit od užívání *hard power*⁸ při řešení sporů či při vyvíjení tlaku na okolní státy, měla by převzít roli mírotvůrce a mediátora v regionálních konfliktech a bránit tak intervencionismu světových mocností v regionech, jichž je součástí. Turecké vládě je doporučeno zaměřit se na udržování diplomatických vztahů se státy sousedních regionů a prosazovat v daném prostoru politiku ekonomické interdependence.⁹ Davutoğlu předpokládá, že regiony, které byly původně součástí Osmanské říše, tj. Blízký východ, Centrální Asie a Balkán jsou oblastmi, kde může Turecko uplatňovat na základě historické a kulturní propojenosti svůj vliv i v současnosti (viz příloha č. 1). Cílem turecké vlády by proto mělo být budování stabilních aliancí a udržování dobrých politických a ekonomických vztahů se sousedními regiony, čímž by došlo k vyvážení turecké zahraniční politiky a ke snížení turecké závislosti na západních mocenských centrech. Posílením vzájemných vztahů mezi Tureckem a sousedními regiony a odklonem od jednostranné prozápadní politiky směrem k multidimenzionální má Turecko dosáhnout větší nezávislosti a postupně si vybudovat status globální mocnosti. Turecko sice má se Západem (tedy s EU a USA) spolupracovat i nadále ale zároveň by mělo dbát na to, aby tímto směrem vedená zahraniční politika byla v souladu s tureckými zájmy. Turecko by tedy již nadále nemělo být periferií a nekritickým plnitelem rozhodnutí NATO, popřípadě EU, ale mělo by stát v centru dění a vyvíjet na západních zemích nezávislou zahraniční politiku.¹⁰ Poměrně kriticky se Davutoğlu staví k turecko-americkým vztahům během a po skončení bipolárního konfliktu a domnívá se, že Turecko v mnoha případech setrvalo v omezujících a neproduktivních bezpečnostních aliancích vedených USA, jež poškodily image Turecka jako nezávislé mocnosti a zároveň podpořily vznik protitureckého smýšlení u vlád sousedních států, jako je Írán, Sýrie nebo Řecko. Současná vláda by se proto v souladu s doktrínou strategické hloubky měla odklonit od silně proamericky zaměřené zahraniční politiky, a to za účelem opětovného

⁷ Soft power je v knize *Power and Interdependence* významných teoretiků mezinárodních vztahů Roberta O. Keohana a Josepha S. Nyeho definována jako schopnost dosáhnout cílů skrze vlastní kulturu, ideologii, hodnoty a myšlení, jež ostatní aktéři považují za následováníhodné (Keohane – Nye 2011, s. 220-221).

⁸ Hard power je dle Keohana a Nyeho schopnost přinutit ostatní aktéry mezinárodního systému dělat to, co by za běžných podmínek nedělali a to pod pohrůžkou trestu - např. vojenská intervence, či díky příslibu odměny - např. ekonomická motivace (Keohane – Nye 2011, s. 220-221).

⁹ The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/KEIMENO-ΕΡΓΑΣΙΑΣ-8_2010_IoGrigoriadis1.pdf [citováno dne 17. 01. 2014].

¹⁰ Terzi 2010, s. 49-51.

nabytí své nezávislosti.¹¹ I přes tento částečný zahraničně-politický odklon Turecka od Západu nicméně zůstává členství v NATO a vstup Turecka do EU jednou z hlavních priorit turecké zahraniční politiky.¹²

1.2 Základní principy turecké zahraniční politiky a neo-otomanismus

Nová zahraniční politika by měla být zaměřena na prosazování tureckých národních zájmů namísto zájmů západních mocností avšak zároveň prováděna v souladu s platnými mezinárodními normami a morálními zásadami. Mnohá nařčení ze strany některých současných kritiků, že se Turecko po vzoru Osmanské říše bude pokoušet o expanzionistickou a imperiální zahraniční politiku, jsou tedy poměrně zcestná.¹³ Důležitou roli v zahraniční politice Turecka by měl hrát také islám jako jeden z kulturních odkazů Osmanské říše. Davutoğlu ve svém díle zdůrazňuje pojmy jako civilizace, identita a morální zásady, přičemž poukazuje na určité rozdíly ve vývoji západní a islámské civilizace a zároveň říká, že turecká identita a morálka musí nutně vycházet z islámu. Turecko jako přirozená součást islámské civilizace by si mělo uvědomit svou identitu a mělo by se pokusit po vzoru Osmanské říše o znovuoživení a sjednocení islámské civilizace jako celku. Turecko by se také mělo postavit do čela islámské civilizace a stát se lídrem islámského světa, jelikož pouze tímto způsobem je možné překonat dvojí identitu tureckého národa.¹⁴ Aby byla zahraniční politika Turecka úspěšná, musí být založena na pěti principech. Jedná se o:

- 1) *vyváženost mezi demokracií a bezpečností* – tj. o snahu o budování demokracie a o implementaci a rozvíjení demokratických principů včetně rozšiřování všeobecných práv a svobod avšak vždy s ohledem na udržení bezpečnosti a stability státu,
- 2) *politiku nulových problémů se sousedy* – tj. o udržování dobrých, nekonfliktních vztahů se státy sousedních regionů prostřednictvím politické i ekonomické spolupráce a za užití turecké *soft power*,
- 3) *multidimenzionální a víceúrovňovou diplomacii* – tj. o důraz na diverzifikaci tureckých zahraničně-politických vztahů vůči všem globálním aktérům

¹¹ Fuller 2008, s. 170.

¹² Turkey's Zero Problems Foreign Policy:

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy [citováno dne 17. 01. 2014].

¹³ Terzi 2010, s. 51.

¹⁴ Yavuz 2009, s. 233.

mezinárodního systému, a to prostřednictvím rozšíření tradičních turecko-amerických a turecko-evropských vztahů např. o vztahy turecko-ruské,

- 4) *proaktivní a preemptivní diplomacii* – tj. o použití všech možných prostředků zamezujících eskalaci regionálních konfliktů např. formou angažovanosti Turecka jako mediátora při řešení regionálních konfliktů, podporou multikulturní koexistence či ekonomickou integrací a interdependencí
- 5) *rytmickou diplomacii* – tj. o snahu hrát aktivní roli v mezinárodních vztazích, a to prostřednictvím tureckého členství ve významných mezinárodních i regionálních organizacích politického, ekonomického nebo bezpečnostního charakteru ale také aktivnější participací při řešení témat globálního významu.¹⁵

Speciálně se pak v rámci nové koncepce turecké zahraniční politiky Davutoğlu zabývá regionem Blízkého východu, vůči kterému by měla být uplatňována specifická zahraniční politika, jež je postavena na čtyřech hlavních principech. Jedná se za prvé o zajištění bezpečnosti v rámci celého regionu, za druhé o upřednostňování dialogu při řešení regionálních krizí, za třetí o ekonomickou interdependenci a za čtvrté o kulturní koexistenci a pluralitu.¹⁶

Hlavní cíle turecké zahraniční i domácí politiky pak Davutoğlu zmiňuje ve svém odborném příspěvku „*Turkey's Zero Problems Foreign Policy*“ vydaném v květnu roku 2010 v časopisu *Foreign Policy*. V rámci projektu „*Vision 2023*“ by měla turecká vláda sladit vnitřní a vnější politiku státu, posílit a prohloubit demokratizační proces země a podpořit důvěru turecké společnosti ve státní instituce, a to za účelem vybudování obrazu Turecka jako státu se silnou vnitřní stabilitou. Důležitým bodem je také respekt ke kulturní, etnické nebo národnostní diverzitě, který by měl být uplatňován nejen uvnitř, ale i mimo turecké hranice. V rámci zahraniční politiky by pak turecká vláda měla vyvíjet snahu o získání plného členství v EU spolu se získáním statusu vlivného státu v této organizaci, a to nejpozději do roku 2023, dále pak o politiku regionální ekonomické a bezpečnostní integrace a o velkou míru participace na globální politické scéně. Turecko by také dle Davutoğla mělo plnit roli řešitele regionálních konfliktů, být hnací silou v mezinárodních organizacích a usilovat o zařazení do skupiny deseti

---

¹⁵ Turkey's Zero Problems Foreign Policy:
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy [citováno dne 17. 01. 2014].

¹⁶ Sokullu 2012, s. 63.

největších ekonomik světa, přičemž předpokládá, že všechny tyto vnitropolitické i zahraničněpolitické snahy přispějí k vybudování image Turecka jako silného a mezinárodními aktéry respektovaného státu.¹⁷

Tím, že Davutoğlu často hledá paralely mezi Osmanskou říší a současným Tureckem, bývá jeho myšlení zahrnuté v zahraničněpolitické doktríně strategické hloubky také často označováno termínem neo-otomanismus. Pojem neo-otomanismus se poprvé objevil v souvislosti s vládou Turguta Özala a Necmettina Erbakana v 80. a 90. letech, kdy se oba tito premiéři pokusili o odklon od turecké státní ideologie kemalismu¹⁸ a snažili se o multidimenzionálně vedenou zahraniční politiku.¹⁹ Neo-otomanismus je tedy ideologickou alternativou stojící v opozici vůči kemalismu a propagující aktivnější zahraniční politiku vůči sousedním regionům (především vůči Blízkému východu), multikulturalismus, společnou identitu vycházející z islámu a turecký patriotismus. Neo-otomanismus se navrácí k historickému a geopolitickému významu Osmanské říše a předpokládá, že stejně jako Osmanská říše má i Turecko potenciál stát se určující silou v přilehlých regionech.²⁰ Davutoğlu nicméně označení neo-otomanismus odmítá, neboť pojem sám o sobě evokuje politiku tureckého imperialismu, což je v rozporu se záměrem Turecka využívat při komunikaci s ostatními státy především soft power.²¹

1.3 Charakteristika vnitřní politiky Turecka

Na základě předchozí podkapitoly je zřejmé, že myšlenka strategické hloubky neodkazuje pouze na potřebu restrukturalizace zahraniční politiky, Turecko bude silné navenek pouze tehdy, bude-li silné i uvnitř, a proto je potřeba provést určité změny i v rámci vnitřní politiky státu. Vzorem může být, dle Davutoğla, právě vnitřní uspořádání a politika Osmanské říše. Zejména problematika multikulturního a

¹⁷ Turkey's Zero Problems Foreign Policy:

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy [citováno dne 17. 01. 2014].

¹⁸ Kemalismus je oficiální státní ideologie Turecké republiky, která je výsledkem vnitřních politických reforem Mustafy Kemala Atatürka, zakladatele a prvního prezidenta moderního Turecka. Ideologie kemalismu je od roku 1937 právně zakotvena také v turecké ústavě. Kemalismus spočívá na šesti pilířích: republikanismu, etatismu (v ekonomické oblasti), populismu, nacionalismu a reformismu, přičemž zejména sekulární reformy potlačující islámské instituce a tradiční islámské zvyklosti patří k těm nejvýznamnějším (Kemalism: <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0440>, [citováno dne 17. 01. 2014]).

¹⁹ Kemalism: <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0440>, [citováno dne 17. 01. 2014].

²⁰ Göcek 2011, s. 1-3.

²¹ Terzi 2010, s. 34.

mnohonárodnostního složení současného Turecka, pod níž spadá i současný etnický separatismus Kurdů, by měla být řešena po vzoru pluralitně organizované Osmanské říše.²² Prostředkem, jak tento vnitropolitický problém vyřešit, je nicméně také již zmíněná politika nulových problémů se sousedy, neboť s ohledem na velký počet Čechenců, kosovských Albánců, gruzínských Abcházů, Bosňáků, Kurdů či Ázerbájdžánců žijících v Turecku se mohou konflikty z okolních států snadno přelít i na turecké území.²³ Politiku nulových problémů se sousedy, podporu pluralitního uspořádání turecké společnosti a prohlubování demokracie tedy lze považovat za vhodné způsoby zajištění vnitřní stability Turecka.²⁴

1.4 Konceptualizace Davutoğlova pojetí centrální mocnosti a teorie moci

Důležitým tématem, jímž se Davutoğlu ve svých pracích zabývá je pojetí Turecka jako tzv. centrální mocnosti (*merkez ülke*). Dle Davutoğla Turecko zaujímá zcela unikátní polohu, neboť se nachází přímo v centru „Afro-Eurasie“, tedy v oblasti, kde se střetává několik světových regionů. Turecko nelze z geografického, historického, ani kulturního hlediska spojovat pouze s jedním z těchto regionů, ale je nutné na něj nahlížet jako na zemi mnoha regionálních identit, tedy zemi, jež je součástí evropského, blízkovýchodního a černomořského regionu ale také Balkánu, Kavkazu nebo Střední Asie. Turecko je také propojeno s oblastí Perského zálivu a skrze Středozemní moře dosahuje hranic Afriky. Turecko tedy leží na pomezí Evropy, Asie a Afriky a navíc má kontrolu nad strategickými úžinami Bospor a Dardanely, což ho výrazně odlišuje od ostatních centrálních mocností, jako je např. Německo, Rusko nebo Írán, jež sice mohou uplatňovat svůj vliv na okolní státy, avšak pouze v rámci jednoho nebo maximálně dvou světových kontinentů. Výhodné geografické umístění Turecka tedy zemi předurčuje k tomu, aby se Turecko v budoucnu stalo jedním z hlavních geopolitických hráčů. Výhodné geostrategické umístění nicméně není jediným předpokladem k tomu, aby byl stát vnímán jako centrální mocnost, důležitým prvkem je také historické a kulturní dědictví národa. Za centrální mocnost tedy lze považovat stát, jenž v minulosti zaujímal významné mocenské postavení a jenž vzešel z pozůstatků bývalých imperiálních říší.

²² Kastoryano 2013, s. 171.

²³ Turkey's Zero Problems Foreign Policy:

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy [citováno dne 17. 01. 2014].

²⁴ Davutoğlu jako konstruktér státní zahraničně-politické doktríny Turecka se vnitřní politikou příliš nezabývá. S ohledem na celkové zaměření diplomové práce jsem tedy vybrala pouze ty informace, jež nějakým způsobem souvisí se zahraniční politikou Turecka.

Turecko má proto stavět na mocenských základech Osmanské říše, stejně jako např. Německo staví na mocenském významu Svaté říše římské. Geografická poloha spolu s historickým a kulturním dědictvím z Turecka postupně vytváří centrální mocnost, která by se měla v procesu transformace zbavit své tradiční nálepky „mostu mezi Východem a Západem“, a to prostřednictvím aktivní a multidimenzionální zahraniční politiky, jež by zároveň vedla ke stabilitě a bezpečnosti v přilehlých oblastech.

Davutoğlu dále svou teorii rozvádí a rozlišuje mezi třemi hlavními typy mocností:

- a) *kontinentální mocnosti (státy)* – tj. země, jež nelze zařadit k jakémukoliv světovému regionu, jelikož se rozkládají na ploše jednotlivých kontinentů. Tyto mocnosti jsou vzdálené od afro-eurasijského centra, jsou v mnoha ohledech soběstačné a došlo zde k vývoji vlastní, od ostatních oblastí odlišné kultury. Do této kategorie Davutoğlu řadí např. USA a Austrálii ale částečně také Indii a Čínu.
- b) *ostrovní mocnosti (státy)* – tj. státy situované na okrajích jednotlivých kontinentů. Ostrovní mocnosti mají navázány speciální vztahy s kontinentálními mocnostmi a lze je zařadit k jednomu konkrétnímu světovému regionu. Zde autor řadí Velkou Británii a Japonsko.
- c) *centrální mocnosti (státy)* – tj. státy nacházející se na rozhraní několika světových regionů nebo kontinentů, jež se mohou hlásit k většímu počtu regionálních identit. Centrální mocnosti by také měly disponovat silným kulturním a historickým dědictvím po imperiálních říších, z nichž vznikly. Tudiž pouze země s výhodným geostrategickým umístěním na rozhraní několika regionů/kontinentů a se silnou mocenskou základnou vycházející z historie můžeme nazvat centrálními mocnostmi. Davutoğlu do této skupiny států řadí především Rusko, které leží na rozhraní Evropy a Asie a jež je určující silou v několika světových regionech a dále také Írán nebo Německo. Žádný z těchto států ovšem nezaujímá tak silnou pozici centrální mocnosti jako Turecko, jež se nachází na rozhraní třech světových kontinentů a šesti světových regionů.²⁵

Koncept centrální mocnosti je dle Davutoğla určován dvěma hlavními faktory – geografii a historií, tedy tzv. trvalými ukazateli moci, které však samy o sobě

---

²⁵ Davutoğlu 2008, s. 77-79.

automaticky nezajistí mocenský vzestup státu. Proto autor rozlišuje mezi trvalými ukazateli moci, kam spadá geografie, historie, kultura a obyvatelstvo, a potencionálními ukazateli moci, kam lze zařadit ekonomické, technologické a vojenské kapacity země. Zatímco trvalé ukazatele moci jsou neměnné a stát pouze hodnotí význam a vliv každého z těchto faktorů na mocenskou základnu země, potencionální ukazatelé moci jsou měnitelné zejména v souvislosti s tím, jakým způsobem je stát schopen využít svého potenciálu, tedy i trvalých ukazatelů moci. Potencionální ukazatele moci lze efektivně povzbuzovat, a tím zajistit postupný mocenský vzestup.²⁶ Je tedy zřejmé, že by Turecko mělo využít výhod vycházejících z jeho strategické polohy, slavné historie a kulturního dědictví Osmanské říše, které spolu s početným obyvatelstvem vytváří prostor pro budování silné ekonomiky a armády a mohou přispět také technologickému rozkvětu země.

1.5 Koncept centrální mocnosti v komparaci s konceptem střední a regionální mocnosti

Máme-li porovnat koncept střední a regionální mocnosti s Davutoğlovým pojetím centrální mocnosti, je nejprve potřeba definovat a zmínit základní charakteristické znaky obou těchto konceptů. *Střední mocnost*²⁷ můžeme definovat jako mocnost, jež se nachází ve středu pomyslné přímky jednotlivých mocenských proměnných, jako je rozloha, počet obyvatel, ekonomická síla či velikost armády. Střední mocnost je státem, jenž má nižší mocenské postavení než globální mocnosti (*great powers*), avšak zároveň větší mocenské kapacity než většina států mezinárodního systému. Jiné teoretické přístupy si nicméně všímají odlišných ukazatelů, na jejichž základě je střední mocnost definována, a tím je geografie. První přístup, jenž vychází z geografie jako určujícího kategorizačního faktoru, zastává názor, že střední mocností je stát, jenž je schopný uplatňovat svou moc v rámci konkrétního světového regionu, ten druhý se pak navrácí k období bipolárního konfliktu a o střední mocnosti hovoří jako o státu, jenž stojí ideologicky mezi oběma soupeřícími velmocemi. Poslední normativní přístup, jenž v současnosti převažuje, si všímá především schopnosti státu vystupovat

²⁶ Aktaş 2010, s. 46-47.

²⁷ V současnosti existuje nepřeberné množství přístupů a teoretických vymezení věnujících se středním mocnostem, jejichž popis by vystačil na zpracování samostatné a poměrně obsáhlé práce. V této diplomové práci byly jmenovány pouze tři konkrétní přístupy, přičemž jeden z nich, normativní přístup, byl využit při následné komparaci. Normativní přístup zahrnuje do kategorie středních mocností tzv. dobré mezinárodní občany, v tomto konkrétním případě demokratické státy, využívající v mezinárodním systému *soft power*.

navenek moudřejši či prozíravěji než ostatní státy mezinárodního systému, tj. globální mocnosti a státy s omezenými mocenskými kapacitami. Mocenské postavení středních mocností často vychází z práv, jež tyto státy získaly participací v mezinárodních konfliktech jako je např. I. nebo II. světová válka. Střední mocnosti jsou všeobecně považovány za spolehlivé a důvěryhodné, neboť při prosazování vlastních či mezinárodních zájmů, nepoužívají *hard power*, ale diplomatický nátlak. Pozitivně jsou také vnímány z toho důvodu, že berou svůj závazek zajistit mezinárodní řád, mír a bezpečnost vážněji a mnohem méně egocentricky než globální mocnosti. Pojetí střední mocnosti je poměrně selektivní kategorií, neboť jsou do této skupiny zahrnuty především státy západní hemisféry s vysoce rozvinutou mírou demokracie, jako je Kanada, Nizozemsko, Norsko či Švédsko, než státy jako Argentina, Brazílie, Indie nebo Nigérie.²⁸

Regionální mocnost je stát, jenž je v rámci jednoho konkrétního regionu schopný těžit ze své mocenské pozice, a to bez ohledu na to, zda s okolními státy udržuje přátelské, či nepřátelské vztahy. Stát je schopný uplatňovat svůj vliv pouze na regionální úrovni avšak většinou nedokáže rozšířit svůj vliv a prosadit své zájmy na úrovni mezinárodní. Pozice regionální mocnosti je tedy určována čistě geograficky. Mezi základní charakteristické znaky regionální mocnosti patří schopnost postavit se proti nepřátelské koalici států v regionu, k němuž mocnost přísluší, uplatňovat svůj vliv při rozhodování o regionálních záležitostech, ale také schopnost protlačit všeobecně platná pravidla a normy regionálního charakteru. Regionální mocnost může být na rozdíl od střední mocnosti zároveň také globální mocností v případě, že této pozici odpovídají mocenské kapacity státu. Regionální mocnosti na sebe často berou roli morální autority, regionálního *peacemakera* nebo *peacekeepera*, přičemž tato role je často utvářena v důsledku vnitřních kvalit státu, jimiž jsou zejména ekonomické nebo institucionálně-politické predispozice. Na základě těchto znaků pak je regionální mocnost přijímána ostatními státy regionu jako garant regionální bezpečnosti. Mocenská základna regionálních mocností je stejně jako v případě středních mocností odvozována od mocenských proměnných, jako je ekonomická výkonnost, rozloha, počet obyvatel, armáda nebo oblast lidského rozvoje, jež jako celek přispívají k vysoké kredibilitě státu.²⁹ Mezi regionální mocnosti lze zařadit všechny státy, jež splňují výše

---

²⁸ Cooper 1993, s. 16-19.

²⁹ Flemes 2007, s. 9-12.

uvedené znaky a neexistuje zde taková míra selektivity jako v případě kategorizace středních a centrálních mocností.

Máme-li na základě uvedených charakteristik porovnat centrální mocnost, střední mocnost a regionální mocnost, je vhodné, abychom si zvolili určité diferenciační faktory, bude se jednat o základní definici, pole působnosti (hledisko teritoriality), sféru působnosti, prostředky uplatňování moci vůči okolním státům a míru exkluzivity. Zatímco definice centrální mocnosti je založena na dvou hlavních znacích, a to na geostrategickém umístění na pomezí několika regionů/kontinentů a na tzv. historické hloubce, definice střední a regionální mocnosti vychází z jiných ukazatelů. Střední mocnost sice může být dle některých přístupů definována také geografii, nicméně hlavním definičním znakem je mocenská základna státu (rozloha, počet obyvatel, ekonomická síla, velikost armády atd.), jež se nachází vždy uprostřed mezi mocenskou základnou globálních mocností a mocenskou základnou ostatních států mezinárodního systému. Regionální mocnost pak je definována vždy geograficky, tj. příslušností ke konkrétnímu světovému regionu, avšak nikoliv geostrategicky, jako je tomu v případě centrální mocnosti. Co se týče uplatňování moci s ohledem na teritorium, má centrální mocnost schopnosti uplatňovat svůj mocenský vliv nejen vůči státům jednotlivých regionů popřípadě kontinentů, jichž je součástí, ale má také velký potenciál ovlivňovat dění v celém mezinárodním systému. Tento vliv pak spočívá v prosazování zájmů všeobecného charakteru, tj. sféry působnosti nejsou žádným způsobem limitovány. Střední mocnost je oproti tomuto vymezení činná mezinárodně, avšak její vliv je omezen pouze na některé sféry působnosti (např. zajištění mezinárodní míru a bezpečnosti) a schopnost prosadit vlastní zájmy na mezinárodní úrovni je prakticky možná jen skrze mezinárodní instituce, či skrze tvorbu aliancí se státy s podobnými zahraničněpolitickými cíli.³⁰ Regionální mocnost pak je schopná uplatňovat svůj vliv pouze na regionální úrovni (pokud není regionální mocnost zároveň i mocností globální, tj. *great power*), avšak v rámci tohoto regionu je schopná prosazovat zájmy jakéhokoliv charakteru. Mocenské schopnosti centrální mocnosti jsou tedy v porovnání se střední mocností a regionální mocností na mnohem vyšší úrovni a to jak s ohledem na teritoriální vymezení, tak i s ohledem na jednotlivé sféry působnosti. Dalším diferenciačním faktorem je otázka charakteru uplatňování moci vůči okolním státům mezinárodního systému. Zatímco střední mocnosti se snaží působit na okolní státy

---

³⁰ Flesmes 2007, s. 8.

především prostřednictvím *soft power*, koncept centrální a regionální mocnosti nemá na tuto otázku všeobecně platnou odpověď. Davutoğlu jednoznačně nevymezuje centrální mocnost jako aktéra využívajícího v mezinárodním systému *soft power*, nicméně s ohledem na celkový popis nové zahraniční politiky Turecka, v jejímž rámci má dojít k odklonu od uplatňování *hard power* směrem k *soft power* při řešení regionálních konfliktů, se dá předpokládat, že využívání *soft power* lze považovat za jeden z charakteristických znaků centrální mocnosti. Také regionální mocnost bude spíše tíhnout k využívání *soft power* za účelem zachování bezpečnosti či prosazování vlastních zájmů v regionu, nicméně použití *hard power* není zcela vyloučeno. Posledním diferenciacním faktorem je míra exkluzivity. Zatímco regionální mocností, může být prakticky jakýkoliv stát, jenž je schopný v rámci konkrétního regionu uplatňovat svou moc, centrálními a středními mocnostmi mohou být jen některé státy. Do kategorie centrálních mocností lze zařadit pouze ty státy, jež splňují dvě základní kritéria - zaujímají geostrategickou polohu (tj. leží na rozhraní jednotlivých regionů/kontinentů) a zároveň vlastní historickou hloubku. Do kategorie středních mocností pak spadají především státy západní hemisféry s vysokou mírou demokracie. Všechny tyto koncepty pak spojuje jeden prvek, jímž je schopnost mocnosti přispět, popřípadě zajistit mír a bezpečnost, ať už na regionální či mezinárodní úrovni.

Koncept centrální mocnosti Turecku zajišťuje určitým způsobem privilegované postavení v mezinárodním systému. Pouze Turecko spolu s velmi úzkým okruhem států lze na základě geostrategických a historických faktorů zařadit do skupiny centrálních mocností, přičemž pouze Turecko, jako prototyp centrální mocnosti, má předpoklady k tomu, aby v budoucnu dokázalo prosazovat své rozličné zájmy také na mezinárodní úrovni. Koncept centrální mocnosti dává Turecku možnost se výrazně politicky a ekonomicky angažovat v několika světových regionech a na několika světových kontinentech a dodává Turecku pocity určité výjimečnosti. Pozice regionální a střední mocnosti je naopak v porovnání s turko-centrickým konceptem centrální mocnosti mnohem více limitující, jelikož Turecku nenabízí takové možnosti budoucího mocenského vzestupu jako Davutoğluova pozice centrální mocnosti.

2 HISTORICKÉ KOŘENY A IDEOLOGIE STRANY AKP

Abychom lépe pochopili příčiny radikálních změn v turecké zahraniční politice, je potřeba poukázat na určité souvislosti mezi myšlením Ahmeta Davutoğla a myšlením vládnoucí strany AKP, přičemž tyto souvislosti můžeme nalézt pouze tehdy, pokud si přiblížíme historické kořeny a ideologická východiska strany AKP.

2.1 Historické pozadí vzniku AKP

Strana spravedlnosti a rozvoje je politickou stranou Turecka, jejíž vznik je úzce spojen s osobou ideologa, politika a pozdějšího tureckého premiéra Necmettina Erbakana ale také s kořeny tureckého politického islámu.

Již v roce 1970 vznikla v Turecku pod taktovkou Necmettina Erbakana první islamistická strana, Strana národního pořádku (*Milli Nizam Partisi/MNP*), která však byla z podnětu turecké armády³¹ zakázána již po jednom roce od svého založení Ústavním soudem. Krátce poté, roku 1973, se tato strana znovu objevila na kandidátní listině pod názvem Strana národní spásy (*Milli Selamet Partisi/MSP*),³² přičemž v letech 1974 až 1977 získala ve vládní koalici se Sociálními demokraty a pravicovou Národní frontou několik křesel v tureckém parlamentu. Roku 1980 byla MSP obviněna z narušení sekulárního uspořádání země a rozpuštěna.³³ Ke znovuoživení tureckého umírněného islamismu došlo již v roce 1983, v souvislosti se vznikem Strany blahobytu (*Refah Partisi/RP*), nicméně návrat islamistických politických stran do tureckého parlamentu se uskutečnil až v roce 1996, kdy se *Refah Partisi* stala se svými 158 křesly z 550 největší stranou parlamentu a předseda strany Necmettin Erbakan prvním islamistickým premiérem Turecka.³⁴ V únoru 1997, po 11 měsících ve funkci předsedy vlády, byl Erbakan donucen rezignovat na svůj post a o rok později, v lednu 1998, byla strana oficiálně shledána protiústavní a zakázána na základě sekulární povahy státu.

³¹ Silná pozice armády v rámci státu vychází z turecké ústavy. Oficiální stránky Národní bezpečnostní rady (National Security Council, NSC) se v rámci oddílu o povinnostech armády vyjadřují takto: “(Rada) stanovuje kroky, které jsou považovány za nezbytné k zachování ústavy, k udržení národní integrity a orientace tureckého národa směrem k národním ideálům a hodnotám vycházejících z principů a reforem Mustafy Kemala Atatürka. Za účelem eliminace vnitřních i vnějších hrozeb směřovaných proti základním principům státu, určuje Rada strategie a postupy ve věcech plánování a implementace nezbytných opatření“ (About Us: <http://www.mgk.gov.tr/en/index.php/secretariat-general/about-us> [citováno dne 21. 01. 2014]).

³² Nas 2008, s. 106.

³³ Kamrava 1998, s. 286-287.

³⁴ Nas 2008, s. 107.

Refah Partisi se na konci roku 1998 transformovala ve Stranu ctnosti (*Fazilet Partisi/FP*), jíž se opět po úspěchu ve všeobecných volbách podařilo v roce 1999 dosadit některé své zástupce do tureckého parlamentu. V obou těchto islamistických stranách, tedy *Refah Partisi* a *Fazilet Partisi*, přitom v 90. letech působily současné stranické špičky vládnoucí AKP, mezi nimi i nynější prezident Abdullah Gül a premiér Recep Tayyip Erdoğan. Erdoğan byl za stranu *Refah Partisi* dosazen do úřadu istanbulského starosty, Gül pak byl jedním ze členů tureckého parlamentu.³⁵ V červnu 2001 byla strana *Fazilet Partisi* Ústavním soudem rozpuštěna a ještě téhož roku došlo k jejímu rozdělení na dvě politická křídla – reformistické křídlo, vedené Recepem Tayyipem Erdoğanem, reprezentované stranou AKP a tradicionalistické křídlo, reprezentované Stranou blaženosti (*Saadet Partisi/SP*), která svým islamistickým zaměřením plynule navazuje na ideologii Necmetina Erbakana. V listopadu 2002 se AKP podařilo získat přes 34 % hlasů a v čele s Abdullahem Gulem vstoupit jako většinová strana do tureckého parlamentu.³⁶ Dobrých výsledků dosáhla AKP také v následujících parlamentních volbách 2007 a 2011, kdy strana v obou případech obdržela přes 45 % hlasů (viz příloha č. 2).³⁷ Islamisticky založená *Saadet Partisi* naopak od roku 2002 takovýchto výsledků nedosahuje a tradičně si drží zhruba 2 % úspěšnost ve všeobecných volbách.³⁸

2.2 Ideologická východiska strany AKP

Na základě historického pozadí vzniku AKP jsme zjistili, že turecký prezident Gül a premiér Erdoğan se dlouhodobě angažovali ve dvou islamistických tureckých stranách, přímých předchůdkyních současné AKP, přičemž zejména politické reformy vládní *Refah Partisi* nám mohou posloužit jako ideologická východiska současné vnitřní i zahraniční politiky AKP.

Jak již bylo řečeno v podkapitole 2.2, prvními průkopníky neo-otomanismu byli v 80. a 90. letech předsedové vlády Turgut Özal a Necmettin Erbakan, kteří se jako první pokusili o odklon od jednostranně vedené prozápadní zahraniční politiky směrem

³⁵ Rabasa 2008, s. 45.

³⁶ Ende 2010, s. 227-228.

³⁷ Turkey ruling party wins election with reduced majority: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13740147> [citováno dne 22. 01. 2014].

³⁸ Turkey's Local Elections of 2009: Results, Trends and the Future: http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&link=179407 [citováno dne 22. 01. 2014].

k multidimenzionální a vydláždili tak cestu současné AKP. Počátky neo-otomanismu můžeme sledovat především u islamistické strany *Refah Partisi*, která se během své krátké vlády v letech 1996 až 1997 pokusila o několik reforem neo-otomanistického typu. Za účelem posílení islámské národní identity Turecka se Erbakan pokusil o úpravu znění zákona o zákazu nošení muslimských šátků ve státních a vzdělávacích institucích, o postupné navýšení počtu náboženských středních škol či o oživení tureckých súfijských řádů. Ke změnám došlo i v turecké zahraniční politice, kdy se Erbakan rozhodl vyvážit tradiční prozápadní orientaci Turecka udržováním úzkých diplomatických vztahů nejen s čelními představiteli jednotlivých států Blízkého východu, ale také se zástupci jiných světových regionů, což lze dokumentovat např. na založení organizace sdružující rozvojové státy Asie, Afriky a Evropy, skupinu D-8 (*Developing Eight*).³⁹ Jednoznačné prvky neo-otomanismu pak lze nalézt také v odkazech na historické, politické a morální dědictví Osmanské říše. Vhodným příkladem může být problematika mnohonárodnostního a multietnického složení moderního Turecka, jež by měla být řešena po vzoru vnitřního uspořádání a politické praxe Osmanské říše.⁴⁰

Přestože se strana AKP navenek profiluje jako moderní konzervativní středopravicová strana, prosazující demokracii a liberálně-ekonomické reformy, lze zaznamenat i jisté ideologické rysy vycházející z islamistické minulosti současných vrcholných představitelů AKP. Strana se dlouhodobě snaží o protlačení zákona umožňujícího nošení muslimských šátků ve všech státních vzdělávacích a politických institucích jako součást politiky prohlubování demokratizace a všeobecných práv a svobod, tedy i náboženské svobody a svobody projevu.⁴¹ Za účelem posílení islámské identity tureckého národa strana usiluje o navyšování počtu náboženských středních škol, tzv. škol Imáma Hatipa, jež se specializují především na výuku budoucích islámských duchovních. V roce 2004 se pak AKP snažila prosadit zákon, jenž by absolventům náboženských středních škol umožňoval další studium na tureckých univerzitách. Tímto krokem by se rozšířily počty proislámských elit, jež by dále mohly působit např. ve státem vlastněných obchodních společnostech či na jednotlivých ministerstvech. Posledním významným krokem AKP v oblasti vnitřních náboženských

---

³⁹ Eligür 2010, s. 217-218.

⁴⁰ White 2002, s. 126.

⁴¹ Fundamental Rights and Freedoms: http://www.akparti.org.tr/english/akparti/parti-programme#bolum_ [citováno dne 22. 01. 2014].

reforem byl pokus o vytvoření zákona, jenž by penalizoval cizoložství. Od této myšlenky nicméně bylo v roce 2004 upuštěno v důsledku nesouhlasného postoje tureckých i zahraničních politických elit.⁴² Tyto nepříliš úspěšné vnitropolitické reformy zřetelně dokládají, že se AKP stále drží svých islamistických kořenů, i když v rámci poněkud pragmatičtějšího přístupu. Na rozdíl od předchozích islamistických stran, z nichž se AKP vyvinula, strana neprosazuje celkové omezení diplomatických vztahů se Západem a Izraelem ve prospěch excelentních vztahů Turecka s jinými muslimskými státy Blízkého východu, ale pragmaticky se snaží o zavedení mnohostranné zahraniční politiky, i když s určitým důrazem na Blízký východ. Je tedy patrné, že ideologické zaměření AKP, spočívající v důrazu na udržování islámské identity Turecka a nejen blízkovýchodním směrem orientované zahraniční politiky, je více než v souladu s myšlením Ahmeta Davutoğla, jenž staví na podobných principech, viz především kapitola 2.2.

2.3 Doktrína strategické hloubky jako součást stranického programu AKP

Doktrína strategické hloubky byla stranickým vedením AKP přijata jako oficiální součást programu strany již v roce 2003, tedy poté, co do úřadu tureckého premiéra usedl Recep Tayyip Erdoğan. K rozsáhlé implementaci této doktríny do politické praxe AKP nicméně došlo až roku 2009 v souvislosti s nástupem Ahmeta Davutoğla do funkce tureckého ministra zahraničních věcí.⁴³ Přijetí strategické hloubky jako integrální součásti programu AKP přitom můžeme sledovat jednak v oblasti zahraniční politiky, ale také v oblasti zahraničního obchodu a bezpečnostní politiky Turecka. Oficiální webové stránky strany AKP toto propojení jednoznačně dokládají – jednotlivé myšlenky Davutoğlova konceptu strategické hloubky jsou totiž zahrnuty jak v programu AKP, tak i v jednotlivých bodech vládního „modernizačního“ projektu „*Vision 2023*“.

Co se týče oblasti zahraniční politiky, pracuje AKP s myšlenkou geopolitické a historické výjimečnosti Turecka a s potřebou diferenciací oblastí zájmů zahraniční politiky. V rámci politiky nulových problémů se sousedy by mělo Turecko rozvíjet zahraničněpolitické vztahy s Blízkým východem, Kavkazem, Balkánem a Centrální Asií založené na hluboké politické a ekonomické kooperaci, ale také vyřešit otázku Kypru se

---

⁴² Yavuz 2009, s. 163-168.

⁴³ Sokullu 2012, s. 63.

záměrem urovnat dlouhotrvající turecko-řecké spory. Spolupráce Turecka se západními zeměmi je stále jednou z hlavních priorit AKP. Turecko by i nadále mělo usilovat o členství v EU a na základě rovnoprávného partnerství a v souladu s tureckými zájmy posilovat turecko-americké vztahy v oblastech, jako jsou zahraniční obchod a investice, věda nebo technika. Za účelem zachování multidimenzionální politiky je ovšem potřeba udržovat spíše přátelské, než soutěživé vztahy také s Ruskem v regionech Centrální Asie a Kavkazu a zahájit diplomatické styky se vzdálenějšími světovými regiony, konkrétně zeměmi Jihovýchodní Asie a Čínou. Program AKP zároveň klade velký důraz na spolupráci s islámskými zeměmi, jež by měla spočívat jednak v navazování bilaterálních vztahů s jednotlivými islámskými státy, ale také např. v tureckém úsilí učinit z Organizace islámské spolupráce (*Organisation of Islamic Cooperation, OIC*), již je Turecko členem, respektovaného aktéra mezinárodního systému. V rámci dalšího Davutoğlova principu proaktivní a preemptivní diplomacie, jehož AKP inkorporovala do svého politického programu, má být demokratické a ekonomicky rozvinuté Turecko mediátorem konfliktů a garantem regionální bezpečnosti a stability a zároveň v souladu s Davutoğlovým pojetím rytmické diplomacie aktivním účastníkem v záležitostech globálního charakteru. Rytická diplomacie založená na velké míře angažovanosti v mezinárodních i regionálních organizacích, na zvyšování počtu diplomatických návštěv v zahraničí nebo na turecké participaci v jednotlivých humanitárních misích pak má posloužit ke zviditelnění Turecka na mezinárodní scéně a k získání prestižního postavení země jako globálního aktéra mezinárodního systému.

Další oblastí, v níž lze sledovat vliv Davutoğlovy doktríny strategické hloubky, je zahraniční obchod. Ekonomická integrace v regionech, jichž je Turecko součástí, by v důsledku interdependentních vztahů měla zajistit regionální bezpečnost, a tudíž i obsahově naplnit Davutoğlův princip nulových problémů se sousedy. Dle stranického programu AKP je potřeba navýšit turecký export do států sousedních regionů, zvýšit konkurenceschopnost tureckého zboží a služeb na mezinárodním trhu a posílit přímé zahraniční investice tureckých společností v okolních regionech.⁴⁴ Regionální obchod založený na tureckém exportu a tureckých zahraničních investicích by tedy měl posloužit k vybudování asymetrické vzájemné závislosti ve prospěch Turecka, čímž by došlo k vyvážení turecké ekonomické závislosti na zemích EU a tudíž i k posílení

---

⁴⁴ Party Programme: <http://www.akparti.org.tr/english/akparti/parti-programme> [citováno dne 22. 01. 2014].

turecké ekonomiky jako celku. Dá se ovšem předpokládat, že změna v nastavení zahraničního obchodu Turecka nesouvisí pouze s doktrínou strategické hloubky. Motivem mohla být také hospodářská krize, v níž se Turecko roku 2001 nacházelo, přičemž vhodným řešením tohoto problému mohla být právě politika plného zapojení Turecka do tržního hospodářství, otevírání se novým trhům a růst objemu zahraničního obchodu.⁴⁵

Bezpečnostní politika AKP velmi úzce souvisí s oběma předchozími tématy, tj. zahraniční politikou a zahraničním obchodem. AKP ve svém programu jasně deklaruje, že je potřeba používat především *soft power* než *hard power* v komunikaci s okolními státy, zajišťovat regionální bezpečnost prostřednictvím silné politické a ekonomické propojenosti a přispívat k mezinárodní bezpečnosti a míru skrze poskytování mediátorských služeb. Avšak AKP si je zároveň také vědoma toho, že Turecko může být silným regionálním lídrem a globálním politickým hráčem pouze tehdy, bude-li mít schopnou a dobře vyzbrojenou armádu. Proto je součástí programu AKP také zefektivnění a modernizace tureckého obranného systému, technologický vývoj v oblasti tureckého zbrojního průmyslu a rozvoj tureckých ozbrojených složek.⁴⁶ Modernizace turecké armády je tedy další klíčovou oblastí, neboť strategická a relativně silná pozice Turecka v sousedních regionech vychází mimo jiné také z respektu okolních států vůči početným a poměrně dobře vyzbrojeným tureckým armádním složkám.

Přijetí konceptu strategické hloubky vrcholnými představiteli AKP je také možné doložit na postoji vlády k osmanským dějinám Turecka. Zatímco předchozí kemalisticky smýšlející politické strany se snažily po vzoru otce moderního Turecka, Mustafy Kemala Atatürka, upozadovat či přímo vytěsňovat vzpomínky na éru Osmanské říše, AKP se naopak rozhodla tuto fázi tureckých dějin připomínat. V současném Turecku jsou proto otevírána muzea a pořádány výstavy zaměřující se na oslavování úspěchů Osmanské říše, především pak slavného dobytí Konstantinopole osmanskými Turky z roku 1453. V ulicích je často možné zaregistrovat festivaly či plakáty zobrazující slavné historické okamžiky osmanských dějin, ale např. také vystoupení tradičních elitních jednotek osmanské armády, janičářů. Značně

---

⁴⁵ Renda 2011, s. 96-97.

⁴⁶ Party Programme: <http://www.akparti.org.tr/english/akparti/parti-programme> [citováno dne 22. 01. 2014].

idealizované pojetí Osmanské říše nicméně není propagováno pouze v oblasti kultury, důležitým projevem neo-otomanistického smýšlení tureckých vládních elit je také oblast politiky. Ankara např. přestává být stranickými špičkami AKP využívána jako místo konání mezinárodní konferencí a představitelé zahraničních vlád jsou v současnosti mnohem častěji zváni na zasedání v Istanbulu, tedy do města symbolizujícího osmanskou minulost. Členové AKP navíc demonstrují svůj respekt k dějinám Osmanské říše navenek také tím, že se účastní některých veřejných událostí, jejichž cílem je uctít památku osob, které jsou s érou Osmanské říše úzce spjaty. Jako vhodný příklad může posloužit pohřeb osmanského prince Osmana Ertuğrula Osmanoglu ze dne 23. září 2009, jehož se mimo jiné účastnili i čtyři ministři a místopředseda turecké vlády. Tomuto aktu přitom předcházela příznivá změna AKP, která roku 2004 navrátila turecké občanství příslušníkům dynastie Osmanů, jež byli po roce 1924 nuceni odejít do exilu.⁴⁷

Doktrína strategické hloubky se tedy v politické praxi projevuje jednak ve sférách, jako je turecká zahraniční politika, obchod a bezpečnost, ale také na domácí půdě, zejména v oblasti kultury. Hlavním pojítkem je přitom připomínání slavných dějin velkolepé Osmanské říše a snaha tyto dějiny zopakovat i v současnosti, a to především prostřednictvím mnohostranně zaměřené zahraniční politiky nebo skrze větší angažovanost v záležitostech mezinárodního charakteru.

3 AKP A POLITIKA NULOVÝCH PROBLÉMŮ SE SOUSEDY

Jedním z nejdůležitějších principů Davutoğlovy strategické hloubky je politika nulových problémů se sousedy založená na udržování dobrých, nekonfliktních vztahů Turecka s přilehlými regiony a realizovaná prostřednictvím politické a asymetrické ekonomické vzájemné závislosti. Dalším charakteristickým znakem této politiky je také preference turecké *soft power* nad *hard power*, jež má být uplatňována zejména skrze působení Turecka jako mírotvůrce a mediátora regionálních sporů a jež je v současné době využívána zejména v oblasti Blízkého východu. Cílem následující kapitoly proto bude analýza zahraniční politiky Turecka k sousedním regionům, tedy k zemím Blízkého východu, Černého moře, Balkánu a Střední Asie po roce 2002, s cílem

---

⁴⁷ White 2012, s. 95-97.

zaznamenat intenzifikaci vzájemných diplomatických a obchodních kontaktů zapříčiněnou vstupem AKP do tureckého parlamentu. Náplň a struktura jednotlivých kapitol, rozdělených na základě jednotlivých světových regionů, přitom bude vycházet z principu politiky nulových problémů se sousedy – v každém regionu tedy budou sledovány proměnné, jako je nárůst diplomatických kontaktů, míra ekonomické interdependence, v případě některých regionů pak také používání turecké *soft power*.

3.1 Region Blízkého východu

Abychom pochopili, jak konkrétně se změnila turecká zahraniční politika v souvislosti s vítězstvím strany AKP v tureckých volbách, je potřeba si v krátkosti shrnout zahraničně-politický vývoj v oblasti do roku 2002. Blízký východ⁴⁸ byl Tureckem dlouhou dobu považován za region, v němž není rozumné ani výhodné hledat politické spojence, přičemž tento všeobecně panující názor přetrvával až do druhé poloviny 90. let. Sousední blízkovýchodní státy byly považovány za potencionální hrozbu a narušovatele regionální bezpečnosti, k čemuž přispíval zejména dlouhodobý turecko-syrský spor o provincii Hataj, problematika Kurdů na pomezí turecko-syrských a turecko-iráckých hranic či spor mezi Tureckem, Sýrií a Irákem o využívání vodních toků Eufratu a Tigridu. O závažnosti těchto sporů vypovídají také vrcholící přípravy Turecka na ozbrojený střet se Sýrií z roku 1998, jenž měl být odezvou na syrskou podporu tureckých kurdských separatistů, především jejich vůdce Abdullaha Öcalana a jenž byl na poslední chvíli zažehnán podpisem Adanské dohody politickými představiteli obou zneprátelených států. V souvislosti s vývojem bezpečnostní situace v blízkovýchodním regionu a s ohledem na prozápadně zaměřenou zahraniční politiku proto není divu, že jediným důvěryhodným politickým, ekonomickým a bezpečnostním partnerem v regionu byl pro Turecko Izrael. Turecko uzavřelo s Izraelem v období mezi lety 1995 až 1997 několik smluv bezpečnostního charakteru, jež zajišťovaly dodávky zbraní, prostředků vojenské přepravy a jiných vojenských technologií do Turecka a jimiž se smluvní strany zavázaly k participaci na společných vojenských cvičeních. Vzájemná vojenská spolupráce se navíc později rozšířila ještě o spolupráci

---

⁴⁸ Termín Blízký východ je v práci používán ve svém užším pojetí, přičemž vycházím z oficiálních webových stránek tureckého Ministerstva zahraničních věcí, které do kategorie blízkovýchodních zemí řadí tyto státy: Bahrajn, Egypt, Írán, Irák, Izrael, Jordánsko, Kuvajt, Libanon, Omán, Palestinská autonomní oblast, Katar, Saúdská Arábie, Sýrie, Spojené arabské emiráty a Jemen. S ohledem na zaměření a rozsah práce se nicméně kapitola soustředí jen na některé státy regionu - viz úvod (Middle East: <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?59f21ff8-791d-4e37-9f39-b4513dfe9399>, [citováno dne: 29. 01. 2014]).

ekonomickou. Na jaře 1996 totiž došlo z podnětu tureckého prezidenta Süleymana Demirela k podpisu turecko-izraelské dohody o volném obchodu, jež měla přispět k úzké spolupráci obou zemí v oblasti obchodu, průmyslu a zemědělství a navýšit rozsah vzájemných hospodářských styků. Tradiční turecko-izraelské spojenectví se nicméně s koncem 90. let, ve spojitosti s vládou islamistického premiéra Necmettina Erbakana, rozšířilo o některé další spojenecké vztahy s blízkovýchodními zeměmi, přičemž tou nejvýznamnější změnou v dosavadní zahraniční politice byla pragmatická spolupráce Turecka s Íránem v oblasti dodávek iránského zemního plynu do Turecka, ale i ekonomická kooperace obou zemí. V roce 2000 se také významným způsobem zlepšily turecko-syrské vztahy, což lze např. doložit účastí tureckého prezidenta Ahmeta Necdeta Sezera na pohřbu jeho syrského protějška, prezidenta Háfize al-Asada.⁴⁹ Nicméně i přes určité zlepšení diplomatických vztahů Turecka s blízkovýchodními zeměmi na konci 90. let nelze říci, že by se Turecko jakkoliv výrazněji orientovalo na své arabské sousedy. Tuto změnu lze zaznamenat až po roce 2002, kdy došlo jednak k navýšení vzájemných politických i ekonomických kontaktů mezi Tureckem a arabskými muslimskými státy ale také k ochlazení diplomatických vztahů s tradičním tureckým spojencem v blízkovýchodním regionu, Izraelem.

3.1.1 Turecko-izraelské a turecko-palestínské vztahy po roce 2002

Nejvhodnějším příkladem, jak dokumentovat zahraničně-politický příklon Turecka k blízkovýchodním sousedům je analýza postoje tureckých vládních představitelů k palestínsko-izraelskému, potažmo arabsko-izraelskému konfliktu a izraelské politice celkově. Zatímco Turecko 20. století je zřetelným zastáncem izraelské politiky na Blízkém východě⁵⁰, Turecko 21. století je jasným příznivcem Palestinců a propagátorem myšlenky vytvoření samostatného palestínského státu.

První známky kritiky izraelské zahraniční politiky ze strany představitelů AKP lze zaregistrovat již v roce 2006, kdy na území jižního Libanonu propukl konflikt mezi Izraelem a ší'itským militantním hnutím Hizballáh. Turecká vláda následně velmi ostře kritizovala průběh některých izraelských vojenských operací. Podobně byla tureckým vedením odsouzena i izraelská vojenská operace na území Gazy, Operace Lité olovo,

---

⁴⁹ Sokullu 2012, s. 142-149.

⁵⁰ Turecko bylo v roce 1949 jednou z prvních zemí světa, jež uznaly samostatnost státu Izrael a zároveň jedinou zemí Blízkého východu, jež nevyjádřila podporu svým arabským sousedům během Šestidenní a Jomkipurské války z let 1967 a 1973 (Baran 2010, s. 113).

z roku 2008. Svůj názor na Operaci Lité olovo prezentoval turecký premiér Erdoğan v roce 2009 na zasedání Světového ekonomického fóra ve švýcarském Davosu po proslovu izraelského prezidenta Šimona Perese. Erdoğan při této příležitosti upozornil na využívání nehumánních prostředků během války a obvinil Izrael ze snahy transformovat Gazu ve vězení pod širým nebem.⁵¹ Později po skončení konference doporučil, aby bylo Izraeli ukončeno členství v OSN a apeloval na členské státy organizace, aby odsoudily válečné zločiny, jež Izrael spáchal během války v Gaze. Vzájemný turecko-izraelský antagonismus se pak projevil ještě téhož roku v říjnu 2009, kdy Turecko odmítlo poprvé od druhé poloviny 90. let přizvat Izrael k pravidelným vojenským cvičením, na což reagovali představitelé izraelské vlády výrokem o postupné islamizaci Turecka.⁵²

K bodu mrazu se nicméně turecko-izraelské vztahy přiblížily až v roce 2010 v souvislosti s incidentem na lodi Mavi Marmara. V květnu roku 2010 se rozhodla turecká islámská charitativní organizace IHH (*İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*) vyslat k izraelským břehům tři lodě převážející evropské mírové aktivisty a zásoby humanitární pomoci Palestincům, přičemž mezi mírovými aktivisty se nacházeli také turečtí islamisté, kteří byli připraveni zaútočit v případě, že by izraelští vojáci vstoupili na palubu lodi. Během následné potyčky bylo usmrceno devět osob turecké národnosti. Turecká vláda pak na tento incident odpověděla stažením tureckého velvyslance v Izraeli a ukončením pravidelných turecko-izraelských cvičení a zároveň pohrozila celkovým přerušением diplomatických vztahů s Izraelem v případě, že se obětem nedostane oficiální omluvy z Jeruzaléma. O několik měsíců později byl vyhoštěn také izraelský velvyslanec v Turecku. Incident na lodi Mavi Marmara měl dohru na konci roku 2011, kdy vládou pověřený istanbulský žalobce sepsal obžalobu, v níž je požadován trest doživotního vězení pro čtyři izraelské velitele včetně náčelníka Generálního štábu Izraelských obranných sil Gabiho Aškenaziho, jež útok na Mavi

---

⁵¹ Erdoğan byl po návratu do Turecka přivítán pětitisícovým davem, nesoucím vlajky Turecka a palestínského hnutí Hamás a vykřikujícím hesla jako: „Erdoğan, nový Saladin“ či „Erdoğan, náš dobyvatel“, což dozajista svědčí o protiiizraelském postoji značné části turecké společnosti (Baran 2010, s. 119-120).

⁵² Baran 2010, s. 118-120.

Marmaru nařídili.⁵³ Situace se stabilizovala až v březnu roku 2013, kdy se z podnětu Baracka Obamy izraelský premiér Benjamin Netanyahu oficiálně za incident omluvil.⁵⁴

Velmi kladně se naopak premiér Erdoğan staví k Palestincům, což zcela zřetelně dokládá turecká snaha poskytovat finanční a technickou pomoc představitelům Palestinské autonomie, včetně Hamásu. Erdoğan se v průběhu svého působení ve funkci premiéra nikdy netajil svými sympatiemi k palestinskému radikálně-islamistickému hnutí Hamás, což potvrzuje také Erdoğanova výzva k mezinárodnímu společenství, aby ve shodě s oficiálními výsledky palestinských parlamentních voleb z roku 2006 uznalo Hamás jako jediného a legitimního zástupce palestinského lidu. Dalším důležitým krokem, jenž zcela jasně deklaroval tureckou politickou podporu Hamásu, bylo pozvání jeho vůdce Chálida Mašáala na oficiální návštěvu Turecka.⁵⁵ Podíváme-li se však na bilaterální vztahy mezi Tureckem a Palestinou podrobněji, zjistíme, že podpora palestinské státnosti zcela jistě nespočívá pouze v kladném postoji Turecka k radikálně islamistickému hnutí Hamás. Na oficiálních stránkách tureckého ministerstva zahraničních věcí je jasně deklarováno, že jedním z hlavních zahraničně-politických cílů Turecka je přispět k vybudování Palestiny jako nezávislého státu s hlavním městem Východním Jeruzalémem, a to v souladu s příslušnými rezolucemi Rady bezpečnosti OSN.

Turecko se v rámci zahraniční pomoci Palestinské autonomii angažuje na několika úrovních. Prvním typem pomoci jsou projekty zajišťující technickou asistenci s cílem zvýšit životní úroveň Palestinců, na něž bylo doposud vynaloženo okolo 200 milionů dolarů. Za druhý typ pomoci lze považovat humanitární projekty, jejichž náplní je poskytování základních potravin či léků obyvatelům Gazy, přičemž turecká vláda přispívá buď finančními prostředky, jež jsou dále redistribuovány mezinárodními či lokálními neziskovými organizacemi anebo materiálními dary, jako jsou léčiva nebo např. mouka. V tomto ohledu spolupracuje turecká vláda především s Úřadem OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (UNRWA). Za další důležitý politický krok turecké vlády lze také považovat proslov tureckého ministra zahraničních věcí před Valným shromážděním OSN v listopadu 2012, tedy v době, kdy se hlasovalo o tom, zda

---

⁵³ Yeşilada 2012, s. 83-84.

⁵⁴ Turecko-izraelské détente: Mavi Marmara vs. společné zájmy: http://www.natoaktual.cz/turecko-izraelske-detente-mavi-marmara-vs-spolecne-zajmy-pz9-/na_analyzy.aspx?c=A130423_150223_na_analyzy_m02 [citováno dne: 29. 01. 2014].

⁵⁵ Baran 2010, s. 120-121.

má či nemá být Palestině přidělen status nečlenského pozorovatelského státu, přičemž Davutoğlu při této příležitosti jasně podpořil dlouhodobé úsilí palestinských představitelů o vybudování samostatné Palestiny.⁵⁶ Mezi vrcholnými představiteli Turecka a Palestiny probíhají také četná osobní setkání. Vhodným příkladem může být zahraniční návštěva prezidenta Palestinské autonomie Mahmúda 'Abbáse v Turecku v prosinci roku 2012, během níž byla diskutována otázka budoucího vývoje Palestiny, ale také směřování vzájemných turecko-palestinských vztahů.⁵⁷ Turecká angažovanost v izraelsko-palestinském konfliktu, podpora palestinských práv na sebeurčení a rozsáhlá humanitární pomoc pak bezesporu přispívá k postupnému vytváření turecké image jako dobrého mezinárodního občana a k budování turecké *soft power* celkově.

3.1.2 Turecko-iránské vztahy po roce 2002

Turecko-iránské vztahy se nacházely na poměrně dobré úrovni již před rokem 2002 v důsledku blízkovýchodním směrem zaměřené zahraniční politiky islamistického premiéra Necmettina Erbakana. S nástupem Erdoğana do úřadu tureckého premiéra se ovšem zahraničně-politické vztahy mezi oběma zeměmi znatelně prohloubily. Původní politická a ekonomická spolupráce byla v roce 2004 smluvně rozšířena o spolupráci v oblasti bezpečnosti, a to v důsledku existence společné hrozby, tedy kurdského terorismu a společné obavy z vytvoření samostatného Kurdistanu. Oba státy proto uznaly Kurdskou stranu pracujících (PKK) za teroristickou organizaci a dohodly se na společném postupu proti kurdským militantním skupinám operujícím na turecko-iránských hranicích. Za další stěžejní bod turecko-iránské spolupráce lze považovat kooperaci v oblasti energetiky. Írán je díky plynovodu Tabríz-Ankara druhým největším dodavatelem zemního plynu do Turecka, přičemž v porovnání s rokem 1996 došlo k výraznému nárůstu celkového objemu přepravované suroviny na konečných 30 miliardů m³ za rok. V listopadu roku 2008 se navíc oba státy dohodly na uzavření turecko-iránské dohody, jež do budoucna počítá s tureckými investicemi v oblasti iránského těžebního průmyslu a s transportem iránského plynu dále do Evropy.

⁵⁶ International Day of Solidarity with the Palestinian People: <http://www.mfa.gov.tr/international-day-of-solidarity-with-the-palestinian-people.en.mfa> [citováno dne: 29. 01. 2014].

⁵⁷ President Mahmoud Abbas of Palestine Pays an Official Visit to Turkey: <http://www.mfa.gov.tr/president-mahmoud-abbas-of-palestine-pays-an-official-visit-to-turkey.en.mfa> [citováno dne: 29. 01. 2014].

Pro Turecko, jež se snaží dosáhnout strategické pozice hlavního dodavatele ropy a zemního plynu do Evropy, je spolupráce s Íránem poměrně důležitým tématem. Turecko proto v souladu se Smlouvou o nešíření jaderných zbraní často obhajuje právo Íránu na vývoj a vyžívání jaderných technologií pro mírové účely a odmítá veřejně odsoudit turecký jaderný program, neboť sankce mezinárodního společenství vůči Íránu a z toho vyplývající ekonomická slabost země by mohly poškodit turecko-íránskou kooperaci v oblasti energetiky.⁵⁸ S Íránem je nicméně vhodné udržovat přátelské kontakty také proto, že země má velký mocenský potenciál a patří k důležitým hráčům regionu Blízkého východu. O velmi dobrých bilaterálních vztazích mimochodem hovoří také oficiální návštěva Mahmúda Ahmadínežáda v Turecku roku 2008, jež se tímto krokem stalo první zemí NATO, kterou íránský prezident navštívil, ale také Erdoğanova návštěva v Íránu poté, co byl Ahmadínežád roku 2009 opětovně zvolen íránským prezidentem. Turecký premiér se také v minulosti několikrát o Ahmadínežádovi vyjádřil jako o svém bratřovi⁵⁹, což dozajista svědčí o dobrém vývoji turecko-íránských zahraničněpolitických vztahů. S ohledem na informace na oficiálním webu tureckého ministerstva zahraničních věcí se navíc dá předpokládat, že přátelské vztahy vydrží oběma zemím i do budoucna. Od zvolení Hasana Rúháního novým íránským prezidentem v srpnu 2013 došlo již nejméně ke třem oficiálním návštěvám nejvyšších politických představitelů obou zemí, během nichž bylo jednak projednáváno téma budoucího navýšení objemu bilaterálního obchodu, ale došlo také k podpisu dohody, jež do budoucna předpokládá vznik Společné obchodní komise (*Joint Trade Committee*).⁶⁰

3.1.3 Turecko-irácké vztahy po roce 2002

Írák byl po dlouhou dobu zemí, s níž turecká vláda neudržovala příliš přátelské vztahy. Problémem byla zejména turecká politika kontroly důležitých regionálních toků Eufratu a Tigridu, jež značně omezovala průtok obou řek na území Íráku. Další potíže pak přinesla roku 1989 výstavba Jihovýchodního anatolského projektu (*The Southeast Anatolia Project, GAP*) v okolí obou řek, díky němuž by Turecko v budoucnu mohlo daleko lépe regulovat průtok obou mezinárodních toků. Projekt by po svém dokončení mohl v případě Eufratu způsobit pokles průtoku v Íráku až o 80 %, v případě Tigridu by

---

⁵⁸ Sokullu 2012, s. 211-212.

⁵⁹ Baran 2010, s. 122.

⁶⁰ Prime Minister Erdoğan Pays a Visit to Iran: <http://www.mfa.gov.tr/prime-minister-erdogan-pays-a-visit-to-iran.en.mfa> [citováno dne: 29. 01. 2014].

se pak jednalo o 10 až 14 %.⁶¹ Dalším problémem byla turecká podpora protiirácké koalice v čele s USA v I. Válce v Zálivu na počátku 90. let, během níž turecký prezident Turgut Özal umožnil, aby byly letecké útoky proti Saddámu Husajnovi vedeny z tureckých základen, konkrétně z letecké základny Incirlik poblíž Adany, a zároveň na hranicích s Irákem rozmístil poměrně početné turecké vojenské jednotky. Tento politický krok znamenal nejen značné ochlazení vzájemných diplomatických vztahů, ale způsobil mnohé nepříjemnosti samotnému Turecku, jež se následně muselo potýkat s hospodářským poklesem v důsledku přerušení dodávek irácké ropy do Turecka, ale také s narůstajícím separatismem Kurdů a přeshraničními teroristickými aktivitami PKK.⁶²

Bilaterální vztahy se začaly zlepšovat až v souvislosti se vstupem AKP do čela turecké vlády a s jejím postojem k Bushově válce v Iráku. Turecký parlament totiž na počátku března roku 2003 zamítl, aby americká vláda využila tureckého území a tureckých základen k přesunu amerických jednotek do sousedního Iráku. Zlepšení ovšem nebylo nijak výrazné, neboť turecká vláda musela i nadále čelit teroristickým aktivitám Kurdů, kteří využili chaosu v zemi a americké ochrany nad severní částí Iráku a útočili na turecké příhraniční území. K vyhocení situace došlo v říjnu roku 2007, kdy útok kurdské PKK zapříčinil smrt a zranění několika desítek tureckých vojáků, na což reagovala turecká vláda vysláním tureckých jednotek na území severního Iráku. V únoru 2008 byla s podporou Washingtonu zahájena poměrně rozsáhlá vojenská operace, jež měla oslabit terorismus PKK a zajistit klid na turecko-iráckých hranicích. S ohledem na pokračující teroristické aktivity PKK pak došlo v listopadu 2009 díky dohodě mezi Tureckem, Irákem a USA k vytvoření společného mechanismu, jenž má zlepšit vzájemnou kooperaci těchto států v oblasti potírání teroristické činnosti PKK, jež spočívá především v kontrole dodávek zbraní a finančních prostředků vedení kurdských separatistů. K opětovnému navázání diplomatických kontaktů mezi tureckými a iráckými politickými představiteli nicméně došlo již o několik let dříve. V říjnu roku 2005 byla ze strany čelního představitele tureckých zpravodajských služeb Emre Tanera iniciována schůzka s lídrem Kurdské demokratické strany (*Kurdish Democratic Party, KDP*) Mas'údem Barzáním v iráckém Erbilu, která naznačovala určitou snahu Turecka

---

⁶¹ Šmíd 2010, s. 185-187.

⁶² Larrabee – Lesser 2003, s. 134-135.

o zahájení otevřeného dialogu s kurdskou politickou elitou v Iráku.⁶³ V roce 2004 a 2006 podnikl irácký premiér Ibrahím al-Dža'afarí celkem dvě oficiální návštěvy Turecka, v letech 2006, 2007 a 2008 navštívil Turecko irácký premiér Núrí al-Málíkí, v roce 2008 pak turecká vláda hostila iráckého prezidenta Džalála Talabáního. Za významný přelom ve vývoji turecko-iráckých vztahů lze považovat návštěvu tureckého premiéra Erdoğan v Iráku v červenci roku 2008, během níž byla dojednána kooperace obou států v oblasti ekonomiky, zaštitěná vznikem společné obchodní komise, ale také turecko-irácká bezpečnostní spolupráce zaměřená především na boj proti kurdskému terorismu. V průběhu roku 2009 došlo celkem ke třem stěžejním návštěvám tureckých představitelů v Iráku, jednalo se o tureckého ministra zahraničních věcí Davutoğlu, tureckého premiéra Erdoğan a tureckého prezidenta Güla, jenž se stal prvním tureckým prezidentem, který po 33 letech navštívil Irák. Gül se zde setkal s iráckým prezidentem Talabáním a premiérem Málíkím, ale také s premiérem Kurdské regionální vlády Barzáním, čímž dala turecká vláda jasně najevo svůj zájem o normalizaci vztahů se všemi politickými představiteli Iráku, tedy jak s centrální vládou, tak i s kurdskou autonomní vládou v severním Iráku.⁶⁴ V současnosti lze turecko-irácké zahraničněpolitické vztahy považovat za přátelské, což dokládá například také poslední Davutoğlova návštěva v Iráku z listopadu 2013, v rámci níž bylo diskutováno budoucí rozšíření bilaterální spolupráce o oblasti, jako je energetika, doprava, zdravotnictví či zemědělství.⁶⁵

3.1.4 Turecko-syrské vztahy po roce 2002

Sýrie byla Tureckem dlouhodobě považována za nepřátelský stát, a to z několika důvodů. Jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, mezi největší problémy patřila syrská podpora kurdských separatistů z turecké PKK, jež byla v praxi realizována například skrze poskytování azylu vůdci PKK Abdullahu Öcalanovi na území Sýrie. Za další spornou otázku lze označit turecko-irácké soupeření o vody Eufratu a Tigridu, ale také územní spor o tureckou provincii Hataj. K částečnému uklidnění situace došlo roku 1998 díky podpisu Adanské dohody, v níž se Sýrie zavázala již nadále nepodporovat kurdské separatisty z Turecka. Výraznější změna na poli turecko-syrské diplomacie se

⁶³ Oktav 2011, s. 57-60.

⁶⁴ Terzi 2010, s. 117.

⁶⁵ Foreign Minister Davutoğlu in Iraq: „We set no limits to our relations and cooperatin“: http://www.mfa.gov.tr/foreign-minister-davutoglu-in-iraq__we-set-no-limits-to-our-relations-and-our-cooperation.en.mfa [citováno dne: 03. 02. 2014].

pak odehrála roku 2000 v souvislosti s návštěvou tureckého prezidenta Sezera na pohřbu syrského prezidenta Háfize al-Asada.

K pozitivnímu vývoji turecko-syrských vztahů nicméně došlo až v souvislosti s vládou strany AKP v Turecku a její politikou nulových problémů se sousedy. Za zcela přelomovou lze označit návštěvu syrského prezidenta Bašára al-Asada v Turecku v lednu roku 2004, jenž se tímto krokem stal prvním prezidentem Sýrie, který od roku 1946 Turecko navštívil. Přijetí Bašára al-Asada tureckým politickým vedením přitom nastartovalo bilaterální spolupráci obou zemí v oblastech jako je ekonomika nebo bezpečnost. První náznaky turecko-syrské kooperace v oblasti bezpečnosti lze ovšem zaznamenat již v roce 2002, kdy se státy dohodly na participaci na společných vojenských cvičeních a na přeshraniční výměně studentů vojenských akademií. Významná byla také návštěva premiéra Erdoğan v syrském Damašku v prosinci roku 2004, díky níž došlo k podpisu bilaterální dohody o volném obchodu. Po roce 2004 se Turecko stalo jedním z nejdůležitějších obchodních partnerů Sýrie, významně se navýšily turecké zahraniční investice v zemi a došlo k několikanásobnému nárůstu objemu obchodovaného zboží. Roku 2007 pak byla uzavřena další dohoda ošetřující bilaterální obchod a odstraňující některé tržní bariéry. Státy se také dlouhodobě snažily řešit spory související s využíváním vody z řeky Eufrat a Tigris, nicméně roku 2008 byl průtok obou řek opět výrazněji snížen, což vzbudilo nespokojenost syrské vlády. I přes trvající rozpory v oblasti vodohospodářství nicméně docházelo k postupnému rozšiřování oblastí bilaterální spolupráce. Sýrie se výrazněji zapojila do boje proti PKK⁶⁶ a stala se jedním z mála států Blízkého východu, jimž byla ze strany turecké vlády zrušena vízová povinnost.⁶⁷ Roku 2009 pak také došlo k podpisu smlouvy, předpokládající vznik společné obchodní komise.⁶⁸ Společná obchodní komise (*High Level Strategic Cooperation Council*) byla založena během návštěvy Bašára al-Asada v Turecku v září roku 2009, přičemž již v říjnu téhož roku došlo v rámci této iniciativy k prvnímu setkání ministrů obou států v tureckém městě Gaziantep a syrském Aleppu. V roce 2009 byl navíc podepsán soubor padesáti dohod, jež zdůrazňovaly nutnost

---

⁶⁶ CSIS 2009, s. 48-50.

⁶⁷ Bezvízový styk mezi Tureckem a některými státy blízkovýchodního regionu, konkrétně Sýrií, Jordánskem, Libanonem a Íránem, je výsledkem zahraničněpolitických snah Ahmeta Davutoğlu, jenž se tímto politickým krokem snaží přiblížit pravidlům platícím v Schengenském prostoru Evropské unie. Davutoğlu předpokládá, že odstranění vízové povinnosti přispěje k hlubší politické a ekonomické integraci v regionu (Sokullu 2012, s. 133).

⁶⁸ Sokullu 2012, s. 132-133.

kooperace v oblastech jako životní prostředí, zemědělství, zdravotní péče, vzdělávání nebo doprava.⁶⁹

S ohledem na velmi pozitivní vývoj ve vzájemných turecko-syrských vztazích z posledních několika let proto není divu, že AKP příliš nevířila nepokoje, jež v Sýrii vypukly jako součást Arabského jara. Turecká vláda nejdříve vyvíjela diplomatický nátlak na syrského prezidenta Bašára al-Asada, aby prosadil některé reformy, a to včetně participace Muslimského bratrstva v syrské vládě, avšak bezúspěšně. Turecko také zpočátku protestovalo proti sankcím, jež měly být na syrský režim ze strany Západu uvaleny, se vzrůstajícím počtem syrských uprchlíků na tureckém území a s narůstajícím přesvědčením o nemožnosti přežití Asadova režimu se však Turecko začalo v červnu roku 2011 přiklánět na stranu syrské opozice. V polovině roku 2011 došla AKP k názoru, že je potřeba upustit od pouhého přesvědčování a rozhodla se hrát aktivní roli v oblasti prosazování mezinárodních sankcí proti Asadovu režimu, a to jak na půdě Ligy arabských států, tak i na půdě Organizace spojených národů.⁷⁰ Turecko-syrské vztahy se ocitly na mrtvém bodě v říjnu roku 2012, kdy došlo k syrskému útoku na pohraniční turecké město Akcala, během něhož zemřelo několik tureckých civilistů. Na útok následně zareagovala turecká armáda ostřelováním syrských vojenských cílů⁷¹ a zároveň se rozhodla apelovat na NATO, aby rozmístilo podél turecko-syrských hranic protiraketové střely Patriot (viz příloha č. 3), jež by měly zajistit ochranu Turecka před případným útokem ze strany Sýrie. Ochranný štít proti syrským balistickým střelám by měl na území Turecka zůstat i v roce 2014.⁷²

3.1.5 Vztahy Turecka se Saúdskou Arábií po roce 2002

Bilaterální vztahy mezi Tureckem a Saúdskou Arábií do roku 2002, se dají označit za poměrně nekonfliktní a neutrální. Tyto dva státy mezi sebou v minulosti neudržovaly příliš časté diplomatické kontakty a bilaterální ekonomická spolupráce vycházela z podpisu jediné obchodní dohody, Dohody o ekonomické a technické

⁶⁹ Relations between Turkey-Syria: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-syria.en.mfa> [citováno dne: 03. 02. 2014].

⁷⁰ Fawcet 2013, s. 238-239.

⁷¹ Syrský útok na Turecko se nesmí opakovat, reaguje Rada bezpečnosti: http://zpravy.idnes.cz/rada-bezpecnosti-osn-turecko-syrie-duu-/zahranicni.aspx?c=A121005_064812_zahranicni_wlk [citováno dne: 03. 02. 2014].

⁷² Střely Patriot u hranic Sýrie zůstanou, Turecko je prý stále v nebezpečí: http://zpravy.idnes.cz/nato-ponecha-patrioty-u-hranic-syrie-dvx-/zpr_nato.aspx?c=A131114_135731_zpr_nato_inc [citováno dne: 03. 02. 2014].

spolupráci (Agreement on Economic and Technical Cooperation) z roku 1974.⁷³ Nízká četnost diplomatických kontaktů přitom vycházela především z obav politických představitelů předchozích tureckých vlád, aby se wahhábistická interpretace islámu nerozšířila také do sekulárního a demokratického Turecka. K rozvoji politických i ekonomických kontaktů tedy došlo až ve spojitosti s vládou AKP a její politikou nulových problémů se sousedy, jejímž cílem bylo prohloubení spolupráce se všemi státy regionu. Větší míra turecko-saúdskoarabské kooperace nicméně byla v souladu také se zahraničněpolitickými snahami saúdskoarabského krále, jehož image byla značně poškozena po útocích z 11. září 2001. Spolupráce s Tureckem tedy měla přispět k opětovnému vnímání Saúdské Arábie jako strategického spojence Západu v blízkovýchodním regionu.

Za stěžejní událost, jež významným způsobem přispěla k vybudování pevnějšího vztahu mezi Tureckem a Saúdskou Arábií, lze považovat návštěvu Abdalláha ibn Abd al-Azíze v Turecku roku 2006, která byla zároveň první oficiální návštěvou saúdskoarabského krále v Turecku po více než čtyřiceti letech.⁷⁴ Četnost diplomatických kontaktů na nejvyšší úrovni pak rostla i v nadcházejících letech. Roku 2007 podnikl král Abdalláh další oficiální návštěvu Turecka, v roce 2009 pak byl pro změnu do Saúdské Arábie dvakrát pozván turecký prezident Abdullah Gül.⁷⁵ Během tohoto krátkého období bylo mezi oběma státy podepsáno několik bilaterálních smluv zaměřujících se zejména na oblast obchodu. Vůbec první iniciativou v oblasti novodobých turecko-saúdskoarabských obchodních vztahů bylo ustavení Obchodní komise mezi Tureckem a Saúdskou Arábií (*Turkish-Saudi Arabian Business Council*) v roce 2003, jejíž vznik je výsledkem úsilí obchodních komor obou států o rozvoj a posílení bilaterální ekonomické kooperace. Dohody na vyšší úrovni byly uzavřeny až o několik let později v důsledku četnějších kontaktů mezi politickými elitami obou států. V roce 2006 vešla v platnost smlouva (*Bilateral Investment Promotion and Protection Agreement*), jejímž cílem je podpořit přímé zahraniční investice v obou zemích a dále v roce 2007 dohoda zamezující dvojí zdanění (*Double Taxation Prevention Treatment*). Ke koordinaci společných postupů v oblasti zahraničního obchodu pak dochází na půdě

---

⁷³ Turkey-Saudi Arabia Economic and Trade Relations: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-saudi-arabia.en.mfa [citováno dne: 03. 02. 2014].

⁷⁴ Baran 2010, s. 122.

⁷⁵ Ambassador's Message: <http://riyadh.emb.mfa.gov.tr/AmbassadorsMessage.aspx> [citováno dne: 03. 02. 2014].

Společné ekonomické komise (*Joint Economic Committee*), kde se poměrně pravidelně schází ministři obou států.⁷⁶ Ekonomická kooperace pak byla v květnu roku 2010 rozšířena o bilaterální spolupráci v oblasti bezpečnosti, kdy se oba státy smluvně zavázaly k participaci na společných vojenských cvičeních, ale také k vědecké a technické kooperaci ve zbrojním průmyslu.⁷⁷ Dobré diplomatické vztahy mezi oběma zeměmi jsou udržovány i v současnosti, což dokládá např. oficiální setkání prezidenta Gūla a krále Abdalláha v srpnu 2011 v saúdskoarabské Džiddě, během něhož byla řešena problematika bezpečnosti v Sýrii⁷⁸ anebo také návštěva prezidenta Gūla v Saúdské Arábii v říjnu 2013, v jejímž rámci byly diskutovány možnosti budoucího prohloubení vzájemných zahraničněpolitických vztahů.⁷⁹

3.1.6 Turecko a ekonomická interdependence na Blízkém východě

Jedním z důležitých bodů Davutoğlovy politiky nulových problémů se sousedy je udržování nekonfliktních vztahů se sousedními státy prostřednictvím prosazování vzájemné ekonomické závislosti a vytvořením prostředí asymetrické interdependence ve prospěch Turecka. Dle dostupných dat na oficiálních stránkách tureckého Ministerstva obchodu a průmyslu se Turecko po roce 2002 touto cestou skutečně vydalo, což lze doložit hned několika způsoby. Tím prvním je celkový objem tureckého zahraničního obchodu na Blízkém východě, přičemž za vhodné měřítko lze považovat celkové množství exportovaného a importovaného zboží v regionu. Zatímco v roce 2003 dosahoval bilaterální obchod Turecka s blízkovýchodními zeměmi hodnoty 9,5 miliard dolarů, na konci roku 2012 se celkové množství exportovaného a importovaného zboží navýšilo sedmkrát, a to na konečnou hodnotu 65 miliard dolarů za rok. Turecký export vzrostl z původní částky 4,8 miliard dolarů v roce 2003 na 38,6 miliard dolarů v roce 2012, turecký import pak z částky 4 miliardy dolarů v roce 2003

⁷⁶ Countries and Regions - Middle East, Kingdom of Saudi Arabia: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=SA&region=4> [citováno dne: 03. 02. 2014].

⁷⁷ Turkey Strikes Military Deal with Saudi Arabia: <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-strikes-military-deal-with-saudi-arabia-2010-05-24> [citováno dne: 03. 02. 2014].

⁷⁸ Saudi King Abdullah and Turkey's Gull Discuss Syria and Bilateral Relations: <http://english.alarabiya.net/articles/2011/08/15/162347.html> [citováno dne: 03. 02. 2014].

⁷⁹ President Gül Meets with Saudi King Abdullah: <http://www.tccb.gov.tr/news/397/87416/president-gul-meets-with-saudi-king-abdullah.html> [citováno dne: 03. 02. 2014].

na 26,6 miliard dolarů v roce 2012.⁸⁰ Celkové množství obchodovaného zboží a služeb se tedy díky snahám AKP mnohanásobně navýšilo, přičemž turecký vývoz do zemí Blízkého východu výrazně převyšuje nad tureckým dovozem z tohoto regionu. Vstup Turecka na regionální trh tedy proběhl, jak vidíme, více než úspěšně, neboť nepoměr mezi tureckým exportem a importem dokazuje určitou míru závislosti sousedních států na dovozu zboží a služeb z Turecka. Druhým způsobem měření ekonomické úspěšnosti Turecka v oblasti Blízkého východu je rychlost, s jakou turecký regionální export a import roste, přičemž dle dostupných informací je zřejmé, že navyšování tureckého vývozu a dovozu obecně je pomalejší, než navyšování tureckého vývozu a dovozu v blízkovýchodním regionu. V regionu Blízkého východu tedy bezesporu došlo k prohloubení ekonomické spolupráce, přičemž současný trend v oblasti vývoje regionálního obchodu nasvědčuje tomu, že stavu asymetrické ekonomické interdependence bylo skutečně dosaženo.

Vedle navýšení celkového množství obchodovaného zboží, došlo také k nárůstu počtu obchodních kontraktů tureckých firem v sousedních muslimských státech, jejichž hodnota dosáhla na konci roku 2012 částky 65,8 miliard dolarů. Turecké obchodní společnosti se angažují zejména v projektech, jako je výstavba letišť a rafinerií, či konstrukce zařízení využívaných v petrochemickém průmyslu. Přímé zahraniční investice v Turecku pak v posledních dvou letech pocházejí zejména ze států Arabského poloostrova.⁸¹

Podíváme-li se nyní na nejdůležitější turecké obchodní partnery regionu Blízkého východu, zjistíme, že nejvyšší příčky zaujímá Irák a Írán. Irák byl v roce 2011 a 2012 druhým největším příjemcem tureckého zboží, přičemž jeho hodnota dosáhla v roce 2012 částky 10,8 miliard dolarů.⁸² Íránský trh pak můžeme považovat za třetí nejdůležitější odbytiště tureckého zboží, neboť hodnota exportovaného zboží dosáhla

---

⁸⁰ Middle East Regional Information:
<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=4> [citováno dne: 04. 02. 2014].

⁸¹ Countries and Regions - Middle East, Middle East Regional Information:
<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=4> [citováno dne: 04. 02. 2014].

⁸² Countries and Regions - Middle East, Iraq:
<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=IQ&region=4> [citováno dne: 04. 02. 2014].

v roce 2012 částky 9,9 miliard dolarů.⁸³ Sečteme-li obě čísla, zjistíme, že více než 50 % tureckého vývozu v blízkovýchodním regionu bylo v roce 2012 směřováno právě do těchto dvou zemí. Bilaterální obchod mezi Tureckem a jednotlivými státy v posledních několika letech soustavně roste, s výjimkou tureckého dovozu z Izraele, jenž klesl o 17 % v porovnání s rokem 2011 a tureckého vývozu do Izraele, jenž poklesl o 2,6 %.⁸⁴ Mezi Tureckem a jednotlivými státy také bylo uzavřeno několik dohod, ošetřujících bilaterální obchodní styky. Mezi stěžejní dokumenty patří dohoda o volném obchodu, uzavřená mezi Tureckem a Izraelem v roce 1996, nebo dohoda o volném obchodu mezi Tureckem a Sýrií, jejíž implementace v praxi je v současnosti pozastavena syrskou vládou.⁸⁵ Za účelem posílení bilaterálního obchodu mezi Tureckem a okolními státy Blízkého východu navíc začaly vznikat společné obchodní komise, příkladem může být obchodní komise ustavená mezi Tureckem a Irákem (*High Level Strategic Council*) v roce 2008⁸⁶, nebo obchodní komise mezi Tureckem a Saúdskou Arábií (*Turkish-Saudi Arabian Business Council*), jejíž vznik se datuje do roku 2003.⁸⁷

3.1.7 Turecko jako mírotvůrce a mediátor konfliktů na Blízkém východě

Posledním důležitým tématem, jímž je potřeba se zabývat, je role Turecka jako mediátora regionálních konfliktů a garanta regionální bezpečnosti. Od vstupu AKP do tureckého parlamentu můžeme zaznamenat relativně velké množství pokusů turecké vlády participovat na řešení sporů mezi blízkovýchodními zeměmi, přičemž tím nejvíce podstatným a zároveň nejvýznamnějším pokusem byla turecká mediace izraelsko-palestinského konfliktu. Již v roce 2004 se Turecko pokusilo přivést k jednacímu stolu Sýrii a Izrael, tedy státy, jež spolu vedly dlouhodobé spory o Golanské výšiny, tedy původně syrské území, jež bylo k Izraeli připojeno jako výsledek Šestidenní války

⁸³ Countries and Regions - Middle East, Iran:

<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=IR&region=4> [citováno dne: 04. 02. 2014].

⁸⁴ Countries and Regions - Middle East, Israel:

<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=IL&region=4> [citováno dne: 04. 02. 2014].

⁸⁵ Free Trade Agreements – Turkey's Free Trade Agreements:

<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=tradeagreements&bolum=fta&region=0> [citováno dne: 04. 02. 2014].

⁸⁶ Countries and Regions - Middle East, Iraq:

<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=IQ&region=4> [citováno dne: 04. 02. 2014].

⁸⁷ Countries and Regions - Middle East, Kingdom of Saudi Arabia: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=SA&region=4> [citováno dne: 04. 02. 2014].

v roce 1967. Ke skutečnému setkání zástupců obou zneprátelených stran nicméně došlo až roku 2007, neboť Izrael po dobu tří let zvažoval, zda má, či nemá se Sýrií jednání zahájit. Turecko se tedy angažovalo jako zprostředkovatel a koordinátor izraelsko-syrského jednání v období od roku 2007 do konce roku 2008. V tomto období se odehrálo celkem pět kol nepřímých rozhovorů mezi izraelskými a syrskými zástupci, jež měly vyřešit územní spory obou států. Jednání však byla pozastavena v průběhu právě probíhajícího pátého kola rozhovorů v prosinci 2008, a to v důsledku zahájení izraelské vojenské operace na území Gazy. Důležitou roli hrálo Turecko také v případě urovnávání syrsko-irácké rozepře z roku 2009. V srpnu roku 2009 došlo k sérii bombových útoků v hlavním iráckém městě Bagdádu, přičemž irácký premiér Málíkí následně obvinil syrskou vládu z podpory teroristických skupin operujících na území Iráku a odvolal ze Sýrie iráckého velvyslance. Tuto diplomatickou roztržku se turecká vláda rozhodla vyřešit a vyslala do Damašku a Bagdádu ministra zahraničních věcí Ahmeta Davutoğlu, jenž si vyslechl obě strany sporu a následně inicioval setkání ministrů zahraničních věcí Sýrie a Iráku v Istanbulu. Turecko zde figurovalo nejen jako velmi schopný mediátor, ale také jako tvůrce bezpečnostního mechanismu, jenž omezuje teroristické aktivity al-Káidy, PKK a bačasistických sil na území Iráku. Na základě těchto tureckých snah pak skutečně došlo k zmírnění irácko-syrské krize. Dále se Turecko pokoušelo přispět k vyřešení libanonské vnitropolitické krize z roku 2008, zapříčiněné především multikonfesním uspořádáním země a vybízelo všechny etnické a náboženské skupiny Libanonu ke společnému dialogu a vytvoření konfesně vyvážené vlády.⁸⁸

Za poslední významnou iniciativu Turecka v oblasti řešení regionálních sporů, lze považovat tureckou snahu zmírnit napětí mezi Západem a Íránem. Turecko se rozhodlo vložit do rozepří souvisejících s iránským jaderným programem a spolu s Brazílií vypracovalo dohodu, na jejímž základě měl Írán vyvézt 1 200 kg obohaceného uranu do Turecka a výměnou získat jaderné palivo sloužící pro výzkum v oblasti medicíny, čímž měla být mimo jiné podpořena verze, že Írán využívá jádro pouze pro mírové účely. K podpisu smlouvy politickými elitami Íránu, Turecka a Brazílie došlo v květnu 2010, přičemž jejím hlavním cílem bylo vyhnout se dalším sankcím, jež měly být na Írán ze strany OSN uvaleny. USA a evropské státy nicméně toto opatření nepřijaly jako vhodné řešení iránské krize, neboť množství uranu, jež mělo být z Íránu

---

⁸⁸ Sokullu 2012, s. 132- 133.

vyvezeno, představovalo pouhou polovinu celkových iránských zásob. Přestože tzv. Teheránskou deklaraci nelze označit za příliš úspěšnou, můžeme, a to zejména na tomto konkrétním případě, demonstrovat vzrůstající turecké tendence hrát roli mírotvůrce v regionu Blízkého východu.⁸⁹

Se záměrem udržet mír v blízkovýchodním regionu velmi úzce souvisí i větší míra zapojení Turecka v islámských mezinárodních organizacích, především pak v Organizaci islámské spolupráce, jíž je Turecko členem. Od vítězství AKP v tureckých volbách se větší míra participace v OIC stala jednou z hlavních priorit turecké zahraniční politiky, což lze velmi dobře dokumentovat na aktivitách tureckého akademika a zároveň generálního tajemníka OIC Ekmeleddina İhsanoğlu. İhsanoğlu zastával post generálního tajemníka od ledna roku 2005 do ledna roku 2014, přičemž během svého působení v OIC se rozhodl zefektivnit činnost organizace a přizpůsobit ji požadavkům moderní doby, a to prostřednictvím nového modernizačního programu, konkrétně *Ten-Year Programme of Action to Face the Challenges of Twenty-first Century*, v jehož rámci začaly být prosazovány všeobecně platné normy, jako je demokracie, respektování lidských práv, ochrana práv menšin, ženská a náboženská práva, či svoboda projevu. Zároveň pak byly utvořeny nové speciální orgány OIC (např. *OIC Independent Permanent Human Rights Commission* nebo *Special Organ for the Development of Women*), jež mají na dodržování těchto norem dohlížet. Dalším důležitým tématem se stalo potírání terorismu a zapojení OIC v oblasti řešení lokálních konfliktů a *peace buildingu* nejen na území členských států organizace, což se v praxi projevilo zejména skrze snahu OIC ukončit sektářské násilí v Iráku, které v zemi vypuklo v roce 2006. Během İhsanoğluova předsednictví v organizaci se Turecku podařilo vybudovat z OIC důležitého aktéra mezinárodního systému, jenž úzce spolupracuje s významnými mezinárodními organizacemi, zejména pak s OSN. O vzrůstajícím významu OIC svědčí i výrok generálního tajemníka OSN Pan Ki-muna, který Organizaci islámské spolupráce označil za „strategického a klíčového partnera OSN“.⁹⁰

Turecký úspěch na půdě OIC následně vedl i k větší angažovanosti Turecka v rámci Ligy arabských států (*League of Arab States, LAS*), a to přesto, že země není

⁸⁹ Wright 2010, s. 165.

⁹⁰ Professor Ekmeleddin Ihsanoglu: Secretary General of the Organisation of Islamic Cooperation: <http://www.ihsanoglu.com/en/about.asp> [citováno dne: 10. 02. 2014].

jejím členem. V roce 2010 vystoupil na summitu LAS se svým projevem turecký premiér Erdoğan a zdůraznil zájem o bližší spolupráci mezi Tureckem a touto organizací.⁹¹ Jako pozorovatelský stát se také Turecko často účastní zasedání LAS, a to zejména v souvislosti se syrskou občanskou válkou, kde země vystupuje jako odpůrce Assadova režimu.⁹²

Turecké iniciativy mediovat a přispět k řešení regionálních konfliktů, jako je dlouhodobý spor mezi Izraelem a Palestinou, Sýrií a Irákem, Íránem a západními mocnostmi, syrská občanská válka či vnitropolitické rozepře v Libanonu, pak spolu s téměř desetiletým působením Turecka v čele OIC a prosazováním mezinárodně uznávaného konceptu lidské bezpečnosti na půdě této islámské organizace významným způsobem napomáhají procesu budování turecké *soft power* nejen v blízkovýchodním regionu. Nezanedbatelnou aktivitou je ovšem v souvislosti s budováním turecké *soft power* také přímé zapojení Turecka do různých *peacekeepingových* misí (příloha č. 4), přičemž tou nejdůležitější z nich je mise UNIFIL⁹³ (*United Nations Interim Force in Lebanon, Prozatímní jednotky OSN v Libanonu*), do které v roce 2006 vstoupilo téměř 750 osob turecké národnosti, z nichž většinu tvořili příslušníci tureckého námořnictva a odborníci z oblasti konstrukčního průmyslu.⁹⁴ V srpnu 2013 se nicméně turecká vláda rozhodla stáhnout své *peacekeepingové* jednotky z Libanonu, a to v důsledku únosu dvou tureckých pilotů.⁹⁵ Mimo oblast Blízkého východu se pak Turecko angažuje, popřípadě ještě nedávno angažovalo, v dalších deseti *peacekeepingových* operacích OSN, sloužících zejména v Africe⁹⁶ a přispívá svou přítomností také v misích vysílaných EU a OSCE do oblastí Západního Balkánu (Kosovo, Bosna a Hercegovina) a Střední Asie (Tádžikistán, Kyrgyzstán). Další ze stěžejních tureckých zahraničních

---

⁹¹ Akcay – Yilmaz 2012, s. 265.

⁹² Syria Unrest: Arab League Adopts Sanctions in Cairo: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15901360> [citováno dne: 10. 02. 2014].

⁹³ Mise UNIFIL (UNIFIL II) byla zřízena rezolucí RB 1701 v srpnu roku 2006 jako reakce na ozbrojené střety mezi Izraelem a Hizballáhem a tvoří ji 15 000 vojáků. Mise navázala na misi UNIFIL I ustanovenou v březnu roku 1978, přičemž součástí jejího mandátu je: dohled nad zastavením vzájemných ozbrojených střetů, podpora libanonské armády a libanonské vlády v oblasti zajištění bezpečnosti v okolí izraelsko-libanonských hranic, vytvoření neutrální zóny, či poskytování humanitární pomoci civilistům. (UNIFIL Mandate: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/mandate.shtml> [citováno dne: 10. 02. 2014]).

⁹⁴ Turkey's Contributions to UN Peacekeeping Operations: <http://www.un.int/turkey/page74.html> [citováno dne: 10. 02. 2014].

⁹⁵ Turkey to Withdraw Troops from UNIFIL in South Lebanon: <http://www.timesofisrael.com/turkey-withdraws-troops-from-unifil-in-south-lebanon/> [citováno dne: 10. 02. 2014].

⁹⁶ Turkey's Contributions to UN Peacekeeping Operations: <http://www.un.int/turkey/page74.html> [citováno dne: 10. 02. 2014].

misí je mise v Afghánistánu, kde od roku 2006 působí v provinciích Wardak a Jawzjan turecký rekonstrukční tým, jehož cílem je mimo jiné i výcvik oblastních afghánských policejních složek.⁹⁷

K upevňování turecké *soft power* v blízkovýchodním regionu nicméně může docházet i prostřednictvím propagace tureckých kulturních hodnot, jež se do sousedních zemí dostávají především v podobě tureckých seriálů a telenovel. Tato turecká „kulturní infiltrace“ započala již roku 2005, kdy začaly být turecké seriály masivněji vyváženy do okolních regionů, zejména do oblasti Blízkého východu, Střední Asie a Balkánu. Turecké telenovely jsou v zemích blízkovýchodního regionu přenášeny v hlavním vysílacím čase, v arabském jazyce a s arabskými jmény seriálových postav, což přispívá k hlubšímu ztotožnění (především) arabských žen s hlavními hrdinkami příběhu a v mnoha případech také k touze převzít jejich způsoby jednání. Sledovanost tureckých telenovel je přitom dlouhodobě poměrně vysoká. V roce 2010 např. tyto seriály v arabských zemích sledovalo 78 % diváků, v roce 2011 pak bylo toto číslo pouze o 4 % menší. Největší oblíbenosti se přitom těšil turecký seriál Núr, jehož závěrečnou epizodu sledovalo přes 85 miliónů arabských diváků a jež zároveň zapříčinil vzestup návštěvnosti arabských turistů v Turecku, a to především v oblastech, kde se seriál natáčel.⁹⁸

Popularita Turecka v zemích regionu Blízkého východu je poměrně vysoká, přičemž vrcholu dosáhla v roce 2009. Turecko stabilně patří společně se Spojenými arabskými emiráty a Saúdskou Arábií ke státům, na něž je nahlíženo okolními blízkovýchodními zeměmi a státy Maghrebu nejpozitivněji. Avšak v posledních dvou letech došlo k mírnému poklesu turecké popularity v regionu, a to především v důsledku postoje tureckých vládních představitelů ke krizi v Sýrii⁹⁹ a Egyptě¹⁰⁰. Důvěryhodnost

⁹⁷ Peacekeeping Missions: http://www.egm.gov.tr/EN/Pages/peacekeeping_missions.aspx [citováno dne: 10. 02. 2014].

⁹⁸ Yörük 2013, s. 2361-2364.

⁹⁹ Turecko poměrně ostře vystupuje proti syrskému režimu, chrání syrské uprchlíky a poskytuje své teritorium jednotkám syrské opozice. (Turkey's Popularity Dives in MENA Region Poll: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/12/turkey-popularity-dives-mena-region-poll-201312471328507508.html> [citováno dne: 10. 02. 2014]).

¹⁰⁰ Turecko se po červencovém vojenském převratu v roce 2013, postavilo na stranu bývalého egyptského prezidenta Muhammada Mursího a vyjádřilo svou podporu egyptskému Muslimskému bratrstvu. Následná turecká kritika politiky nové egyptské vlády pak vedla k vypovězení tureckého i egyptského velvyslance z Egypta a Turecka. (Turkey's Popularity Dives in MENA Region Poll: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/12/turkey-popularity-dives-mena-region-poll-201312471328507508.html> [citováno dne: 10. 02. 2014]).

země v oblasti Blízkého východu se nicméně stále drží na poměrně dobré úrovni, což dokládá také výzkum vlivné turecké organizace TESEV, z něhož zcela jasně vyplývá kladné hodnocení Turecka, a to zejména ze strany saúdskoarabské, palestinské, tuniské nebo íránské veřejnosti (viz příloha č. 5).¹⁰¹ Turecko tedy bezesporu patří k významným a vlivným politickým hráčům v regionu Blízkého východu.

3.2 Region Černého moře

Oblast Černého moře¹⁰², je regionem, s nímž se Turecko rozhodlo spolupracovat dlouhou dobu předtím, než strana AKP usedla do čela tureckého parlamentu po vítězství ve všeobecných volbách v listopadu roku 2002. Turecko je již od počátku 90. let členem poměrně velkého množství regionálních organizací a od konce 90. let je součástí několika energetických projektů, což komparaci období před a po nástupu AKP k moci v mnoha ohledech znesnadňuje. Z tohoto důvodu se následující podkapitola zaměří především na to, zda se změnila míra turecké angažovanosti v nejdůležitějších regionálních integračních projektech, zda došlo k navýšení počtu kontraktů týkajících se výstavby nových energetických tras a objemu regionálního obchodu, popřípadě zda Turecko v posledních několika letech vyvíjí snahu o mediaci regionálních konfliktů.

3.2.1 Vývoj v regionu Černého moře do roku 2002

Počátky tureckých ambic stát se určovatelem zahraničněpolitického dění v regionu Černého moře můžeme sledovat již s nástupem 90. let 20. stol., přičemž hlavní příčinou byl rozpad Sovětského svazu, který umožnil vznik nových regionálních mocností. Turecko využilo této výhodné situace a začalo v černomořském regionu propagovat vznik dvou vlastních integračních iniciativ. Turecká dlouholetá angažovanost v západních organizacích a tržně orientovaná ekonomika poskytovala Turecku jasnou výhodu před sousedními černomořskými státy, neboť Turecko bylo schopné nabídnout ostatním zemím regionu své know-how jak v oblasti ekonomické

¹⁰¹ Turkey's Popularity Dives in MENA Region Poll: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/12/turkey-popularity-dives-mena-region-poll-201312471328507508.html> [citováno dne: 10. 02. 2014].

¹⁰² Termín Černé moře je v práci používán ve svém širším významu, tj. region je vymezen nejen státy, jež leží přímo na pobřeží Černého moře, tedy Turecko, Rusko, Ukrajina, Rumunsko, Bulharsko a Gruzie, ale také státy, jež leží v jeho blízkém okolí a jež jsou členy BSEC, tedy Albánie, Arménie, Ázerbájdžán, Moldávie, Srbsko a Řecko (Pavliuk 2004, s. 7). Jediné Řecko není v této podkapitole reflektováno, neboť se jím zabývám zvlášť v rámci podkapitoly pojednávající o Balkánu.

transformace, tak i v oblasti politické přeměny.¹⁰³ Na tuto výhodu Turecko navázalo i v dalších letech a stalo se jedním z hnacích motorů regionálních integračních iniciativ. Do roku 2002 se Turecko stalo členem celkem tří důležitých regionálních organizací ekonomického, environmentálního a bezpečnostního charakteru. Jedná se o Organizaci černomořské hospodářské spolupráce (*Organization of the Black Sea Economic Cooperation, BSEC*), Komisi Černého moře (*The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution, BSC*), bojující proti znečišťování vod a krajiny v okolí Černého moře a koordinující své postupy s mnoha mezinárodními institucemi/organizacemi, jako je např. Program OSN pro životní prostředí (UNEP) nebo Mezinárodní námořní organizace (IMO),¹⁰⁴ ale také o Černomořskou námořní kooperační bojovou skupinu (*The Black Sea Naval Force, Blackseafor*).¹⁰⁵ V tomto kontextu pro nás ovšem bude stěžejní pouze participace Turecka v BSEC a Blackseafor, jelikož právě tyto organizace vznikly z podnětu Turecka za účelem získání většího vlivu v regionu.

3.2.1.1 Turecko a Organizace černomořské hospodářské spolupráce do roku 2002

Po ukončení bipolárního konfliktu se Turecko ocitlo v situaci, kdy přestalo plnit funkci nárazníkové oblasti mezi Východem a Západem a hledalo nové možnosti svého uplatnění v mezinárodním systému, přičemž turecký prezident Turgut Özal, zastánce neo-otomanistického myšlení, se rozhodl daný stav řešit rozšířením zahraničněpolitické orientace Turecka o oblast Černého moře, tedy oblast, jež byla v minulosti z velké části přímou součástí Osmanské říše. Özalovým záměrem bylo vytvořit zónu ekonomické kooperace, v jejímž rámci by Turecko, jako demokratická země s tržním hospodářským systémem, přispělo k ekonomické a politické transformaci postsovětských republik v černomořské oblasti, a tím si vybuodovalo pozici regionálního lídra. Hlavním cílem této turecké integrační iniciativy měla být ekonomická spolupráce členských států spočívající zejména v prohlubování vzájemných ekonomických vztahů s cílem dosáhnout volného pohybu kapitálu, zboží, služeb a pracovní síly. Tato myšlenka začala být tureckou vládou realizována v červnu roku 1992, kdy Turecko spolu se státy jako Bulharsko, Rumunsko, Ukrajina, Rusko, Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán, Albánie, Moldávie a Řecko podepsalo tzv. Bosporskou dohodu, jež do budoucna garantovala

¹⁰³ Triantaphyllou 2013, s. 57.

¹⁰⁴ The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution: Mission: http://www.blacksea-commission.org/_mission.asp [citováno dne 11. 02. 2014].

¹⁰⁵ About: <http://www.photius.com/blackseafor/> [citováno dne 11. 02. 2014].

vytvoření Organizace černomořské hospodářské spolupráce.¹⁰⁶ Dalším stěžejním krokem bylo ustavení Istanbulu jako sídelního města tzv. Stálého mezinárodního sekretariátu (*Permanent International Secretariat*) roku 1994, tím nejdůležitějším pak institucionalizace a vznik samotné Organizace černomořské hospodářské spolupráce roku 1998.¹⁰⁷

Özalovu vizi se nicméně nepodařilo během tak krátkého časového úseku realizovat ve všech bodech a BSEC splnila během prvních několika let své existence pouze minimum svých cílů. Díky tureckému a řeckému členství v organizaci došlo skrze implementaci mezinárodně uznávaných tržních pravidel do struktur BSEC k nastartování transformačního procesu postsovětských republik v tržní ekonomiky s dostatečně silným soukromým sektorem a atraktivnějším prostředím pro přímé zahraniční investice. Také objem regionálního obchodu v důsledku existence BSEC ve sledovaném období vzrostl, avšak o jakékoliv hlubší ekonomické integraci ještě nelze do roku 2002 hovořit.¹⁰⁸

3.2.1.2 Turecko a Blackseafor do roku 2002

Druhým významným integračním projektem v oblasti Černého moře, jehož vznik byl iniciován Tureckem, je Černomořská námořní kooperační bojová skupina (*Blackseafor*). První rozhovory o jejím založení proběhly již v roce 1998 na schůzi vysokých vládních představitelů ve Varně, která byla Tureckem svolána. Společné rozhovory pokračovaly i během roku 2000 a skončily v dubnu roku 2001 v Istanbulu, kdy došlo ke konsenzu všech zúčastněných stran a tedy i ke skutečnému založení této integrační iniciativy. Součástí Blackseafor jsou státy, jejichž hranice leží přímo na pobřeží Černého moře, jedná se tedy konkrétně o Turecko, Bulharsko, Rumunsko, Ukrajinu, Rusko a Gruzii. V ustavující listině Blackseafor je Černomořská námořní kooperační bojová skupina definována jako těleso, jehož hlavní náplní je vedení společných výzkumných a záchranných operací, likvidace min v Černém moři a ochrana životního prostředí v okolí černého moře.¹⁰⁹ Nicméně v souvislosti s teroristickými útoky z 11. září 2001 došlo k programovým úpravám Blackseafor se záměrem přizpůsobit se novým hrozbám mezinárodního systému. V rámci těchto změn

¹⁰⁶ Triantaphyllou 2013, s. 55-57.

¹⁰⁷ Larrabee – Lesser 2003, s. 121.

¹⁰⁸ Triantaphyllou 2013, s. 57.

¹⁰⁹ Manoli 2012, s. 46-47.

se státy dohodly na organizaci pravidelných společných cvičení a tréninkových programů, jejichž cílem je prevence proti terorismu a pašování zbraní hromadného ničení a dále také odsouhlasily společnou participaci na tvorbě černomořského zabezpečovacího/informačního systému a vzniku stálého velitelství založeného na principu rotace spolu se vznikem policejních útvarů, zaměřených na boj s terorismem.¹¹⁰

S ohledem na skutečnost, že tato bezpečnostní organizace vznikla až roku 2001, nelze v rámci takto krátkého časového úseku zmapovat, jak konkrétně se Turecko v dané organizaci angažovalo. Skutečným lídrem a hlavním iniciátorem bezpečnostních aktivit v černomořském regionu se Turecko stalo až v souvislosti s vládou AKP. Dlouhodobé turecké snahy o vznik Blackseafor a BSEC, spolu s realizací těchto iniciativ o několik let později a následným zapojením Turecka do obou organizací však bezesporu předznamenaly pozitivní vývoj v regionu v období od roku 2002.

3.2.1.3 Turecko a projekty na výstavbu energetických koridorů do roku 2002

Oblast Černého moře je poměrně strategickým regionem, neboť se jedná o území bohaté na přírodní zdroje, především pak zemní plyn, jehož naleziště se nacházejí zejména v Ázerbájdžánu a Rusku. Není proto divu, že se Turecko vedle ekonomické a bezpečnostní spolupráce zaměřilo také na energetickou kooperaci v regionu, která by zvýšila jeho mezinárodní prestiž. Již v 90. letech se Turecko soustředilo na vyjednávání s Ázerbájdžánem, jež roku 1993 úspěšně vyústilo v podpis dohody o výstavbě ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan, který měl zajistit transport ázerbájdžánské ropy do tureckého Ceyhanu. Další jednání tentokrát o vybudování plynovodu Baku-Tbilisi-Erzurum byla zahájena na přelomu let 2000 a 2001. K samotnému podpisu kontraktu o dodávkách ázerbájdžánského zemního plynu do Turecka pak došlo na počátku března 2001.¹¹¹ Abychom pochopili význam tohoto ropovodu a plynovodu pro Turecko, zkusme si je detailněji popsat.

Plynovod South Caucasus Pipeline (SCP), neboli také plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum o délce 690 km je konstruován pro přepravu 7,3 miliard m³ zemního plynu za rok. Tento zemní plyn je transportován z Ázerbájdžánu (naleziště Shah Deniz), přes Gruzii, do Turecka, přičemž odtud pak může být dále exportován do některých částí

¹¹⁰ About: <http://www.blackseafor.org> [citováno dne 11. 02. 2014].

¹¹¹ USA International Business Publications 2008, s. 83.

Evropy.¹¹² Jednání o výstavbě plynovodu SCP byla zahájena, jak již bylo zmíněno výše, na přelomu let 2000-2001. Výsledky úspěšného vyjednávání pak byly v březnu roku 2001 potvrzeny písemně v Ankaře prezidenty zúčastněných států Hejdarem Alijevem (Ázerbájdžán) a Ahmetem Sezerem (Turecko). Výstavba plynovodu byla zahájena v říjnu 2004, přičemž úsek Baku-Tbilisi byl zprovozněn již roku 2006, celá síť byla uvedena do chodu roku 2007, poté co byl na území Turecka dokončen poslední úsek.¹¹³ Na plynovod SCP by se v budoucnu mohl napojit Trans-kaspický plynovod (TCGP) s turkmenským zemním plynem, který by byl schopný velmi dobře zásobovat evropské země.

Ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) je projektován tak, aby byl schopný transportovat 50 milionů tun ropy z ázerbájdžánského Baku, přes Gruzii až do jihovýchodní části Turecka. Je dlouhý 1750 km (442 km je situováno v Ázerbájdžánu, 248 km v Gruzii a 1060 km v Turecku), přičemž část ropovodu kopíruje trasu plynovodu SCP.¹¹⁴ Jednání o výstavbě ropovodu byla zahájena již v roce 1993, na přelomu let 1995-1996 byla tato jednání na popud USA znovu otevřena, avšak ke konečnému výsledku došlo až v listopadu roku 1999, kdy se pod návrh podepsali lídři všech zainteresovaných zemí včetně amerického prezidenta Billa Clintona. K oficiálnímu zahájení stavby ropovodu BTC došlo v září roku 2002 s tím, že projekt byl dokončen v květnu 2006.¹¹⁵ Také na ropovod BTC by v budoucnu mohl být napojen Trans-kaspický ropovod, který by transportoval kazašskou a turkmenskou ropu přes Turecko do Evropy.¹¹⁶

Posledním významnou dohodou z období před vstupem strany AKP do tureckého parlamentu, je dohoda mezi Tureckem a Ruskem o výstavbě plynovodu Blue Stream, jež byla podepsána roku 1997. Samotná výstavba pak byla zahájena roku 2001 a dokončena roku 2002, přičemž dodávky zemního plynu pro komerční využití začaly do Turecka proudit až v únoru 2003. Trasa plynovodu vede z Ruska přes Černé moře do tureckého přístavu Samsun a odtud pak do Ankary a je strukturován na transport 16 miliard m³ ruského plynu za rok, přičemž od roku 2003 do poloviny roku 2013 bylo do

---

¹¹² Hetland 2004, s. 259.

¹¹³ Parker 2009, s. 155.

¹¹⁴ Hetland 2004, s. 259.

¹¹⁵ Parker 2009, s. 155.

¹¹⁶ Šmíd 2010, s. 118.

Turecka přepraveno celkem 90 miliard m³ zemního plynu.¹¹⁷ Rusko je největším dodavatelem zemního plynu do Turecka a země je velkou měrou na těchto dodávkách závislá. Proto se také Turecko v posledních několika letech snaží o větší diverzifikaci dodavatelů zemního plynu a hledá nové možnosti pro uzavírání energetických kontraktů.¹¹⁸

3.2.2 Vývoj v regionu Černého moře po roce 2002

S ohledem na celkový vývoj politických, ekonomických a bezpečnostních vztahů v regionu Černého moře po roce 2002, se dá říci, že Turecko za vlády AKP navázalo na úspěchy předchozích vlád a spolupráci s černomořskými státy i nadále rozvíjelo. Turecko se snažilo prosadit jako regionální lídr především prostřednictvím aktivnějšího zapojení v BSEC a Blackseafor, ale pokoušelo se také o prohloubení regionální integrace skrze participaci v nových integračních iniciativách, jako je Černomořské fórum pro partnerství a dialog (*Black Sea Forum for Partnership and Dialogue, BSF*), které vzniklo z podnětu Rumunska v roce 2006 a zaměřovalo se na kooperaci v oblastech jako rozvoj demokracie a dobré veřejné správy, společná koordinace akcí krizového managementu nebo postkonfliktní rekonstrukce.¹¹⁹ Dalším významným integračním projektem, jehož se Turecko stalo součástí, byla roku 2007 iniciativa Evropské unie, Černomořská synergie (*The Black Sea Synergy, BSS*), jež vznikla v souvislosti se vstupem Rumunska a Bulharska do Evropské unie, a jejímž cílem je sladit priority států černomořského regionu s prioritami EU v záležitostech, jako je migrace, obchod, vzdělávání, či dodržování lidských práv.¹²⁰

3.2.2.1 Turecko a Organizace černomořské hospodářské spolupráce po roce 2002

Turecko za vlády AKP pokračovalo, jako člen BSEC, ve snahách předchozích tureckých politických elit a rozhodlo se být hlavním iniciátorem v oblasti rozšiřování a prohlubování jednotlivých oblastí spolupráce, a to zejména v průběhu tureckého předsednictví v organizaci v letech 2007 a 2012. Během tureckého předsednictví v roce 2007 patřilo mezi turecké priority především posílení ekonomické spolupráce skrze

¹¹⁷ Blue Stream: Significance: <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/blue-stream/> [citováno dne 13. 02. 2014].

¹¹⁸ Böhme 2011, s. 118.

¹¹⁹ Detrez 2008, s. 178-179.

¹²⁰ Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu: Černomořská synergie – nová iniciativa pro regionální spolupráci: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_cs.pdf [citováno dne 13. 02. 2014].

prosazování vnitřních ekonomických reforem v některých státech regionu, navázání multilaterálních vztahů s EU, ale také širší bezpečnostní spolupráce v rámci černomořského uskupení Blackseafor.¹²¹ Během tureckého předsednictví v roce 2012 pak turecká vláda tlačila nejen na hlubší ekonomickou a bezpečnostní spolupráci ale prosazovala také větší míru společné koordinace politik v oblastech, jako je energetika, transport nebo věda a výzkum. Zároveň také bylo vytvořeno regionální daňové fórum v turecké Antalyi, jehož cílem je seznámit všechny členské státy organizace s daňovou politikou BSEC,¹²² což by mělo ve výsledku přispět k usnadnění regionálního obchodu. Dle oficiálních stránek tureckého ministerstva zahraničních věcí patří k současným tureckým cílům v BSEC především pozitivní vývoj v oblasti energetiky, transportu a boji proti organizovanému zločinu ale také implementace nových postupů, jako je zavedení bezcelní zóny nebo zrušení víz za účelem usnadnění regionálních obchodních kontaktů. O tureckých zájmech vybudovat z regionu Černého moře důležitou geostrategickou oblast v čele s Tureckem pak hovoří zejména tento úryvek:

„Původně bylo Černé moře pouze nárazníkovou oblastí mezi Východem a Západem. Nyní má však potenciál stát se vstupní branou do rozšířeného Blízkého východu a Centrální Asie. Turecko chce proto v moderním duchu obnovit a oživit starověkou Hedvábnou stezku, která našemu regionu v minulosti přinesla mnoho slávy a prosperity. K dosažení tohoto cíle bychom měli usilovat o výstavbu silniční a železniční infrastruktury spolu s budováním sítě ropovodů a plynovodů, jež by lépe sloužily našim potřebám i potřebám mezinárodních obchodních partnerů.“¹²³

S ohledem na tento text je zřejmé, že Turecko chce z regionu Černého moře vybudovat ekonomicky i politicky silnou oblast, a to mimo jiné prostřednictvím rozšiřování stávající energetické infrastruktury. Tento apel přitom jasně dokazuje turecké úsilí o vybudování nových energetických koridorů, vedoucích nejlépe skrze turecké území, jež by vedle plynovodů Baku-Tbilisi-Erzurum a Blue Stream či ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan přispěly k posílení turecké image jako hlavní energetické křižovatky světa.

---

¹²¹ Triantaphyllou 2013, s. 58.

¹²² Priorities of the Turkish Chairmanship in Office for the Black Sea Economic Cooperation Organization: <http://bsec.mfa.gov.tr/priorities.en.mfa> [citováno dne 13. 02. 2014].

¹²³ Turkey's Approach to the Black Sea Region and to the Organization of The Black Sea Economic Cooperation (BSEC): http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-approach-to-the-black-sea-region-and-to-the-organization-of-the-black-sea-economic-cooperation-_bsec_.tr.mfa [citováno dne 13. 02. 2014].

3.2.2.2 Turecko a Blackseafor po roce 2002

V rámci regionální bezpečnostní organizace Blackseafor se Turecko staví do pozice mírotvůrce a garanta regionální bezpečnosti, což lze velmi dobře dokumentovat na aktivitách, jež Turecko v této organizaci prosazuje. Vhodným příkladem přitom může být operace „*Black Sea Harmony*“ (OBSH), jež byla zahájena Tureckem roku 2004 a jejímž cílem je střežit Černé moře před plavidly, která by mohla být zapojena do ilegálních aktivit. Operace *Black Sea Harmony* byla doplňující akcí námořní protiteroristické operace NATO *Active Endeavour* a vznikla v souladu s rezolucemi Rady bezpečnosti OSN. Pole působnosti operace *Black Sea Harmony* se shoduje s cíli mise *Active Endeavour* a spočívá především v potírání terorismu a obraně před asymetrickými hrozbami. Teprve v pozdějších letech přizvalo Turecko okolní země regionu k participaci na této bezpečnostní operaci a k Turecku se tak jako první stát přidalo roku 2006 Rusko, roku 2007 Ukrajina a roku 2009 Rumunsko, čímž se z původní turecké operace stala operace celoregionální. Od vzniku operace *Black Sea Harmony* se do současnosti uskutečnilo přes 260 protiteroristických akcí, jejichž účelem byla kontrola plavidel ve vodách Černého moře podezřelých z ilegální činnosti¹²⁴, přičemž v porovnání s ostatními bezpečnostními aktivitami je možné tuto operaci označit za nejrozsáhlejší bezpečnostní akci v černomořském regionu. Turecké vládě se tedy bezesporu podařilo prokázat, že Turecko je schopným a významným hráčem v regionu Černého moře a je schopné, alespoň v bezpečnostní oblasti, konkurovat sousednímu Rusku.

3.2.2.3 Turecko a projekty na výstavbu energetických koridorů po roce 2002

Význam Turecka, nejen v regionu Černého moře, přímo úměrně stoupá s počtem nových dohod na výstavbu energetické sítě (viz příloha č. 6). S ohledem na tureckou závislost na dodávkách zemního plynu z Ruska je zřejmé, z jakého důvodu se turecká vláda vydala cestou větší diverzifikace zdrojů a začala vyjednávat především s Ázerbájdžánem. Po roce 2002 podepsalo Turecko několik dohod o dodávkách zemního plynu, přičemž mezi ty nejdůležitější bezesporu patří podpis kontraktu o výstavbě plynovodu Nabucco a Trans-anatolského plynovodu. Vedle podpisů dohod o výstavbě nových energetických koridorů se nicméně Turecko soustředilo také na prodloužení stávající energetické sítě směrem do Evropy.

---

¹²⁴ Manoli 2012, s. 48.

O výstavbě plynovodu Nabucco, konkrétně Nabucco-Západ, jenž by vedl z Turecka, přes Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko až do Rakouska začala turecká plynářská společnost BOTAS vyjednávat již v roce 2002. Nicméně teprve v roce 2009 byla v Ankaře podepsána mezivládní dohoda mezi jednotlivými tranzitními zeměmi, jež do budoucna garantovala vybudování Nabucca jako plynovodu zásobujícího Evropu dodávkami především ázerbájdžánského zemního plynu. Plynovod by měl dosahovat délky 1 300 km a přepravovat až 31 miliard m³ za rok. V roce 2010 došlo k ratifikaci smlouvy všemi participujícími stranami, nicméně zahájení výstavby se posunulo s ohledem na váhavý postoj ázerbájdžánské vlády. Dle původního plánu měl být plynovod dokončen již roku 2017, avšak v současnosti není zřejmé, zda ke konstrukci projektu Nabucco-Západ vůbec dojde. Podpis dohody, jež do budoucna předpokládala výstavbu Nabucca jako hlavního konkurenta projektu South Stream ruské plynářské společnosti Gazprom,¹²⁵ nicméně jasně dokládá turecké ambice stát se hlavním exportérem nejen černomořského zemního plynu do Evropy.

Za další důležitý projekt na výstavbu energetické sítě, jenž byl tureckou AKP podepsán, lze považovat Trans-anatolský plynovod (*Trans Anatolia Natural Gas Pipeline, TANAP*), jehož hlavním cílem je transport ázerbájdžánské ropy z naleziště Shah Deniz II přes Turecko do Evropy. Dohoda o konstrukci Trans-anatolského plynovodu byla podepsána nejvyššími představiteli obou vlád v Ankaře v prosinci roku 2011, přičemž na samotném projektu by se měly podílet turecké plynářské společnosti BOTAS a TPAO ve spolupráci s ázerbájdžánskou společností SOCAR.¹²⁶ Plán na vybudování Trans-anatolského plynovodu je vůbec prvním projektem, jenž reálně předpokládá s transportem ázerbajdžánského plynu do Turecka za účelem jeho vývozu do evropských zemí a to v množství nejméně 16 miliard m³ za rok. Trans-anatolský plynovod v budoucnu významným způsobem přispěje k energetické bezpečnosti Evropy v případě, že by došlo k opětovnému výpadku v oblasti dodávek ruského zemního plynu, což Turecko v této oblasti staví do pozice strategického partnera evropských zemí.¹²⁷ Zahájení výstavby plynovodu je plánováno na začátek roku 2014, jeho

---

¹²⁵ Nabucco Gas Pipeline Project:

<http://www.gulfoilandgas.com/webpro1/projects/3dreport.asp?id=102885> [citováno dne 13. 02. 2014].

¹²⁶ What is TANAP: <http://www.tanap.com/en/what-is-tanap> [citováno dne 13. 02. 2014].

¹²⁷ Albright – Hadley 2012, s. 33-34.

dokončení pak na rok 2018, kdy by mohly do Evropy dorazit první dodávky ázerbájdžánského zemního plynu.¹²⁸

Posledním významným krokem na poli exportu ázerbájdžánského zemního plynu z Turecka do jižní Evropy, konkrétně Řecka a Itálie, je vybudování energetického koridoru Turecko-Řecko-Itálie (*Interconnector Turkey-Greece-Italy, TGI*). Smlouva o vybudování koridoru mezi Tureckem a Řeckem byla tureckou a řeckou vládou podepsána v Ankaře na konci roku 2003, samotná výstavba byla zahájena roku 2005 a ukončena na konci roku 2007.¹²⁹ Plynovod TGI aktuálně přepravuje 8 miliard m³ zemního plynu za rok a pomáhá alespoň částečně snižovat závislost jihoevropských zemí na dodávkách zemního plynu z Ruska.¹³⁰

Turecko tedy, jak vidíme, velmi úzce spolupracuje se zeměmi regionu Černého moře, a to jednak v rámci důležitých regionálních organizací, jichž je zároveň i zakladatelem ale také skrze udržování bilaterálních kontaktů s vládami jednotlivých států. Od poloviny 90. let Turecko koordinuje své postupy s ostatními státy regionu, a to zejména v ekonomické oblasti prostřednictvím BSEC, bezpečnostní oblasti v rámci skupiny Blackseafor a zároveň udržuje poměrně těsné obchodní styky s Ruskem a Ázerbájdžánem, jež Turecku pomáhají budovat image hlavní energetické křižovatky světa a tím zvyšují jeho geopolitický význam. Máme-li porovnat období před a období po vstupu AKP do tureckého parlamentu, je zcela zřejmé, že strana AKP navázala na odkaz předchozích tureckých vlád a pokračovala v rámci daného regionu v politice prohlubování ekonomických, politických a bezpečnostních vztahů, a tím zároveň i naplnila základní teoretická východiska Davutoğlovy politiky nulových problémů se sousedy.

3.2.2.4 Turecko a ekonomická interdependence v oblasti Černého moře

To, jakou měrou se vztahy Turecka s okolními zeměmi regionu za vlády AKP prohloubily, je možné sledovat převážně v ekonomické oblasti. Stejně jako v regionu

¹²⁸ Aliyev, Erdogan Sign Inter-Governmental Agreement on Trans-Anatolia Gas Pipeline to Europe: http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39545&tx_ttnews%5BbackPid%5D=27&cHash=2e9f386bf569ef7ea670cde5a5c3784c#.Uv8yHpb-qwg [citováno dne 13. 02. 2014].

¹²⁹ Turkish-Greek Pipeline Now Complete: <http://www.gasandoil.com/news/europe/923d6fef90fe587bc1346da4f8975f5b> [citováno dne 13. 02. 2014].

¹³⁰ Lewiner 2012, s. 38.

Blízkého východu, došlo i v případě černomořského regionu k vybudování ekonomické interdependence, avšak zatímco na Blízkém východě se Turecku podařilo vybudovat stav asymetrické vzájemné závislosti ve prospěch Turecka, v oblasti Černého moře je vývoj ekonomických vztahů mnohem komplexnější. Na základě dostupných informací na webových stránkách tureckého Ministerstva obchodu a průmyslu, lze říci, že v porovnání s rokem 2002 došlo k výraznému nárůstu objemu bilaterálního obchodu Turecka s černomořskými sousedy. Zatímco v roce 2002 dosahoval bilaterální obchod Turecka s bývalými postsovětskými republikami hodnoty 7,8 miliardy dolarů, v roce 2011 se tato částka navýšila šestkrát na konečnou hodnotu 50 miliard dolarů za rok¹³¹, což signalizuje poměrně výrazné ekonomické propojení zemí regionu. Země černomořského regionu je nutné rozdělit na dvě skupiny, a to na základě poměru mezi dovozem a vývozem. Zatímco v případě zahraničního obchodu se zeměmi jako je Gruzie, Ázerbájdžán, Albánie nebo Moldávie, dosahuje Turecko dlouhodobě aktivní obchodní bilance, v případě Ruska, Ukrajiny, Rumunska a Bulharska je tomu naopak a vývoj v oblasti bilaterálního zahraničního obchodu za posledních několik let jasně indikuje určitou míru turecké závislosti na importu zboží a služeb z těchto zemí do Turecka.¹³² Největším obchodním partnerem, nejen v oblasti Černého moře, je Rusko, které se v roce 2012 stalo největším importérem zboží do Turecka. Hodnota importovaného zboží z Ruska se v porovnání s rokem 2002 navýšila celkem sedmkrát, z původní částky 3,8 miliard dolarů na 26,6 miliard dolarů za rok v roce 2012, přičemž více než polovinu tureckého importu z Ruska představují dodávky zemního plynu a ropy. Turecko naopak v roce 2012 vyvezlo do Ruska zboží v hodnotě 6,6 miliard dolarů,¹³³ což představuje pouhou jednu čtvrtinu celkového tureckého importu z Ruska a vytváří poměrně vysokou negativní bilanci tureckého zahraničního obchodu. Nepoměr mezi tureckým exportem a importem je více než zřetelný také v případě Ukrajiny, která do Turecka vyváží zboží v hodnotě 4,3 miliard dolarů, ale z Turecka dováží pouhou

---

¹³¹ Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Commonwealth of Independent States Regional Information: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=2>, [citováno dne 17. 02. 2014].

¹³² Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Commonwealth of Independent States Regional Information: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=2>, [citováno dne 17. 02. 2014].

¹³³ Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Russian Federation: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=RU&region=2>, [citováno dne 17. 02. 2014].

polovinu svého exportu, tedy zboží v celkové hodnotě 1,82 miliard dolarů.¹³⁴ Podobné výsledky v tureckém zahraničním obchodě lze zaznamenat i v případě turecko-bulharských a turecko-rumunských obchodních vztahů, které dokládají určitou míru asymetrické závislosti v neprospěch Turecka. Poměrně dobře si naopak Turecko vede v případě bilaterálního zahraničního obchodu s Ázerbájdžánem a Gruzii, potažmo také s Albánií a Moldávií, kde turecký vývoz tvoří několikanásobek tureckého dovozu z těchto zemí, přičemž především Gruzie je na importu tureckého zboží výrazně závislá. Celkový objem bilaterálního obchodu mezi výše uvedenými zeměmi nicméně nepřesáhl v roce 2012 částku 8 miliard dolarů, což je v porovnání s hodnotou exportovaného a importovaného zboží mezi Tureckem a strategickými černomořskými obchodními partnery, jako je Rusko, Ukrajina, Bulharsko a Rumunsko, velmi zanedbatelná částka.¹³⁵ Na základě zveřejněných dat tedy lze vyvozovat, že Turecko se v regionu Černého moře sice angažuje mnohem více než v období před rokem 2002, neboť se mnohanásobně navýšil turecký export a import, avšak zároveň se země nachází ve stadiu závislosti na dovozu zboží ze států černomořského regionu.

Co se týče smluvního ošetření regionálního obchodu, uzavřela turecká vláda se všemi státy dohodu o ochraně investic a dohodu zamezující dvojí zdanění, hlubšího stupně ekonomické integrace bylo dosaženo pouze v případě Gruzie a Albánie, s nimiž Turecko uzavřelo dohody o volném obchodu, přičemž obě smlouvy vešly v platnost roku 2008. Ve stadiu vyjednávání se pak v současnosti nachází dohoda o volném obchodu mezi Tureckem a Ukrajinou.¹³⁶

3.2.2.5 Turecko jako mírotvůrce a mediátor konfliktů v oblasti Černého moře

Region Černého moře je oblastí, v níž v minulosti probíhalo a v současnosti stále probíhá poměrně velké množství sporů. Mezi největší regionální konflikty přitom patří válka mezi Arménií a Ázerbájdžánem o oblast Náhorního Karabachu z první poloviny 90. let, rusko-gruzínský vojenský konflikt o gruzínskou separatistickou provincii Jižní

¹³⁴ Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Ukraine: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=UA&region=2>, [citováno dne 17. 02. 2014].

¹³⁵ Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Commonwealth of Independent States Regional Information: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=2>, [citováno dne 17. 02. 2014].

¹³⁶ Free Trade Agreements - Turkey's Free Trade Agreements: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=tradeagreements&bolum=fta&region=0>, [citováno dne 17. 02. 2014].

Osetie z roku 2008, ale také spor o status gruzínské autonomní republiky Abcházie. Stěžejním problémem jsou také téměř nulové diplomatické kontakty mezi tureckou a arménskou vládou, jež se nacházejí na špatné úrovni v souvislosti s arménskou genocidou.¹³⁷ Vedle regionálních problémů je nicméně potřeba řešit také bezpečnostní otázky související s hrozbami globálního charakteru, jako je terorismus nebo mezinárodní organizovaný zločin, jež jsou řešeny zejména na půdě organizace Blackseafor, kde turecká vláda zásadním způsobem přispívá k zajištění regionální bezpečnosti a míru. S ohledem na předchozí kapitulu věnující se roli Turecka v Blackseafor, tedy lze Turecko považovat za mírotvůrce v oblasti Černého moře, avšak nikoliv za mediátora regionálních sporů.

Přestože se role Turecka, jako mediátora konfliktů, v oblasti Černého moře příliš nerozvinula, je v poslední době možné zaznamenat snahy turecké vlády o dosažení větší míry stability v regionu, a to především skrze normalizaci zahraničněpolitických vztahů se sousední Arménií. Již v roce 2008 přijal turecký prezident Abdullah Gül pozvání svého arménského protějška Serže Sarkisjana do Jerevanu ke sledování zápasu mezi tureckým a arménským fotbalovým týmem, přičemž oficiálním cílem této návštěvy byla společná diskuse o obnovení diplomatických vztahů a otevření turecko-arménské hranice. Tzv. „fotbalová diplomacie“ předcházela oficiálním rozhovorům mezi nejvyššími představiteli obou zemí, jež se uskutečnily jednak ve švýcarském Davosu na půdě Světového ekonomického fóra, ale následně také v Curychu o rok později. Díky úspěšným mediačním snahám Švýcarska dospěly obě země poměrně záhy ke společnému konsenzu a v září roku 2009 podepsaly tzv. Curyšské protokoly, jimiž se Turecko a Arménie zavázaly k opětovnému navázání diplomatických vztahů. Protokoly měly zajistit otevření turecko-arménské hranice v horizontu dvou měsíců od ratifikace smlouvy a současně vytvořit společné mezivládní komise, zaměřené na koordinaci postupů v oblastech jako je zahraniční obchod, energetika, transport, vzdělávání nebo environmentální problematika.¹³⁸ V dubnu 2010 byl ovšem ratifikační proces pozastaven tureckou vládou, konkrétně premiérem Erdoğanem, který ratifikaci Curyšských protokolů podmiňoval úspěšným rozřešením arménsko-ázerbájdžánského sporu o Náhorní Karabach, na což arménská vláda reagovala tím, že od záměru

---

¹³⁷ Guney 2007, s. 122-123.

¹³⁸ Gunter 2011, s. 130-134.

ratifikovat dohodu dočasně odstoupila.¹³⁹ I přes jistý neúspěch v rámci společných turecko-arménských jednání lze ovšem konstatovat, že AKP přispěla, v souladu s Davutoğlovou politikou nulových problémů, ke zlepšení turecko-arménských bilaterálních vztahů, což se předchozím tureckým vládám nepodařilo a zároveň také nastartovala proces, jenž by v budoucnu mohl přispět k vybudování větší stability v regionu Černého moře.

3.3 Střední Asie

3.3.1 Zahraněpolitický vývoj v regionu do roku 2002

Oblast Střední Asie¹⁴⁰ patřila od počátku 90. let k hlavním prioritám turecké zahraniční politiky. Po rozpadu SSSR a osamostatnění jednotlivých zemí Střední Asie začalo Turecko vyvíjet snahy o navázání bilaterálních zahraničněpolitických vztahů s vládami jednotlivých zemí s cílem získat danou oblast pod tureckou sféru vlivu. Centrální Asie, jež je tvořena obyvatelstvem hovořícím převážně turkickými jazyky, a jež v minulosti spadala pod Osmanskou říši, se tak měla stát oblastí, v níž by Turecko figurovalo jako regionální lídr. Turecko se rozhodlo zahájit spolupráci především v oblasti ekonomiky a vzdělávání a snažilo se navenek vystupovat jako příklad vhodný následování, a to zejména s ohledem na sekularismus, demokracii a tržní ekonomický řád, jež měly být dle vzoru Turecka v těchto zemích zavedeny. I přes kulturní, náboženskou, etnickou a historickou propojenost těchto zemí, která Turecko předurčovala k vybudování pozice středoasijského lídra, se ovšem proces regionální integrace v 90. letech nevyvíjel v souladu s původními představami turecké vlády. Problémem byl především autoritarismus, jenž nedovoloval implementaci demokratických principů, ekonomická slabost států, vysoká míra korupce, absence občanské společnosti, velká míra organizovaného zločinu, ale také ekonomická a politická závislost zemí Střední Asie na sousedním Rusku.¹⁴¹ Turecká vláda se také pokoušela na konci 90. let rozvinout spolupráci v oblasti dodávek ropy a zemního plynu a v květnu roku 1999 podepsala s představiteli Turkmenistánu dohodu o výstavbě Transkaspického plynovodu (*Trans-Caspian Gas Pipeline, TCGP*), vedoucího

---

¹³⁹ Armenia Suspends Normalisation of Ties with Turkey: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8636800.stm> [citováno dne 17. 02. 2014].

¹⁴⁰ Oblast Střední Asie zahrnuje bývalé sovětské republiky: Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Turkmenistán (Mandelbaum 1994, s. 1).

¹⁴¹ Larrabee – Lesser 2003, s. 100-104.

z Turkmenistánu přes Ázerbájdžán, Gruzii a Turecko směrem do Evropy.¹⁴² Stavba Transkaspického plynovodu a ropovodu, jež by v budoucnu mohl být napojen právě na plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum a ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan však prozatím nebyla započata.¹⁴³

3.3.2 Zahraněpolitický vývoj v regionu po roce 2002

Kooperace Turecka se zeměmi Střední Asie pak pokračovala i nadále za vlády AKP jako součást Davutoğlovy zahraničněpolitické strategie. Spolupráce se stredoasijskými republikami nicméně zůstávala důležitým tématem turecké zahraniční politiky také v souvislosti s obavami turecké vlády o udržení bezpečnosti v regionu po teroristických útocích na Světové obchodní centrum. Konflikt v sousedním Afghánistánu se totiž mohl velmi snadno přelít do okolních států Střední Asie a zapříčinit tak celkovou destabilizaci regionu, čemuž hodlalo Turecko ve spolupráci s Ruskou federací zabránit.

Turecká vláda proto začala zakládat vzdělávací a kulturní centra v hlavních městech stredoasijských republik, především v Kazachstánu a Kyrgyzstánu, jejichž hlavní náplní bylo posílení turecko-stredoasijského kulturního dialogu. Turecko se také prostřednictvím neziskových organizací začalo podílet na distribuci turecké zahraniční pomoci, jež spočívá zejména v dodávkách pitné vody, budování místní infrastruktury či telekomunikační sítě ale také ve speciálních vzdělávacích programech, v jejichž rámci je studentům ze stredoasijských republik umožněno studovat na tureckých univerzitách. Největšími příjemci turecké zahraniční pomoci jsou přitom státy jako Turkmenistán, Kazachstán nebo Kyrgyzstán, naopak Uzbekistán a Tádžikistán tureckou rozvojovou pomoc nepřijímají, neboť bilaterální vztahy mezi Tureckem a těmito státy se nachází na poměrně nízké úrovni.

Turecká AKP také výrazně podporuje interakci stredoasijských států se západními mocenskými centry a jejich participaci v mezinárodních organizacích, především těch bezpečnostních, přičemž vhodným příkladem může být Individuální akční plán partnerství NATO (*Individual Partnership Action Plan, IPAP*), jehož je Kazachstán jako jediná stredoasijská země součástí. Turecko dlouhodobě podporuje

---

¹⁴² USA International Business Publications 2008, s. 82-83.

¹⁴³ Šmíd 2010, s. 118.

spolupráci středoasijských republik s NATO a zároveň prostřednictvím pověřeného tureckého diplomata koordinuje vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Kazachstánem. AKP také vyjádřila jasnou podporu kazašskému předsednictví v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (*Organization for Security and Cooperation in Europe, OSCE*) v roce 2010. Oblast bezpečnostní spolupráce je stěžejním tématem také v případech turecko-kyrgyzských a turecko-turkmenských bilaterálních vztahů. Turecká armáda se podílí na vojenském výcviku kyrgyzských a turkmenských armádních složek a zároveň těmto zemím poskytuje vojenskou pomoc, přičemž hlavním důvodem turecké vojenské asistence v regionu je lepší ochrana středoasijských zemí před terorismem a různými formami organizovaného zločinu. Také s Uzbekistánem a Tádžikistánem udržuje turecká AKP zahraničněpolitické kontakty, ty se však nacházejí na téměř nulové úrovni. Tádžikistán, jenž se v rámci své zahraniční politiky orientuje téměř výlučně na Ruskou federaci a je svým jazykovým zařazením blíže perštině než turečtině, se jakékoliv hlubší spolupráci s Tureckem vyhýbá. Na podobné úrovni se nacházejí také turecko-uzbecké vztahy, které se ovšem na rozdíl od těch turecko-tádžických rozvinuly v souvislosti s válkou v Afghánistánu. Turecká vláda se rozhodla podpořit uzbeckou armádu, zaslala do země vojenské zařízení a podílela se na tréninku některých uzbeckých úředníků. Bilaterální spolupráce Turecka se středoasijskými zeměmi je tedy v mnoha ohledech limitována, přičemž hlavní příčinou tureckého neúspěchu v oblasti, je jednak spolupráce některých zemí regionu s Ruskem, ale také obava autoritářských vládců středoasijských republik z tureckých požadavků na vnitropolitické změny, jež by ve svém důsledku výrazně omezily jejich pravomoci.¹⁴⁴

Co se týče ekonomické spolupráce Turecka se zeměmi Střední Asie, je možné si všimnout, že na rozdíl od ostatních regionů, se objem regionálního obchodu po roce 2002 příliš nenavýšil, řádově o pouhých několik stovek milionů dolarů. Největším obchodním partnerem Turecka v oblasti Střední Asie je Kazachstán, z nějž Turecko v roce 2012 dovezlo zboží v hodnotě 3,3 miliardy dolarů, přičemž téměř polovinu této částky tvořily ropné produkty. Turecko naopak do Kazachstánu vyvezlo mnohem méně a turecký export dosahoval roku 2012 hodnoty 1,06 miliard dolarů.¹⁴⁵ Druhým největším tureckým obchodním partnerem v oblasti je Turkmenistán, kam v roce 2012

---

¹⁴⁴ Tanrisever 2013, s. 163-166.

¹⁴⁵ Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Kazakhstan: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=KZ&region=2>, [citováno dne 19. 02. 2014].

směřovalo turecké zboží o celkové hodnotě 1,48 miliard dolarů. Turecký import z Turkmenistánu pak činil 303 milionů dolarů¹⁴⁶, čímž Turecko, v tomto konkrétním případě, dosáhlo aktivní obchodní bilance. Bilaterální obchodní kontakty Turecka s Uzbekistánem, Tádžikistánem a Kyrgyzstánem pak nejsou na příliš vysoké úrovni, což dokazuje celkový objem bilaterálních obchodu z roku 2012, jenž v každém z jednotlivých případů nepřesáhl několik stovek milionů dolarů.¹⁴⁷

S ohledem na vývoj ekonomických, bezpečnostních a politických vztahů v oblasti Střední Asie se tedy dá říci, že turecká AKP nedosáhla oproti předchozím tureckým vládám výraznějších změn. Ekonomické a politické vztahy Turecka se středoasijskými zeměmi se po roce 2002 výrazněji nerozvinuly a turecké vládě se nepodařilo překonat překážky, jež stojí v cestě hlubší regionální integraci. Oproti předchozím létům tedy nabyla na významu pouze bezpečnostní oblast, v jejímž rámci se turecká vláda pokoušela, prostřednictvím tureckých vojenských tréninkových programů či skrze dodávky vojenského zařízení, snížit akceschopnost teroristických skupin a skupin organizovaného zločinu operujících na území středoasijských států.

3.4 Oblast Balkánu

Oblast Balkánu je posledním regionem, s nímž by měla turecká strana AKP udržovat hlubší zahraničněpolitické vztahy, a to jak na politické, tak i na ekonomické a bezpečnostní úrovni. Oblast Balkánu je tvořena poměrně velkým počtem států, přičemž většina z nich má s Tureckem navázány standardní diplomatické vztahy. Výjimku tvoří Řecko, dle mého názoru pro Turecko politicky nejvýznamnější stát regionu, s nímž země po dlouhou dobu nenacházelo společnou řeč. Problémem byl především turecko-řecký spor o Severní Kypr, ale také rozepře vztahující se k vyměření teritoriálních vod v Egejském moři, jež v minulosti téměř vyústily v přímý ozbrojený střet. Řecko je tedy oproti ostatním balkánským státům nejvhodnějším příkladem, na němž je možné demonstrovat změny v turecké zahraniční politice, jež proběhly po roce 2002 jako součást Davutoğlovy politiky nulových problémů se sousedy.

---

¹⁴⁶ Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Turkmenistan: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=TM&region=2>, [citováno dne 19. 02. 2014].

¹⁴⁷ Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Commonwealth of Independent States Regional Information: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=2> [citováno dne 19. 02. 2014].

3.4.1 Turecko-řecké vztahy do roku 2002

Za počátek turecko-řeckého sporu o vymezení kontinentálního šelfu můžeme považovat rok 1973, kdy byla u řeckého ostrova Thasos objevena ložiska ropy („Prinos“) a zemního plynu („Jižní Kavala“), která sice nepředstavovala významnou změnu k lepšímu z hlediska surovinové bezpečnosti Řecka, avšak vzbudila zájem obou aktérů v oblasti zahájení dalších geologických průzkumů v Egejském moři. Tato potencionální naleziště ropy a zemního plynu se tedy stala hlavním spouštěčem turecko-řeckého soupeření o vyměření kontinentálního šelfu. Řecko se odvolává především na ženevskou Konvenci o kontinentálním šelfu (*Convention of Continental Shelf*) z roku 1958, která přiznává kontinentální šelf i ostrovům a ke Konvenci o mořském právu (*Convention on the Law of the Sea, UNCLOS*) z roku 1982, která zřetelně vymezuje hranice teritoriálních vod a kontinentálního šelfu a již je Řecko na rozdíl od Turecka signatářem.¹⁴⁸ UNCLOS definuje kontinentální šelf, tedy prodlouženou pevninu pod hladinou moře, jako území do vzdálenosti 350 nm (námořních mil) od pobřeží, s ním spojenou exkluzivní ekonomickou zónu (EEZ), tedy území, na němž má stát exkluzivní právo využívat přírodní zdroje, pak do vzdálenosti 200 nm od pobřeží. Řecko jako stát, k němuž náleží velké množství ostrovů tak má na základě těchto úmluv právo využívat pro svou potřebu nepoměrně větší část Egejského moře než sousedící Turecko. Představitelé turecké vlády proto zcela logicky odmítli obě tyto konvence ratifikovat a snaží se o spravedlivější plošné rozdělení Egejského moře mezi oba státy, které vychází z myšlenky, že kontinentální šelf pevninské části státu má větší význam než kontinentální šelf ostrovů.

Turecko-řecký spor o kontinentální šelf vyvrcholil v roce 1995, kdy bylo signatářům UNCLOS umožněno rozšířit původních 6 nm teritoriálních vod na dvojnásobek, což by v praxi znamenalo, že by se řecká kontrola nad 43,5 % Egejského moře navýšila o 28 %, celkem tedy na 71,5 %. Turecko by ovšem v daném případě kontrolovalo pouze 7,5 % přilehlého území, přičemž zbytek by připadl volnému moři. S daným výsledkem se Turecko nehodlalo smířit, jelikož by toto rozdělení poškodilo také turecký zahraniční obchod, jehož většinová část je přepravována po moři, a tudíž bylo zavedení 12 mílového pásma ze strany Řecka vnímáno jako akt vyhlášení války.

---

¹⁴⁸ Řecká těžba ropy a zemního plynu v Egejském moři: mnoho povyku pro nic?: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/recka-tezba-ropy-a-zemniho-plynu-v-egejskem-mori-mnogo-povyku-pro-nic> [citováno dne 20. 02. 2014].

V prosinci 1995 se obě země ocitly na pokraji konfliktu, přičemž záminkou byl spor o ostrov Imia/Kardak, vzdálený 4 nm od tureckého pobřeží, ozbrojenému střetu však nakonec zabránila diplomacie USA.¹⁴⁹ Ke krizím v turecko-řeckých vztazích docházelo již v dřívějších letech, zmiňme např. krizi z roku 1976, kdy turecká vláda poslala do oblasti řeckého kontinentálního šelfu průzkumnou loď s doprovodným vojenským plavidlem, či krizi z roku 1987, kdy Turecko oznámilo, že hodlá uskutečnit nové vrty v mořském dně v blízkosti ostrova Thasos, avšak žádná z nich nebyla tak závažného charakteru jako krize Imia-Kardak.¹⁵⁰ Situaci uklidnila až následně tzv. zemětřesná diplomacie z roku 1999, kdy Turecko a posléze také Řecko postihlo silné zemětřesení, na něž obě znepřátelené země reagovaly rozsáhlou humanitární pomocí.¹⁵¹

S negativním vývojem turecko-řeckých vztahů před rokem 2002 částečně souvisí také otázka Kypru, přičemž zárodky budoucích sporů můžeme sledovat již po roce 1959 ve spojitosti s vyhlášením nezávislosti Kypru na Velké Británii. Mezi kyperskými Řeky a kyperskými Turky docházelo krátce po osamostatnění ostrova k častým střetům a obě etnika nebyla schopna vedle sebe pokojně koexistovat. Situace se vyhrtila v roce 1974, kdy v Řecku proběhl vojenský převrat a nová, samozvaná vláda se rozhodla o připojení Kypru k pevninskému Řecku. Na tento krok pak zareagovala turecká vláda vysláním tureckých vojenských jednotek do severní části Kypru a následným jednostranným vyhlášením Severokyperské turecké republiky, jež má kontrolu nad 1/3 ostrova. Před rokem 2002 se naskytlo několik možných návrhů řešení územních sporů, avšak žádný z nich nevedl k uspokojivým výsledkům.¹⁵² Spor o vyměření teritoriálních vod a kontinentálního šelfu v Egejském moři a problematika rozdělení Kypru tedy byly až do konce 90. let předmětem výrazného turecko-řeckého antagonismu.

3.4.2 Turecko-řecké vztahy po roce 2002

AKP se po roce 2002 rozhodla navázat na úspěchy zemětřesné diplomacie vedené předchozí tureckou vládou a nadále rozvíjela dobré zahraničněpolitické vztahy

¹⁴⁹ Řecko-turecké vztahy v časech hospodářské krize: <http://www.amo.cz/publikace/recko-turecke-vztahy-v-casech-hospodarske-krize.html> [citováno dne 20. 02. 2014].

¹⁵⁰ Řecká těžba ropy a zemního plynu v Egejském moři: mnoho povyku pro nic?: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/recka-tezba-ropy-a-zemniho-plynu-v-egejskem-mori-mnoho-povyku-pro-nic> [citováno dne 20. 02. 2014].

¹⁵¹ Řecko-turecké vztahy v časech hospodářské krize: <http://www.amo.cz/publikace/recko-turecke-vztahy-v-casech-hospodarske-krize.html> [citováno dne 20. 02. 2014].

¹⁵² Çarkoglu - Rubin 2005, s. 62-63.

se sousedním Řeckem. Prvním důležitým krokem turecké vlády, jenž jasně signalizoval snahu o normalizaci bilaterálních vztahů, byla oficiální návštěva předsedy vlády Erdoğan v Řecku v květnu roku 2004, přičemž tato návštěva byla zároveň první oficiální návštěvou tureckého premiéra v zemi za posledních 16 let. Dalším stěžejním posunem v turecko-řeckých vztazích byla návštěva tureckého premiéra Karamanlise v Turecku v lednu roku 2008, který se tímto krokem stal prvním řeckým předsedou vlády po 49 leté odmlce, jenž oficiální návštěvu Turecka podnikl. Tato dvě politická setkání vytvořila základ pro budování dobrých politických vztahů mezi oběma zeměmi v následujících letech a přispěla k větší míře bilaterální spolupráce. Za přelomový okamžik, jenž předznamenal novou fázi turecko-řeckých zahraničněpolitických vztahů, nicméně můžeme považovat až říjen 2009, kdy se turecký i řecký předseda vlády vzájemně ujistili o záměru vybudovat mezi oběma zeměmi hlubší partnerství. Výsledkem byl jednak vznik společné komise (konkrétně *High-Level Cooperation Council, HLLC*), na jejíž půdě mají být diskutována klíčová témata a možné překážky turecko-řecké spolupráce, ale také podpis 22 bilaterálních dohod tureckým a řeckým premiérem v Aténách v květnu 2010, jež ošetřují jednotlivé oblasti turecko-řecké spolupráce.¹⁵³

Ke zlepšení turecko-řeckých bilaterálních vztahů nicméně nedošlo pouze na politické úrovni, další sférou, v níž je možné sledovat poměrně zřetelný obrat k lepšímu, je oblast bezpečnosti. AKP v rámci politiky nulových problémů se sousedy upustila od využívání síly při řešení turecko-řeckých územních sporů, což se zásadním způsobem promítlo do jednotlivých návrhů turecké vlády o vyřešení sporů v Egejském moři a na Kypru. AKP byla první vládní stranou, která v dokumentech popisující národně-bezpečnostní politiku Turecka upustila od definice Řecka jako primární hrozby tureckému státu, ve prospěch označení Řecka jako nového spojence, s nímž je zapotřebí ve všech možných ohledech kooperovat. Co se týče turecko-řeckého soupeření o vyměření teritoriálních vod v Egejském moři, navrhla turecká vláda možnost vyřešit územní spory prostřednictvím bilaterálního dialogu, popřípadě pomocí mezinárodní arbitráže. Podobně se turecká vláda staví také ke kyperské problematice, což lze velmi dobře dokumentovat na vynaloženém úsilí Turecka o vytvoření komplexního plánu na vyřešení turecko-kyperského sporu během jednání v New Yorku a Nikósii v březnu

---

¹⁵³ Relations between Turkey and Greece: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-greece.en.mfa> [citováno dne 20. 02. 2014].

roku 2004. Výsledkem jednání byl tzv. Annanův plán, v němž generální tajemník OSN, Kofi Annan, nabádal k vytvoření jednotné kyperské republiky ve formě federace, jež by jako celek vstoupila do EU. Proti plánu se nicméně v referendu vyslovilo 76 % kyperských Řeků, jež tímto dali jasně najevo svůj nesouhlas se sjednocením ostrova. I přes značný neúspěch Annanova plánu se Turecko i nadále aktivně zapojuje do vyjednávacího procesu a podporuje snahy OSN při řešení turecko-kyperského sporu, neboť pouze vzájemný turecko-řecký dialog může být, dle Davutoğlových slov, prostředkem k zajištění bezpečnosti, míru a ekonomické prosperity v oblasti Východního Středomoří.¹⁵⁴

Významný pokrok ve vzájemných turecko-řeckých vztazích lze zaznamenat také v ekonomické oblasti, tedy konkrétně na celkovém objemu bilaterálního obchodu. K výraznějšímu navýšení celkové hodnoty obchodovaného zboží mezi Tureckem a Řeckem došlo již v roce 2005, přičemž během čtyř následujících let se objem bilaterálního obchodu zvedl přibližně o 25 %.¹⁵⁵ Od roku 2009 je ovšem možné sledovat mírný pokles tureckého exportu a importu do a z Řecka, a to zejména v důsledku řecké dluhové krize. V roce 2012 činil turecký export 1,4 miliardy dolarů, turecký import pak 3,5 miliard dolarů, což vypovídá o určité míře turecké závislosti na řeckém zboží. Řecko také v současnosti patří k největším obchodním partnerům Turecka v rámci zemí EU. Turecká vláda uzavřela s Řeckem několik bilaterálních dohod ošetřujících oblast ekonomické spolupráce, přičemž k těm nejdůležitějším lze zařadit Dohodu o ekonomické spolupráci, Dohodu a ochraně a podpoře investic nebo Dohodu o prevenci dvojího zdanění.¹⁵⁶

Turecké AKP se tedy bezesporu podařilo normalizovat diplomatické vztahy se sousedním Řeckem a vytvořit atmosféru partnerství, což dokládá především prohloubení politické a ekonomické spolupráce po roce 2002. Zároveň se Turecko snaží oproti minulým letům upřednostňovat v bezpečnostní oblasti turecko-řecký dialog, a tím docílit uspokojivého řešení turecko-řeckých územních sporů. Na základě politických, ekonomických a bezpečnostních ukazatelů z posledních několika let tedy lze říci, že

---

¹⁵⁴ Sokullu 2012, s. 114-116.

¹⁵⁵ Turkey's Commercial and Economic Relations with Greece: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-greece.en.mfa [citováno dne 20. 02. 2014].

¹⁵⁶ Countries and Regions – EU 27, Greece: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=GR&region=8> [citováno dne 20. 02. 2014].

politika nulových problémů se sousedy byla v případě Řecka implementována ve všech bodech, což by v horizontu několika dalších let mohlo podpořit vstup Turecka do EU.

4 ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ VZTAHY TURECKA A EU

Důležitou součástí Davutoğlovy doktríny strategické hloubky je také udržování dobrých zahraničněpolitických vztahů s globálními mocenskými centry, kam spadá také Evropská unie. Snaha o spolupráci Turecka s EU je poměrně dlouhodobým procesem, jenž započal již v roce 1959 a trvá fakticky dodnes. Cílem této kapitoly proto bude analyzovat vývoj vztahů mezi Tureckem a EU od roku 1959 do roku 2013, přičemž důležitým mezníkem pro nás bude vstup strany AKP do tureckého parlamentu v roce 2002. Větší důraz bude, s ohledem na zaměření diplomové práce, kladen na období po vítězství strany AKP ve volbách a zdůrazněny budou také konkrétní vnitropolitické, popřípadě zahraničněpolitické změny, jež turecká vláda provedla za účelem splnění jednotlivých kritérií EU.

4.1 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a EU do roku 2002

Již od založení Turecké republiky v roce 1923 a prezidenství Mustafy Kemala Atatürka se turecká vláda snažila o kulturní ale také politické přiblížení Turecka evropským státům. Tyto snahy začaly být v politické praxi naplňovány v roce 1959, kdy Evropské hospodářské společenství (EHS) obdrželo tureckou žádost o získání statusu přidruženého člena v EHS. Reakcí byla tzv. Ankarská asociační dohoda, jež byla společně s prvním finančním protokolem podepsána v září roku 1963. Ankarská dohoda vešla v platnost roku 1964, čímž bylo přidružené členství Turecku garantováno.¹⁵⁷ Ankarskou dohodu je možno chápat jako projev zahraničněpolitické strategie zemí EHS (Západu) během Studené války, jež se tímto krokem, v návaznosti na přijetí Turecka do NATO v roce 1952, snažily upevnit prozápadní orientaci Turecka, což bylo i v zájmu tehdejší turecké vlády. Ankarská dohoda předpokládala postupné prohlubování integračního procesu, tedy vytvoření celní unie, což s sebou neslo mnohé závazky, zejména ekonomického charakteru. Od roku 1964 byla turecká vláda nucena zavádět reformy, jež by tureckou ekonomiku a její mechanismy přiblížily ekonomikám zemí Evropského společenství (ES), tedy podrobit se některým ekonomickým strukturálním

---

¹⁵⁷ Çarkoğlu – Rubin 2004, s. 4.

úpravám.¹⁵⁸ Ekonomická tranzice Turecka byla podpořena i později roku 1970, kdy byl podepsán dodatkový finanční protokol Ankarské dohody, který již přímo konkretizoval podmínky, jež musí Turecko splnit za účelem vytvoření celní unie.¹⁵⁹ Dodatkový protokol vešel v platnost roku 1973 a turecká vláda tímto zahájila dvaadvacet let trvající program ekonomických úprav, jenž spočíval především v postupném snižování tureckého zahraničního dluhu a nezaměstnanosti, změnách v oblasti bankovníctví ale také v celkové liberalizaci trhu. V průběhu 70. a 80. let nicméně došlo k značnému ochlazení zahraničněpolitických vztahů mezi Tureckem a EU, a to ze dvou důvodů. Tím prvním důvodem byla turecké intervence na Kypru a vznik Severokyperské turecké republiky roku 1974, tím druhým důvodem pak vojenský převrat z roku 1980, v jehož důsledku došlo k pozastavení integračního procesu. K normalizaci vzájemných vztahů následně došlo až roku 1987, kdy se turecká vláda rozhodla požádat o plné členství v ES a opět začala plnit kritéria vycházející z dodatkového finančního protokolu Ankarské dohody z roku 1970.¹⁶⁰ V roce 1989 Evropská komise zamítla tureckou žádost o členství v ES z důvodu nedostatečné rozvinutosti země v ekonomické a sociální oblasti a doporučila turecké vládě, aby se v následujícím období soustředila především na reformy, jež je nutné provést za účelem prohloubení integrace směrem k celní unii. Dohoda o celní unii mezi EU a Tureckem pak byla podepsána roku 1995 a vstoupila v platnost roku 1996.¹⁶¹ I přes vytvoření celní unie mezi Tureckem a Evropskou unií nicméně došlo v následujícím roce k opětovnému ochlazení vzájemných diplomatických vztahů, přičemž tím hlavním důvodem byla turecká nespokojenost s rozhodnutím Evropské komise, která v roce 1997 Turecko nezařadila mezi kandidátské země usilující o plné členství v EU. Toto stanovisko bylo odůvodněno zejména nedostatečnými politickými reformami, slabostí turecké ekonomiky, špatnými turecko-řeckými a turecko-kyperskými vztahy, ale také nedostatečnou úrovní lidských práv a svobod v zemi. Reakcí bylo rozhodnutí turecké vlády pozastavit politický dialog mezi Tureckem a EU, ale také vyjádření neochoty jakýmkoliv způsobem řešit spor mezi Tureckem a Řeckem/ Kyprem, či téma dodržování lidských práv s Evropskou unií. K výraznému zlepšení pak došlo až v souvislosti se summitem EU v Helsinkách v roce

---

¹⁵⁸ Stivachtis 2011, s. 17-20.

¹⁵⁹ Çarkoğlu – Rubin 2004, s. 4.

¹⁶⁰ Stivachtis 2011, s. 21-24.

¹⁶¹ Çarkoğlu – Rubin 2004, s. 4.

1999, kdy se Evropská rada vyjádřila, že je již Turecko mnohem blíže Kodaňským kritériím a přiznala zemi kandidátský status.¹⁶²

Právě Kodaňská kritéria¹⁶³ zahájila v Turecku vlnu reformních opatření, která vedla v roce 2001 k přijetí reformního balíčku, jenž mimo jiné zahrnoval také soubor 34 dodatků k ústavě. Na základě těchto dodatků došlo k výraznému zlepšení v oblasti lidských práv včetně svobody smýšlení a svobody projevu, práva na shromažďování, svobody tisku, ochrany soukromí nebo genderové rovnosti a dále pak k částečné eliminaci vlivu armády, konkrétně Národní bezpečnostní rady (*National Security Council, NSC*), na politické dění v Turecku. Další důležitá vnitropolitická reforma se pak týkala trestu smrti, jenž byl rozhodnutím turecké vlády zrušen a vyhrazen pouze pro případ trestání zločinů spojených s válkou a terorismem. V srpnu 2002 pak byla Ecevitovou vládou přijata další série vnitropolitických opatření, jež měla posílit jazyková práva minorit žijících na území Turecka, a to jak v oblasti vzdělávání, tak i v oblasti televizního a rozhlasového vysílání.¹⁶⁴ V plnění Kodaňských kritérií pak pokračovala také nově utvořená vláda v čele s AKP, a to hned krátce poté, co strana zvítězila v parlamentních volbách v listopadu roku 2002.

4.2 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a EU po roce 2002

Strana AKP navázala roku 2002 na předchozí turecké vlády a pokračovala v úsilí naplňovat potřebná kritéria pro vstup země do EU. Po vítězství strany ve volbách byla AKP, zejména v počátečních měsících, obviňována sekulární opozicí, ale také částí turecké veřejnosti ze skrytých snah islamizovat Turecko. Ideálním řešením proto bylo pokračovat v přijímání nových reformních opatření stanovených EU, čímž strana veřejně prezentovala svůj záměr orientovat Turecko i nadále směrem do Evropy. Přístupové rozhovory nicméně neměly posloužit pouze jako případné „alibi“ nejvyšším představitelům AKP, některé reformy byly uvedeny do praxe také za účelem

¹⁶² Stivachtis 2011, s. 27-30.

¹⁶³ Tzv. Kodaňská kritéria, jež byla poprvé zmíněna na summitu EU v Kodani v roce 1993, představují soubor opatření, která musí kandidátská země přijmout v případě, že se chce stát členským státem EU. Kritéria lze rozdělit do dvou hlavních skupin, přičemž tou první skupinou jsou politická kritéria, kam spadá např. stabilita institucí dohlížejících na dodržování demokracie, naplňování konceptu lidských práv, či dodržování práv minorit, tou druhou pak ekonomická kritéria, kam lze zařadit např. podmínku funkční tržní ekonomiky kandidátské země či schopnost země čelit v rámci zemí EU tlaku okolních trhů. Splnění politických kritérií je přitom hlavním klíčem pro vstup kandidátské země do EU (Akçay – Akipek 2013, s. 7-8).

¹⁶⁴ Nas 2008, s. 137.

transformace výrazně sekulárního uspořádání země ve prospěch lepší politické akceschopnosti strany.¹⁶⁵ Evropská unie a její požadavky civilní kontroly nad ozbrojenými složkami země, včetně Národní bezpečnostní rady, jež z pozice ochránce sekulárního modelu republiky již několikrát ovlivnila politickou situaci v Turecku, naposledy v roce 1997 rozpuštěním islamistické strany Refah Partisi, se tak staly jedním ze stěžejních vnitropolitických zájmů AKP. V souladu s Kodaňskými kritérii a za účelem přiblížení se evropským standardům proto AKP přijala již v prosinci roku 2002 harmonizační balíček reforem, zaměřený především na změny v právní, lidskoprávní a náboženské oblasti. Mezi nejdůležitější reformy přitom lze zařadit rozšíření práv vězňů, posílení civilních a politických práv, či možnost, aby náboženská sdružení vlastnila majetek. V lednu roku 2003 pak vešel v platnost další reformní balíček, jehož součástí měla být také otázka možnosti nošení muslimských šátků na vysokých školách a ve státních institucích. Od této reformy bylo nicméně v souvislosti s rozsáhlou kritikou nakonec upuštěno. S ohledem na kurdskou menšinu pak AKP rozšířila jazyková práva Kurdů, která byla do té doby, i přes iniciativu předchozí vlády Turecka, značně opomíjena. Za stěžejní reformu pak lze označit reformu Národní bezpečnostní rady, jež významným způsobem limitovala pravomoci tureckých ozbrojených složek. Rozhodnutím AKP bylo generálnímu tajemníkovi NSC odepřeno právo jmenovat své zástupce do dozorčí rady pro kinematografii a hudební průmysl a došlo k eliminaci prostředků turecké armády, jimiž bylo možné ovlivňovat politickou situaci v zemi. NSC začala zastávat funkci poradního tělesa nikoliv kontrolního orgánu, jako tomu bylo v minulosti, do čela sekretariátu NSC začali být dosazováni představitelé civilní složky státu, v neposlední řadě pak bylo tureckému parlamentu umožněno, aby kontroloval rozpočet turecké Národní bezpečnostní rady. Téhož roku byla schválena také další sada reforem, jež znemožňovaly, aby představitelé armádních složek dohlíželi na vzdělávání, televizní a rozhlasové vysílání, čímž došlo v souladu s evropskými doporučeními a zájmy AKP k značné redukci politického vlivu bezpečnostních složek v Turecku.¹⁶⁶ Vedení strany se tedy prostřednictvím přístupových kritérií EU podařilo snížit pravděpodobnost rozpuštění AKP z důvodu narušování sekulárního řádu země Národní bezpečnostní radou, jako tomu bylo v minulosti v případě předchůdkyně AKP, strany Refah Partisi, a minimálně v tomto konkrétním případě využít evropský integrační proces ve svůj vlastní prospěch.

---

¹⁶⁵ Cengiz – Hoffmann 2013, s. 147.

¹⁶⁶ Sjursen 2007, s. 72-73.

Členství v EU je nicméně pro dnešní Turecko prioritou i z jiných důvodů, dle Davutoğlovy doktríny je vstup do EU téměř nutností, neboť pouze tímto způsobem získá Turecko větší mocenský vliv v Evropě, tedy v regionu, jehož je součástí a ocitne se mnohem blíže naplnění konceptu centrální mocnosti. Dle Davutoğla jsou navíc zahraničněpolitické zájmy Turecka a EU v oblastech, jako je stabilita a bezpečnost na Blízkém východě, posílení demokratizačního procesu na Kavkaze a Centrální Asii nebo energetická bezpečnost Evropy v souladu, a proto je vhodné v tureckém úsilí o členství v EU i nadále pokračovat.¹⁶⁷ Ve prospěch využití Davutoğlovy doktríny vedením strany AKP v rámci evropského integračního procesu pak hovoří mnohé reformy, jež by mohly být s ohledem na politické kořeny AKP považovány za nežádoucí, přičemž vhodným příkladem může být právní ukotvení genderová rovnosti, doživotní vězení za vraždy ze cti,¹⁶⁸ či rozšiřování práv a svobod tureckých občanů jako je svoboda projevu nebo svoboda shromažďování.¹⁶⁹ Reformy, jež od roku 2002 do roku 2004 AKP stabilně prosazovala, pak vedly v roce 2004 k prohlášení Evropské rady, že Turecko v dostatečné míře splnilo požadovaná kritéria a doporučila s Tureckem zahájit vstupní rozhovory, což se skutečně v říjnu roku 2005 stalo.¹⁷⁰ V následujících dvou letech nicméně došlo k určitému zmrazení přístupových rozhovorů, a to v důsledku dočasného zhoršení turecko-kyperských vztahů v červenci roku 2005, kdy Turecko odmítlo uznat vládu kyperských Řeků za jedinou legitimní vládu Kypru a odmítlo otevřít své přístavy a letiště lodím a letadlům Jižního Kypru, na což Evropská rada reagovala tím, že v prosinci roku 2006¹⁷¹ pozastavila přístupová jednání s Tureckem celkem v osmi vyjednávacích kapitolách, a to do doby, než Turecko a Jižní Kypr dosáhnou společného konsenzu. Další dvě vyjednávací kapitoly (viz příloha č. 7), konkrétně podnikání a průmysl, pak byly otevřeny až v březnu roku 2007.¹⁷²

Přestože byla přístupová jednání v roce 2007 částečně obnovena, lze několik následujících let druhého funkčního období AKP označit za poměrně problematické. Za

¹⁶⁷ Akçay – Yılmaz, s. 237.

¹⁶⁸ Sjurson 2007, s. 74.

¹⁶⁹ Nas 2008, s. 138.

¹⁷⁰ Turkey: Membership Status: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/turkey/index_en.htm [citováno dne 27. 03. 2014].

¹⁷¹ Ve zprávě Evropské komise o dosaženém pokroku v Turecku z roku 2006 je značně kritizována nedostatečná míra svobody projevu, což EU dokládá na soudním procesu s držitelem Nobelovy ceny Orhanem Pamukem a tureckým občanem arménského původu Hrantem Dinkem, kteří byli pro svůj výrok o arménské genocidě (jíž Turecko oficiálně odmítá) obviněni z urážky turectví. Hrant Dink pak byl krátce po propuštění z vězení zavražděn tureckým nacionalistou (Lavenex – Schimmelfennig 2013, s. 35).

¹⁷² Nas 2008, s. 156-158.

jednu z hlavních příčin stagnace zahraničněpolitických vztahů mezi Tureckem a EU můžeme považovat zprávy Evropské komise z roku 2008 a 2009 hodnotící pokrok, jehož turecká vláda během daného období dosáhla. Ty se vůči Turecku stavěly mnohem kritičtěji než zprávy z předchozích let, přičemž Turecku byla vytýkána především nedostatečná podpora jazykových práv minorit, vysoká míra korupce, diskriminace sexuálních menšin, internetová cenzura, nedostatečná míra genderové rovnosti, přetrvávající politický vliv turecké armády, či využívání protiteroristického práva proti kurdské menšině. V důsledku negativní reakce EU vůči Turecku v souvislosti s tureckým vyjádřením o Kypru z roku 2006 a zároveň v důsledku značné kritiky Evropské komise ve zprávách z roku 2008 a 2009 pak političtí představitelé Turecka spolu s tureckou veřejností začali nabývat přesvědčení, že Evropská komise rozhoduje zaujatě a je protiturecky zaměřená, což ve svém důsledku zpomalilo turecké proreformní snahy. Na změně smýšlení turecké veřejnosti se nicméně podepsaly také výroky některých evropských státníků, např. německé kancléřky Angely Merkel nebo bývalého francouzského prezidenta Nicholase Sarkozyho, kteří se v roce 2007 jasně vyjádřili proti vstupu Turecka do EU.¹⁷³ Zatímco v roce 2004 hodnotilo vstup Turecka do EU kladně přes 70 % tureckých občanů, v roce 2008 se toto číslo zmenšilo na pouhých 40 % (viz příloha č. 8),¹⁷⁴ pouze 28 % obyvatel Turecka se pak ve stejném roce domnívalo, že se Turecko v budoucnu stane členským státem EU.¹⁷⁵ I přes značný skepticismus tureckých občanů a rozčarování turecké vlády z vývoje evropského integračního procesu se nicméně turecká vláda snažila nadále, i když s mnohem menší vervou, prosazovat další reformy – zejména v oblasti snižování pravomocí armády a svobody náboženského projevu na veřejnosti,¹⁷⁶ přičemž reformy se dotkly také kurdské menšiny v Turecku. V roce 2009 se AKP rozhodla prosadit v praxi tzv. politiku demokratického otevření, v jejímž rámci by měla být rozšířena stávající kulturní a politická práva Kurdů, v tomtéž roce pak byl zahájen také proces normalizace turecko-arménských zahraničněpolitických vztahů.¹⁷⁷ Přestože došlo od roku 2010 do roku 2013 k otevření dalších dvou vyjednávacích kapitol, konkrétně 12 a 22, a přístupové rozhovory mezi EU a Tureckem pokračují i nadále, výrok tureckého premiéra Erdoğan z října roku 2012 jasně signalizuje budoucí odklon Turecka od EU v případě, že se

---

¹⁷³ Lavenex – Schimmelfennig 2013, s. 35-38.

¹⁷⁴ Düzgüt 2013, s. 106-107.

¹⁷⁵ Lavenex – Schimmelfennig 2013, s. 37.

¹⁷⁶ Lavenex – Schimmelfennig 2013, s. 37-38.

¹⁷⁷ Akçay – Yilmaz, s. 238-239.

země nestane do roku 2023 řádným členem unie.¹⁷⁸ I přes určité zpomalení evropského integračního procesu v období po roce 2008 a jistou míru rozčarování stranického vedení AKP z politiky Evropské unie, nicméně lze i nadále považovat vstup Turecka do EU za jednu z hlavních priorit současné turecké vlády.

5 ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ VZTAHY TURECKA A USA

V rámci principu multidimenzionální a víceúrovňové diplomacie, by mělo Turecko udržovat dobré diplomatické vztahy také s USA, tedy s mocností, s níž země zahájila velmi úzkou spolupráci již krátce po Druhé světové válce. Cílem této kapitoly proto bude charakterizovat vývoj zahraničněpolitických vztahů mezi Tureckem a USA před a po roce 2002 a na základě této komparace určit, zda došlo v souvislosti s Davutoğlovou doktrínou strategické hloubky ke změnám v turecko-americké zahraniční politice.

5.1 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a USA do roku 2002

Spolupráce Turecka se západními mocnostmi patřila již od dob Mustafy Kemala Atatürka k hlavním zahraničněpolitickým zájmům moderního tureckého státu, není proto divu, že krátce po Druhé světové válce se Turecko rozhodlo připojit k Západnímu bloku v čele s USA a nikoliv k SSSR. Tento příklon Turecka k Západu byl ve 40. letech stvrzen hned několikrát, a to jednak přijetím Trumanovy doktríny v roce 1947 a Marshallova plánu o rok později, ale také vstupem Turecka do NATO v roce 1952. Vzájemné turecko-americké partnerství bylo pro oba státy recipročně výhodné - USA Turecku pravidelně poskytovaly rozsáhlou finanční a vojenskou pomoc, na oplátku pak Turecko během Studené války sloužilo jako strategická základna pro americkou armádu.¹⁷⁹ Turecko v roce 1957 souhlasilo s americkým záměrem rozmístit na tureckém území patnáct raketových střel Jupiter, jež byly schopny zasáhnout západní oblast SSSR, čímž se Turecko mohlo stát potencionálním cílem sovětské jaderné odvety. Strategickým partnerem USA zůstalo Turecko i v následujících letech během Karibské krize v roce 1962, kdy Sovětský svaz odpověděl na střely Jupiter rozmístěním

---

¹⁷⁸ EU will lose Turkey if it hasn't joined by 2023: Erdogan: <http://www.reuters.com/article/2012/10/30/us-germany-turkey-idUSBRE89T1TG20121030> [citováno dne 27. 03. 2014].

¹⁷⁹ Rubin – Kirisci 2001, s. 130.

sovětských raket středního doletu na Kubě. I přes turecké protesty pak byly rakety Jupiter z území Turecka staženy¹⁸⁰, což přispělo k prvním politickým rozmlíškám mezi tureckou a americkou vládou. K postupnému ochlazení turecko-amerických zahraničněpolitických vztahů začalo docházet v polovině 60. let ve spojitosti s tureckým záměrem intervenovat na Kypru, neboť právě v 60. letech vrcholily ozbrojené střety mezi menšinovými kyperskými Turky a většinovými kyperskými Řeky. Na tuto skutečnost zareagoval v červnu roku 1964 americký prezident Lyndon Johnson a v tzv. Johnsonově dopise varoval tureckou vládu, že USA a NATO nezasáhnou proti možné intervenci SSSR do Turecka v případě, že turecká vláda uskuteční své plány a zahájí vojenskou intervenci na Kypru. Na bodu mrazu se pak vzájemné diplomatické vztahy ocitly v roce 1974, kdy se Turecko rozhodlo vojensky zasáhnout v severní části Kyperské republiky, na což vláda USA reagovala vyhlášením zbrojního embarga v období let 1975-1978¹⁸¹ a Turecko uzavřením amerických základů na svém území.

Po více než dvou dekádách nepříliš vřelých diplomatických vztahů, lze nicméně s nástupem 80. let zaznamenat zásadní obrat k lepšímu. Íránská islámská revoluce z roku 1979 znamenala pro USA poměrně významnou ztrátu, Írán přestal být jedním ze spojenců USA na Blízkém východě a americká vláda začala opět upínat svou pozornost směrem k Turecku. Obnova strategického partnerství s Tureckem nicméně nabírala na významu také v souvislosti s válkou v Afghánistánu, kterou v roce 1979 eskalovalo bipolární soupeření mezi USA a SSSR. Vláda Spojených států využila vojenského převratu v Turecku z roku 1980, v jehož důsledku došlo ze strany EU k dočasnému přerušování diplomatických kontaktů s tureckou vládou a začala s Tureckem opět hlouběji spolupracovat. Během irácké anexe Kuvajtu a následné Války v Zálivu na počátku 90. let poskytlo Turecko své letecké základny americkým jednotkám, díky čemuž mohl být útok proti Saddámu Husajnovi veden mnohem efektivněji. Kooperace mezi oběma státy tedy byla obnovena, a to i přes odlišné názory tureckého a amerického politického vedení na témata, jako je problematika Kypru a vývoje turecko-řeckých vztahů nebo otázka práv kurdské menšiny.¹⁸²

Na velmi dobré úrovni se vzájemné zahraničněpolitické vztahy ocitly po ukončení bipolárního konfliktu. Turecko bylo v 90. letech díky tržní ekonomice,

---

¹⁸⁰ Roberts 2012, s. 90-91.

¹⁸¹ Terzi 2010, s. 124.

¹⁸² Bal 2004, s. 119-120.

demokracii a sekularismu americkou vládou prezentováno jako příklad vhodný následování, a to nejen v rámci blízkovýchodního regionu, ale také v rámci nově utvořených středoasijských republik. USA navenek podpořily turecké integrační iniciativy v oblasti Černého moře a vznik BSEC a soustavně vyjadřovaly svou podporu tureckému členství v EU a začlenění země do skupiny největších ekonomik světa, skupiny G20. S prohloubením politických a bezpečnostních vztahů mezi Tureckem a Izraelem se pak USA angažovaly také na společných turecko-izraelských vojenských cvičeních.¹⁸³

5.2 Zahraničněpolitické vztahy Turecka a USA po roce 2002

K určitému zlomu v turecko-amerických zahraničněpolitických vztazích došlo až na počátku 21. stol., a to v souvislosti se vstupem strany AKP do tureckého parlamentu v roce 2002. V březnu roku 2003, ve spojitosti s Bushovou Válkou v Iráku, se turecký parlament rozhodl hlasovat v neprospěch požadavku USA na přepravu vojenských jednotek a techniky do Iráku skrze turecké území. Tím hlavním důvodem byly obavy tureckých poslanců z narušení vnitropolitické stability Iráku, jež mohla významným způsobem přispět k posílení separatistických aktivit iráckých Kurdů a zároveň tak ohrozit národní bezpečnost Turecka. Obava tureckých politických představitelů z navýšení teroristických aktivit kurdské PKK tak byla hlavním motivem odmítnutí Bushova plánu v tureckém parlamentu.¹⁸⁴ Jistou roli zde ovšem hrála také Davutoğluova politika nulových problémů se sousedy, již se Turecko rozhodlo, alespoň v tomto konkrétním případě, upřednostnit. O několik měsíců později sice turecký parlament odhlasoval vyslání tureckých vojenských jednotek do Iráku, ovšem tato nabídka byla Bushovou administrativou odmítnuta.¹⁸⁵ Zhoršení turecko-amerických zahraničněpolitických vztahů bylo nicméně zapříčiněno také odlišným vnímáním a postoji obou států ke kurdským separatistům z PKK, kteří se v průběhu války stali nezanedbatelnou bezpečnostní hrozbou pro Turecko, čemuž vláda USA nevěnovala patřičnou pozornost. K prvním pokusům o zlepšení diplomatických vztahů došlo až v červenci roku 2006, kdy oba státy podepsaly během bilaterálních jednání smlouvu, konkrétně „*Shared Vision Document*“, která zřetelně charakterizovala hlavní témata vzájemné spolupráce a vytvářela podmínky pro působení speciálně utvořených

---

¹⁸³ Rubin – Kirisci 2001, s. 133-134.

¹⁸⁴ Baran 2010, s. 127-129.

¹⁸⁵ Bal 2004, s. 149.

pracovních skupin. Za zlomový okamžik pak lze považovat oficiální setkání premiéra Erdoğana a prezidenta Bushe ve Washingtonu v listopadu roku 2007, v jehož průběhu se Bush poprvé vyjádřil o PKK jako o společném nepříteli, vůči kterému je potřeba vytvořit takové bezpečnostní mechanismy, jež by zajistily jeho porážku.¹⁸⁶ S podporou Spojených států tak Turecko ještě téhož roku uskutečnilo rozsáhlou vojenskou operaci na území severního Iráku, zaměřenou na eliminaci bojeschopnosti kurdské PKK, přičemž USA hrály stěžejní roli zejména v oblasti poskytování informací o pohybu bojových jednotek PKK či o umístění jejich základen.¹⁸⁷ Ke konci Bushova funkčního období tedy nabral vývoj turecko-amerických diplomatických vztahů veskrze pozitivní směr, nicméně v důsledku reflexe Bushovy politiky v tureckých médiích, došlo k poměrně markantnímu nárůstu antiamerikanismu v turecké společnosti.¹⁸⁸

Ke stabilizaci turecko-amerických zahraničněpolitických vztahů přispěl až nástup Baracka Obamy do funkce prezidenta USA na počátku roku 2009, jenž se krátce po převzetí úřadu rozhodl podniknout oficiální návštěvu Turecka, čímž jasně signalizoval svůj záměr začlenit turecko-americkou spolupráci mezi priority zahraniční politiky USA. Dle Obamových slov by kooperace s tureckou vládou měla dosáhnout tzv. modelového partnerství, tedy vyššího stupně vývoje turecko-amerických zahraničněpolitických vztahů. Obama také v Ankaře podpořil tureckou angažovanost v blízkovýchodním regionu, zdůraznil příslušnost Turecka k Západu, distancoval se od Bushovy války proti terorismu a naznačil, že bude na Blízkém východě prosazovat diametrálně odlišnou politiku.¹⁸⁹ Mimoto vyjádřil Obama podporu tureckému členství v EU a označil Turecko za klíčového partnera zemí euroatlantického okruhu, což přispělo k oboustrannému prohloubení turecko-amerických diplomatických vztahů.¹⁹⁰ I přes pozitivní vývoj z posledních několika let lze ovšem zaznamenat politická témata, na nichž se Turecko a USA neshodnou. Vhodným příkladem může být postoj k Íránu, s nímž turecká vláda udržuje poměrně četné politické a ekonomické kontakty a zároveň veřejně vystupuje proti tomu, aby byly vůči íránskému režimu uvalovány sankce ze strany mezinárodního společenství, včetně OSN. V roce 2010 pak Turecko ve spolupráci s Íránem a Brazílií dokonce vypracovalo tzv. Teheránskou dohodu jako

---

¹⁸⁶ Baran 2010, s. 133.

¹⁸⁷ Park 2013, s. 86.

¹⁸⁸ Sadik 2009, s. 17.

¹⁸⁹ CSIS 2012, s. 7.

¹⁹⁰ Baran 2010, s. 137.

možné řešení íránské jaderné problematiky, jež mělo spočívat ve vývozu íránského obohaceného uranu ze země. Turecká alternativa stála prakticky v opozici vůči implementaci sankčních mechanismů navrhovaných západními zeměmi, což přispělo k vzniku debaty o tom, zda je Turecko skutečně spojencem USA a Západu. Další překážkou je také výrazné zhoršení turecko-izraelských diplomatických vztahů po roce 2008 a s ním související odlišný přístup obou zemí k Izraeli, který komplikuje uplatňování zahraniční politiky USA v blízkovýchodním regionu. Tato témata nicméně nebrání rozšiřování vzájemné spolupráce, což Turecko dokázalo roku 2012 svým souhlasem s umístěním protiraketového radaru NATO na vlastním území, a to přesto, že toto rozhodnutí vyvolalo nevoli sousedního Íránu. Za další důležitý mezník v oblasti pozitivního vývoje vzájemných diplomatických vztahů pak lze považovat také společný postup USA a Turecka vůči Libyi a Sýrii během Arabského jara.¹⁹¹

---

¹⁹¹ Albright – Hadley 2012, s. 8-9.

ZÁVĚR

Hlavním cílem předkládané diplomové práce bylo charakterizovat základní teoretická východiska Davutoğlovy zahraničněpolitické doktríny strategické hloubky a následně poukázat na to, jak konkrétně se tato doktrína v současné době promítá do zahraniční politiky Turecka. Dílčím cílem pak bylo zhodnotit dostupná data a výsledky bádání a zodpovědět výzkumnou otázku, zda se v souvislosti se vstupem AKP do tureckého parlamentu zlepšilo geopolitické postavení Turecka.

Davutoğlův pohled na současné uspořádání mezinárodního systému a koncept strategické hloubky tvoří hlavní náplň stejnojmenného díla Strategická hloubka, přičemž jádro této teorie spočívá v historickém a kulturním odkazu Osmanské říše. Turecko jako centrální mocnost, ležící na pomezí několika světových regionů a kontinentů vlastní tzv. strategickou hloubku, skládající se z historické a geografické hloubky, jež Turecku předala Osmanská říše. Na základě této strategické hloubky je Turecko předurčeno k tomu, aby uplatňovalo svůj mocenský vliv v regionech, které byly v minulosti přímou součástí Osmanské říše, tedy Blízký východ, region Černého moře, Střední Asie a oblast Balkánu. S tradičními tureckými spojenci, USA a EU, by turecká vláda měla spolupracovat i nadále, ovšem pouze v případě, že je tato spolupráce v souladu s tureckými zahraničněpolitickými zájmy, přičemž Davutoğlu dále tvrdí, že vzájemná kooperace v zájmu Turecka v tuto chvíli je. Turecko by mělo mnohem více diverzifikovat své politické a ekonomické aktivity v zahraničí a prohloubit politické kontakty i s jinými světovými mocnostmi, jako je např. Čína nebo Rusko, a to za účelem dosažení rovnováhy v turecké zahraniční politice. Udržování jednostranně zaměřených a čistě západním směrem orientovaných zahraničněpolitických kontaktů tedy již není považováno za vhodně řešení. Úspěšnost nové zahraničněpolitické strategie pak závisí na pěti principech, konkrétně na vyváženosti mezi demokracií a bezpečností, politice nulových problémů se sousedy, multidimenzionální a víceúrovňové diplomacii, proaktivní a preemptivní diplomacii a na rytmičké diplomacii. V empirické části práce jsem se přednostně zaměřila na dva nejdůležitější principy, a to na politiku nulových problémů se sousedy, jež spočívá v postupném prohlubování politické a ekonomické interdependence a používání turecké *soft power* v regionech, jež s Tureckem sousedí a dále na multidimenzionální a víceúrovňovou diplomacii, jež se zaměřuje na budování zahraničněpolitických kontaktů Turecka s globálními

mocenskými centry, tedy i USA a EU. V rámci jednotlivých kapitol jsem se nicméně zabývala také dalšími dvěma principy, konkrétně proaktivní a preemptivní diplomacií, v jejímž rámci by mělo Turecko plnit funkci mírotvůrce a mediátora regionálních konfliktů a dále rytmickou diplomacií, která předpokládá větší míru turecké angažovanosti v regionálních i mezinárodních organizacích a participaci Turecka při řešení témat mezinárodního významu.

Za účelem potvrzení předpokladu, že Davutoğlova doktrína strategické hloubky je skutečně součástí zahraniční politiky AKP, zanalyzovala jsem informace dostupné na oficiálním webu strany, konkrétně ve volebním programu AKP a také v modernizačním programu vlády, projektu *Vision 2023*, jehož cílem je vytvořit z Turecka důležitého hráče mezinárodního systému, a to nejpozději do oslav stoletého výročí vzniku moderního Turecka. Tyto dokumenty přitom daný předpoklad ve všech ohledech podpořily. V souladu s Davutoğlovou politikou nulových problémů se sousedy, je jedním z hlavních cílů AKP rozvinout politické a ekonomické kontakty se zeměmi Blízkého východu, Černého moře, Střední Asie a Balkánu a zároveň ukončit dlouhotrvající spory s Kyprem či Řeckem. Dle Davutoğlova principu multidimenzionální a víceúrovňové diplomacie je v programu AKP zdůrazňována potřeba spolupracovat s USA a se zeměmi EU a pokračovat v úsilí o získání plného členství v EU. Dalším bodem programu AKP je zapojit Turecko plošněji do organizací mezinárodního a regionálního charakteru, učinit z OIC respektovaného aktéra mezinárodního systému ale také participovat na mezinárodních humanitárních misích, což odpovídá Davutoğlovu principu rytmické diplomacie. Poslední významnou prioritou zahraniční politiky AKP je budování image Turecka jako garanta regionální bezpečnosti a mediátora regionálních konfliktů, což je v souladu s obsahovým významem Davutoğlova pojetí proaktivní a preemptivní diplomacie. V programu AKP je také vyzdvihována potřeba, aby Turecko využívalo při komunikaci s okolními státy své *soft power*, což také velmi dobře koresponduje s doktrínou strategické hloubky. Na základě této verifikace pak následně bylo možné přejít již přímo k analýze konkrétních projevů nové zahraničněpolitické strategie v politické praxi, a to v období od roku 2002 do současnosti.

V průběhu třetí kapitoly diplomové práce, byla postupně sledována politika nulových problémů se sousedy, v jejímž rámci má, dle Davutoğla, dojít k prohlubování

politické a ekonomické propojenosti Turecka s okolními regiony a k využívání turecké *soft power*, a to za účelem udržení bezkonfliktních zahraničněpolitických vztahů. Prvním sledovaným regionem, jemuž zároveň Davutoğlu přikládá největší význam je region Blízkého východu, přičemž právě v tomto regionu došlo v důsledku uplatňování doktríny strategické hloubky k nejvýraznějším změnám. Před vstupem AKP do tureckého parlamentu, v listopadu roku 2002, nebyly turecké vztahy s blízkovýchodními zeměmi příliš rozvinuté, s výjimkou Izraele, s nímž navázaly předchozí turecké vlády poměrně četné kontakty, a to zejména v oblasti politické, ekonomické a bezpečnostní spolupráce. Další výjimkou pak byl od druhé poloviny 90. let také Írán, s nímž země spolupracovala především v oblasti energetiky. S nástupem AKP k moci nicméně došlo k výraznému obratu v zahraniční politice Turecka a turecká vláda se začala soustředit na intenzifikaci bilaterálních politických a ekonomických vztahů s vládami jednotlivých blízkovýchodních zemí. Z podkapitoly věnující se Blízkému východu zcela jasně vyplývá, že během vlády AKP došlo k normalizaci turecko-iráckých, turecko-syrských a turecko-saúdskoarabských diplomatických vztahů, ke zřetelnému nárůstu zahraničněpolitických návštěv, k výraznému navýšení objemu zahraničního obchodu se všemi zeměmi Blízkého východu a k postupnému budování stavu asymetrické ekonomické interdependence ve prospěch Turecka. S většinou států bylo po roce 2002 podepsáno velké množství bilaterálních smluv zajišťujících vzájemnou kooperaci, a to včetně spolupráce v bezpečnostní oblasti. Některým blízkovýchodním zemím pak byla ze strany turecké vlády zrušena vízová povinnost, což integraci v blízkovýchodním regionu jedině podpořilo. Mimoto začalo Turecko na Blízkém východě budovat svou *soft power*, což lze demonstrovat například na turecké podpoře palestinské státnosti, na zapojování turecké vlády do různých *peacekeepingových* misí na Blízkém východě, jako je např. mise UNIFIL v Libanonu, na prosazování demokratických principů a konceptu lidské bezpečnosti na půdě OIC, či na pronikání tureckých hodnot a jiných kulturních specifíků do okolních zemí, a to především skrze filmovou produkci. Politika nulových problémů naopak selhala v případě Izraele, s nímž turecká vláda od roku 2009 nepodniká pravidelná vojenská cvičení a od roku 2010, v souvislosti s incidentem na lodi Mavi Marmara, kdy došlo ke stažení tureckého a izraelského diplomata, neudrzuje standartní diplomatické vztahy. Politice nulových problémů se sousedy pak neodpovídá ani vývoj turecko-syrských vztahů z posledních několika let, kdy byl proces vzájemného sbližování ukončen

syorskou občanskou válkou. Jako součást proaktivní a preemptivní diplomacie se Turecko na Blízkém východě snaží profilovat jako mírotvůrce a mediátor, což několikrát prokázalo skrze mediaci sporu mezi Izraelem a Palestinou, Sýrií a Irákem, Íránem a západními mocnostmi či skrze angažovanost ve vnitropolitické rozepři v Libanonu. V rámci rytmické diplomacie se pak Turecko během İhsanoğlova předsednictví výrazně zapojilo v OIC, participuje na zasedáních LAS a v rámci řešení témat globálního charakteru působí v některých mezinárodních humanitárních a *peacekeepingových* misích, jako jsou např. mise OSN v Africe nebo některé mise OSCE a EU.

Prosazování politiky nulových problémů se sousedy je zřetelné také v regionu Černého moře, i když v mnohem menší míře než v případě zemí Blízkého východu. Komparace období před a po roce 2002 byla v tomto konkrétním případě složitější, neboť Turecko s černomořskými zeměmi zahájilo spolupráci již na počátku 90. let. Za účelem dosažení větší politické i ekonomické integrace v regionu se nicméně Turecko za vlády AKP větší měrou zapojilo do významných regionálních iniciativ, tedy BSEC a Blackseafor, kde turecká vláda aktivně prosazovala vlastní návrhy, a to zejména v oblasti rozšiřování témat spolupráce. Mimoto se Turecko rozhodlo stát členem nových regionálních integračních iniciativ, jako je Černomořské fórum pro partnerství a dialog nebo Černomořská synergie, což nadále posílilo politickou integraci v regionu. Působení Turecka v nových regionálních integračních uskupeních a hlubší zapojení v těch stávajících pak odpovídá také principu Davutoğlovy rytmické diplomacie. Mnohem nápadnější je ovšem změna v oblasti prohlubování ekonomické spolupráce, v jejímž rámci došlo mezi lety 2002 a 2011 k šestinásobnému nárůstu celkového objemu obchodovaného zboží mezi Tureckem a okolními státy černomořského regionu, přičemž Turecku se podařilo v souladu s původními plány navýšit svůj export. Tento krok však nijak zásadně nesnížil tureckou závislost na dovozu zboží z černomořského regionu, především pak z Ruska, Ukrajiny nebo Rumunska. Mezi Tureckem a Gruzii a Tureckem a Albánií pak byly podepsány dvě dohody o volném obchodu, což bezesporu svědčí o snahách turecké AKP prohloubit ekonomickou kooperaci v regionu. Nezanedbatelným procesem, jenž přispívá k větší ekonomické integraci v oblasti Černého moře, je také budování nových produktovodů (např. plynovod Nabucco, Transanatolský plynovod nebo koridor TGI). Za vlády AKP došlo k poměrně značné diverzifikaci dodavatelů zemního plynu do Turecka, čímž se částečně snížila turecká

závislost na dodávkách zemního plynu z Ruska a zároveň zvýšil význam Turecka pro Evropu. V rámci politiky nulových problémů se sousedy byl zahájen také politický dialog mezi vrcholnými představiteli turecké a arménské vlády, který však prozatím neskončil s uspokojivým výsledkem. V souladu s Davutoğlovým pojetím proaktivní a preemptivní diplomacie pak Turecko v černomořském regionu vystupuje jako garant regionální bezpečnosti, což soustavně prokazuje svou aktivitou v bezpečnostní organizaci Blackseafor. Jako člen této organizace stálo Turecko za zrodem operace *Black Sea Harmony*, která se zaměřuje na boj proti terorismu a mezinárodnímu organizovanému zločinu, a která významným způsobem přispívá k zajištění bezpečnosti a stability v černomořském regionu.

Další oblastí, kde se turecká AKP pokouší uplatňovat pět základních principů Davutoğlovy doktríny strategické hloubky je Střední Asie, tedy region, jenž byl pro tureckou vládu klíčovým již na začátku 90. let. V rámci politiky nulových problémů se sousedy lze zaznamenat jen nepatrné zvýšení objemu obchodovaného zboží - k prohloubení ekonomické spolupráce tedy prakticky nedošlo, přičemž za hlavní příčinu tohoto neúspěchu můžeme považovat proruskou zahraničněpolitickou orientaci většiny států regionu. Mimoto lze zaznamenat také určité pokusy turecké vlády projektovat svou *soft power* v oblasti Střední Asie, což lze velmi dobře dokumentovat na zakládání tureckých vzdělávacích a kulturních center v hlavních městech středoasijských republik, ale také na zapojování turecké vlády do humanitárních programů, jejichž cílem je rozvoj zemí Střední Asie. Dále se Turecko snaží v souvislosti s proaktivní a preemptivní diplomacií přispívat k zajištění regionální bezpečnosti, a to zejména ve spojitosti s válečným konfliktem v Afghánistánu, kdy se turecká vláda skrze výcvik místních armádních složek a skrze zasilání dodávek zbraní (především do Turkmenistánu a Kyrgyzstánu) snažila zamezit přelití konfliktu z Afghánistánu do některé ze středoasijských republik. Stěžejní iniciativou je pak také turecká podpora spolupráci zemí Střední Asie s NATO.

Posledním regionem, v němž by mělo Turecko, dle Davutoğlovy zahraničněpolitické strategie, uplatňovat svůj vliv je oblast Balkánu, přičemž stěžejní zemí pro nás v tomto kontextu bylo Řecko. V rámci politiky nulových problémů se sousedy byl v roce 2004 z iniciativy turecké vlády obnoven turecko-řecký politický dialog, který v roce 2010 vyústil v podpis série bilaterálních dohod politického i

ekonomického charakteru. Oproti období před rokem 2002 tedy významným způsobem vzrostla míra turecko-řecké politické i ekonomické spolupráce.

V další části diplomové práce byl jako součást Davutoğlova principu multidimenzionální a víceúrovňové diplomacie zkoumán přístup Turecka k EU a USA po roce 2002. S ohledem na vývoj přístupových rozhovorů Turecka a EU lze konstatovat, že získání plného členství je jedním ze stěžejních zájmů současné turecké vlády. AKP začala hned krátce po vstupu do tureckého parlamentu prosazovat potřebná reformní opatření, zejména v oblasti bezpečnostních složek státu, lidských práv a svobod, genderové rovnosti, či jazykových a kulturních práv minorit, přičemž tento proces byl zpomalen až v letech 2008 – 2009, kdy Evropská komise nešetřila ve svých každoročních zprávách kritikou vůči pokroku v Turecku. I přes značný skepticismus vůči tureckému členství v EU, který po vydání těchto zpráv v turecké společnosti zavládl, bude turecká vláda i nadále usilovat o plné členství v EU, a to pravděpodobně až do roku 2023. Členství v EU je tedy i nadále jednou z hlavních priorit turecké AKP, která očekává, že budoucí participace Turecka v EU významným způsobem přispěje ke geopolitickému vzestupu Turecka a zároveň dostatečným způsobem eliminuje pravomoci turecké armády v zemi.

Máme-li shrnout informace v poslední kapitole, pojednávající o vývoji zahraničněpolitických vztahů mezi Tureckem a USA, lze říci, že během let 2003-2006 vzájemné kontakty značně ochladly, a to zejména v důsledku hlasování tureckého parlamentu v neprospěch Bushova plánu využít tureckého území pro přesun amerických jednotek na území Iráku. Další příčinou pak byla intenzifikace teroristických aktivit kurdské PKK na turecko-iráckém pohraničí během Války v Iráku a Bushův vlašný přístup k této bezpečnostní hrozbě. Bushova válka proti terorismu tedy vytvořila určité překážky vzájemné spolupráci. Přestože v roce 2007 došlo k opětovnému diplomatickému sblížení obou zemí, výraznější zlepšení lze pozorovat až od roku 2009, kdy funkci prezidenta USA převzal Barack Obama, jenž přišel s diametrálně odlišným stylem zahraniční politiky a zdůraznil význam bilaterální spolupráce mezi USA a Tureckem. Lze tedy říci, že AKP se i v tomto konkrétním případě drží doktríny strategické hloubky, v rámci principu multidimenzionální a víceúrovňové diplomacie spolupracuje s USA, avšak zároveň oproti předchozím obdobím jedná mnohem více v souladu s vlastními politickými zájmy a mnohem méně se zájmy USA. Davutoğlovo

doporučení, aby Turecko vytvářelo na Západu nezávislou zahraniční politiku, se v politické praxi objevilo již několikrát, a to jednak v podobě odmítnutí poskytnout turecké území americkým jednotkám během války v Iráku, ale také v podobě prohlubování spolupráce turecké AKP s Íránem, jenž je západními mocnostmi vnímán jako hrozba. Minimálně v těchto dvou případech tedy dala turecká vláda přednost Davutoğlově politice nulových problémů se sousedy před požadavky USA a jednala v souladu s vlastními zahraničněpolitickými, ekonomickými a bezpečnostními zájmy na Blízkém východě. Podobným příkladem pak může být také zmrazení diplomatických kontaktů se sousedním Izraelem.

Máme-li v závěru diplomové práce zhodnotit, zda došlo za vlády AKP k navýšení geopolitického významu Turecka, lze na základě výsledků bádání konstatovat, že skutečně ano. V důsledku implementace doktríny strategické hloubky v politické praxi se Turecko stalo státem s daleko širší mocenskou základnou, neboť oproti předchozímu období poměrně úspěšně užívá obě složky moci, tedy svou *hard power* i *soft power*. Turecko se za vlády AKP stalo vlivným aktérem na Blízkém východě, což lze doložit zejména na tureckém předsednictví v OIC, ale také na celkové kredibilitě Turecka v jednotlivých státech regionu. Svůj vliv Turecko rozvinulo také v oblasti Černého moře, a to zejména díky iniciativám turecké vlády v bezpečnostní organizaci Blackseafor a operaci *Black Sea Harmony*, kde Turecko jasně prokázalo, že je alespoň v bezpečnostní oblasti schopné konkurovat sousednímu Rusku. Za klíčový můžeme označit také proces diverzifikace dodavatelů zemního plynu, díky němuž bude v budoucnosti možné snížit závislost evropských zemí na dodávkách plynu z Ruska, tj. zajistit větší energetickou bezpečnost Evropy, čímž se zároveň zvýší geopolitický význam Turecka pro Evropu. Otázkou ovšem zůstává, zda si Turecko v případě, že se země stane plnohodnotným členem EU, udrží svůj mocenský vliv ve všech zkoumaných regionech. Dá se totiž očekávat, že se vstupem Turecka do EU výrazně klesne důvěryhodnost země v očích arabských politických elit, a tím částečně také politický a ekonomický vliv Turecka na Blízkém východě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

I. Literatura

AKÇAY, Belgin., YILMAZ, Bahri. *Turkey's Accession to the European Union: Political and Economic Challenges*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2012. 340 s. ISBN 978-0-7391-7981-9.

AKÇAY, Belgin., AKIPEK Sebnem. *Turkey's Integration into the European Union: Legal Dimension*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2013. 152 s. ISBN 978-0-7391-8175-1.

AKTAŞ, Gülbahar Y. *Turkish Foreign Policy: New Concepts and Reflections*. Ankara: Middle East Technical University, 2010. 109 s.

ALBRIGHT, Madeleine K., HADLEY, Stephen. *U.S.-Turkey Relations: A New Partnership*. New York: Council on Foreign Relations, 2012. 96 s. ISBN 978-0-8760-9526-3.

BAL, Idris. *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. Florida: Universal Publishers, 2004. 464 s. ISBN 978-1-5811-2423-1.

BARAN, Zeyno. *Torn Country: Turkey Between Secularism and Islamism*. Kalifornie: Hoover Press, 2010. 173 s. ISBN 978-0-8179-1146-1.

BÖHME, Dimo. *EU-Russia Energy Relations: What Chance for Solution*. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam, 2011. 327 s. ISBN 978-3-8695-6120-2.

ÇARKOĞLU, Ali., RUBIN, Barry M. *Greek-Turkish Relations in an Era of Détente*. New York: Routledge, 2005. 166 s. ISBN 978-0-7146-5694-6.

ÇARKOĞLU, Ali., RUBIN, Barry M. *Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics*. New York: Routledge, 2004. 200 s. ISBN 978-1-1357-6120-2.

CENGİZ, Firat., HOFFMAN, Lars. *Turkey and the European Union: Facing New Challenges and Opportunities*. New York: Routledge, 2013. 248 s. ISBN 978-1-1340-7455-6.

COOPER, Andrew F. *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1993. 232 s. ISBN 978-0-7748-045-0.

DAVUTOĞLU, Ahmet. Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. In: *Insight Turkey*, Vol. 10, No. 1, pp. 77-96 [online]. 2008 [cit. 2014-01-17]. Dostupný z: <<http://arsiv.setav.org/ups/dosya/9595.pdf>>.

DAVUTOĞLU, Ahmet. Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring. In: *Turkey Policy Brief Series*, No. 3, pp. 1-9 [online]. 2012 [cit. 2014-01-17]. Dostupný z: <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/04/vision_paper_TFP2.pdf>.

DAVUTOĞLU, Ahmet. Turkey's Zero Problems Foreign Policy. In: *Foreign Policy* [online]. 20. 05. 2010 [cit. 2014-01-17]. Dostupný z: <http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy>.

DETREZ, Raymond. *Europe and the Historical Legacies in the Balkans*. Brusel: P. I. E. Peter Lang, 2008. 184 s. ISBN 978-90-5201-374-9.

DOĞAN, Kutlay. *Turkey*. Ankara: Turkish News Agency for the Directorate General of Press and Information of the Prime Ministry, 2008. 526 s. ISBN 978-975194283-8.

DÜZGİT Senem A. *Constructions of European Identity: Debates and Discourses on Turkey and the EU*. New York: Palgrave Macmillan, 2013. 240 s. ISBN 978-0-2303-4838-7.

ELİĞÜR, Banu. *The Mobilization of Political Islam in Turkey*. New York: Cambridge University Press, 2010. 317 s. ISBN 978-0-521-76021-8.

ENDE, Werner. *Islam in the World Today: A Handbook of Politics, Religion, Culture and Society*. 5th paperback ed. USA: Cornell University Press, 2010. 1128 s. ISBN 978-0-8014-4571-2.

FAWCET, Louise. *International Relations of the Middle East*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 408 s. ISBN 978-0-1996-0827-0.

FLEMES, Daniel. *Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case*. Hamburg: Leibniz-Institut für Globale und Regionale Studien, 2007. 60 s.

FULLER, Graham E. *The new Turkish republic: Turkey as a pivotal state in the Muslim World*. Washington D. C.: US Institute of Peace Press, 2008. 196 s. ISBN 978-1-60127-019-1.

GÖÇEK, Fatma M. *The Transformation of Turkey: Redefining State and Society from the Ottoman Empire to the Modern Era*. London: I. B. Tauris, 2011. 310 s. ISBN 978-1-8488-5611-0.

GUNEY, Nursin A. *Contentious Issues of Security and the Future of Turkey*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2007. 216 s. ISBN 978-0-7546-4931-1.

GUNTER, Michael M. *Armenian History and the Question of Genocide*. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 208 s. ISBN 978-0-2301-1887-4.

HETLAND, Jens. *Security of Natural Gas Supply through Transit Countries*. New York: Springer Science, 2004. 419 s. ISBN 978-1402020766.

KAMRAVA, Mehran. Pseudo-Democratic Politics and Populist Possibilities : The Rise and Demise of Turkey's Refah Party. In: *British Journal Of Middle Eastern Studies* [online]. Document version 1998-11-25(2):275 [cit. 2014-01-22]. Dostupný z: <<http://web.ebscohost.com>>.

KASTORYANO, Riva. *Turkey Between Nationalism and Globalization*. New York: Routledge, 2013. 240 s. ISBN 978-1-1350-7205-6.

KEOHANE, Robert O., NYE, Joseph S. *Power and Interdependence*. 4th paperback ed. USA: Longman Publishing Group, 2011. 368 s. ISBN 9780205082919.

LARRABEE, Stephen F., LESSER, Ian O. *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*. Pittsburgh: RAND Corporation, 2003. 240 s. ISBN 978-0-8330-3404-5.

LAVENEX, Sandra., SCHIMMELFENNIG, Frank. *Democracy Promotion in the EU's Neighbourhood*. New York: Routledge, 2013. 192 s. ISBN 978-1-1357-1076-7.

LEWINER, Colette. *European Energy Markets Observatory*. Paris: Springer, 2012. 102 s. ISBN 978-9-4007-2753-3.

MANDELBAUM, Michael. *Central Asia and the World: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan*. New York: Council of Foreign Relations Press, 1994. 251. ISBN 978-0-8760-9167-8.

MANOLI, Panagiota. *The Dynamics of Black Sea Subregionalism*. Burlington: Ashgate Publishing, Ltd., 2012. 249 s. ISBN 978-0-7546-7991-2.

NAS, Tevfik F. *Tracing the Economic Transformation of Turkey from the 1920s to EU accession*. 1st paperback ed. Netherland: Martinus Nijhoff Publishers, 2008. xii, 204 s. ISBN 978-90-04-16792-6.

OKTAV, Özden Z. *Turkey in the 21st Century: Quest for a New Foreign Policy*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2011. 225 s. ISBN 978-1-4094-3184-8.

PARK, Bill. *Modern Turkey: People, State and Foreign Policy in a Globalised World*. New York: Routledge, 2013. 272 s. ISBN 978-1-1366-5730-6.

PARKER, John W. *Persian Dreams: Moscow and Tehran Since the Fall of the Shah*. Washington D. C.: Potomac Books, Inc., 2009. 417 s. ISBN 978-1-59797-236-9.

PAVLIUK, Oleksandr. *The Black Sea Region: Cooperation and Security Building*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2004. 314 s. ISBN 0-7656-1225-9.

RABASA, Angel. *The Rise of Political Islam in Turkey*. Pittsburgh: RAND Corporation, 2008. 134 s. ISBN 978-0-8330-4457-0.

RENDA, Kadri K. Turkey's Neighborhood Policy: An Emerging Complex Interdependence. In: *Insight Turkey*, Vol 13, No. 1, pp. 89-108 [online]. 2011 [cit. 2014-01-22]. Dostupný z: <http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_1_2011_renda.pdf>.

RUBIN, Barry M., KIRISCI, Kemal. *Turkey in World Politics: An Emerging Multiregional Power*. London: Lynne Rienner Publishers, 2001. 270 s. ISBN 978-1-5558-7954-9.

ROBERTS, Priscilla. *Cuban Missile Crisis: The Essential Reference Guide*. California: ABC-CLIO, 2012. 278 s. ISBN 978-1-6106-9065-2.

SADIK, Giray. *American Image in Turkey: U.S. Foreign Policy Dimensions*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2009. 100 s. ISBN 978-0-7391-3380-4.

SJURSEN, Helene. *Questioning EU Enlargement: Europe in Search of Identity*. New York: Routledge, 2007. 240 s. ISBN 978-1-1342-2341-1.

SOKULLU, Ebru. *Debating Security in Turkey: Challenges and Changes in the Twenty-First Century*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishing Group, 2012. 354 s. ISBN 978-0-7391-4873-0.

STIVACHTIS, Yannis A. *On the Road to EU Membership: The Economic Transformation of Turkey*. Brusel: Brussels University Press, 2011. 295 s. ISBN 978-9-0548-7861-2.

ŠMÍD, Tomáš. *Vybrané konflikty o zdroje a suroviny*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 216 s. ISBN 978-80-210-5351-9.

TANRISEVER, O. *Afghanistan and Central Asia: NATO's Role in Regional Security Since 9/11*. Amsterdam: IOS Press, 2013. 233 s. ISBN 978-1-6149-9178-6.

TERZI, Özlem. *The Influence of the European Union on Turkish Foreign Policy*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2010. 165 s. ISBN 978-0-7546-9662-9.

TRIANAPHYLLOU, Dimitrios. *The Security Context in the Black Sea Region*. New York: Routledge, 2013. 184 s. ISBN 978-1-3179-6620-3.

WHITE, Jenny B. *Muslim Nationalism and the New Turks*. New Jersey: Princeton University Press, 2012. 240 s. ISBN 978-1-4008-4530-9.

WHITE, Jenny B. *Islamist Mobilization in Turkey: A Study in Vernacular Politics*. 1st paperback ed. Washington D.C.: University of Washington Press, 2002. 304 s. ISBN 0-295-98291-8.

WRIGHT, Robin B., *The Iran Primer: Power, Politics, and U.S. Policy*. Washington, DC: US Institute of Peace Press, 2010. 270 s. ISBN 978-1-6012-7084-9.

YAVUZ, Hakan, M. *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. New York: Cambridge University Press, 2009. 301 s. ISBN 978-0-521-88878-3.

YEŞİLADA, Birol. *EU-Turkey Relations in the 21st Century*. New York: Routledge, 2012. 169 s. ISBN 978-0-4156-3935-4.

YÖRÜK, Zafer. Soft Power or Illusion of Hegemony: The Case of the Turkish Soap Opera “Colonialism”. In: *International Journal of Communication*, No. 7, pp. 2361-2385 [online]. 2013 [cit. 2014-02-10]. Dostupný z: <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/download/1880/1007>.

Center for Strategic and International Studies (CSIS). *Turkey’s Evolving Dynamics: Strategic Choices for U.S. – Turkey Relations*. Washington, DC: CSIS, 2009. 103 s. ISBN 978-0-8920-6576-9.

Center for Strategic and International Studies (CSIS). *U.S.-Turkish Relations: A Review at the Beginning of the Third Decade of the Post–Cold War Era*. Washington, DC: CSIS, 2012. 30 s. ISBN 978-0-89206-759-6.

USA International Business Publications. *Turkey Oil and Gas Exploration Laws and Regulation Handbook*. Washington, DC: International Business Publications, USA, 2008. 300 s. ISBN 978-1433079023.

II. Elektornické informační zdroje

ÇARKOĞLU, Ali. Turkey’s Local Elections of 2009: Results, Trends and the Future. *Today’s Zaman* [online]. 17. 5. 2009 [cit. 2012-11-23]. Dostupné z:

<http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&link=179407>.

DANIEL, Jan. Řecká těžba ropy a zemního plynu v Egejském moři: mnoho povyku pro nic?. *Global politics* [online]. 2011 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/recka-tezba-ropy-a-zemniho-plynu-v-egejskem-mori-mnogo-povyku-pro-nic>>.

GRIGORIADIS, Ioannis N. The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy. *Hellenic Foundation for European and Foreign Policy* [online]. 2010 [cit. 2014-01-17]. Dostupný z: <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/KEIMENO-EPΓΑΣΙΑΣ-8_2010_IoGrigoriadis1.pdf>.

HEAD, Jonathan. Turkey ruling party wins election with reduced majority. *BBC News Europe* [online]. 12. 6. 2011 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13740147>>.

THIM, Michal. Řecko-turecké vztahy v časech hospodářské krize. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 2011 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <<http://www.amo.cz/publikace/recko-turecke-vztahy-v-casech-hospodarske-krize.html>>.

TUNÇAY, Mete. Kemalism. *Oxford Islamic Studies* [online]. 2009 [cit. 2014-01-17]. Dostupný z: <<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0440>>.

About. *Blackseafor.org* [online]. 2013 [cit. 2014-02-11]. Dostupné z: <<http://www.blackseafor.org>>.

About Us. *Secretariat General of the National Security Council* [online]. 2013 [cit. 2014-01-21]. Dostupný z: <<http://www.mgk.gov.tr/en/index.php/secretariat-general/about-us>>.

Aliyev, Erdogan Sign Inter-Governmental Agreement on Trans-Anatolia Gas Pipeline to Europe. *The Jamestown Foundation* [online]. 27. 06. 2012 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39545>

&tx_ttnews%5BbackPid%5D=27&cHash=2e9f386bf569ef7ea670cde5a5c3784c#.Uv8yHpb-qwg>.

Ambassador's Message. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <<http://riyadh.emb.mfa.gov.tr/AmbassadorsMessage.aspx>>.

Armenia Suspends Normalisation of Ties with Turkey. *BBC News* [online]. 22. 04. 2010 [cit. 2014-02-17]. Dostupný z: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8636800.stm>>.

Black Sea Naval Cooperation Task Group (Blacseafor). *Photius.com*. [online]. 04. 04. 2001 [cit. 2014-02-11]. Dostupné z: <<http://www.photius.com/blackseafor/>>.

Blue Stream: Significance. *Gazprom.com* [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/blue-stream/>>.

Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Commonwealth of Independent States Regional Information. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-17]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=2>>.

Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Kazakhstan. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-19]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=KZ&region=2>>.

Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Russian Federation. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-17]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=RU&region=2>>.

Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Turkmenistan. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-19]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=TM&region=2>>.

Countries and Regions – Commonwealth of Independent States, Ukraine. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-17]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=UA&region=2>>.

Countries and Regions – EU 27, Greece. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-20]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=GR&region=8>>.

Countries and Regions - Middle East, Middle East Regional Information. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-04]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=4>>.

Countries and Regions - Middle East, Iran. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-04]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=IR&region=4>>.

Countries and Regions - Middle East, Iraq. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-04]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=IQ&region=4>>.

Countries and Regions - Middle East, Israel. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-04]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=IL&region=4>>.

Countries and Regions - Middle East, Kingdom of Saudi Arabia. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=SA&region=4>>.

Elections to the Turkish Grand National Assembly – Results Lookup. Electionresources.org [online]. 2011 [cit. 2014-03-25]. Dostupný z: <<http://www.electionresources.org/tr/assembly.php?election=2002>>.

EU will lose Turkey if it hasn't joined by 2023: Erdogan. *Reuters* [online]. 30. 10. 2012 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <<http://www.reuters.com/article/2012/10/30/us-germany-turkey-idUSBRE89T1TG20121030>>.

Foreign Minister Davutoğlu in Iraq: „We set no limits to our relations and cooperatin“. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <http://www.mfa.gov.tr/foreign-minister-davutoglu-in-iraq-_we-set-no-limits-to-our-relations-and-our-cooperation.en.mfa>.

Free Trade Agreements – Turkey’s Free Trade Agreements. *Republic of Turkey: Ministry of Economy* [online]. 2013 [cit. 2014-02-04]. Dostupný z: <<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=tradeagreements&bolum=fta&region=0>>.

Fundamental Rights and Freedoms. *AK Parti* [online]. 2014 [cit. 2014-01-22]. Dostupný z: <http://www.akparti.org.tr/english/akparti/parti-programme#bolum_>.

International Day of Solidarity with the Palestinian People. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-01-29]. Dostupný z: <<http://www.mfa.gov.tr/international-day-of-solidarity-with-the-palestinian-people.en.mfa>>.

Middle East. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2013 [cit. 2014-01-29]. Dostupný z: <<http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?59f21ff8-791d-4e37-9f39-b4513dfe9399>>.

Nabucco Gas Pipeline Project. *Gulf Oil and Gas* [online]. 2013 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <<http://www.gulfoilandgas.com/webpro1/projects/3dreport.asp?id=102885>>.

Ottoman Rule: 1517-1917. *Israelinformation org.* [online]. 2011 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <<http://www.israelinformation.org/history.html>>.

Party Programme. *AK Parti* [online]. 2014 [cit. 2014-01-22]. Dostupný z: <<http://www.akparti.org.tr/english/akparti/parti-programme>>.

Patriot missiles to be deployed on Turkey's border with Syria as US puts troops on standby over fears Assad will use chemical weapons. *Dailymail co. uk.* [online]. 05. 12. 2012 [cit. 2014-03-25]. Dostupný z: <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2243248/Patriot-missiles-deployed-NATO-Turkeys-border-Syria.html>>.

Peacekeeping Missions. *Turkish National Police* [online]. 2012 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.egm.gov.tr/EN/Pages/peacekeeping_missions.aspx>.

President Gül Meets with Saudi King Abdullah. *Presidency of the Republic of Turkey* [online]. 17. 10. 2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <<http://www.tccb.gov.tr/news/397/87416/president-gul-meets-with-saudi-king-abdullah.html>>.

President Mahmoud Abbas of Palestine Pays an Official Visit to Turkey. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2012 [cit. 2014-01-29]. Dostupný z: <<http://www.mfa.gov.tr/president-mahmoud-abbas-of-palestine-pays-an-official-visit-to-turkey.en.mfa>>.

Prime Minister Erdoğan Pays a Visit to Iran. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2014 [cit. 2014-01-29]. Dostupný z: <<http://www.mfa.gov.tr/prime-minister-erdogan-pays-a-visit-to-iran.en.mfa>>.

Priorities of the Turkish Chairmanship in Office for the Black Sea Economic Cooperation Organization. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2012 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <<http://bsec.mfa.gov.tr/priorities.en.mfa>>.

Professor Ekmeleddin Ihsanoglu: Secretary General of the Organisation of Islamic Cooperation. *ihsanoglu. com* [online]. 2012 [cit. 2014-02-10]. Dostupný z: <<http://www.ihsanoglu.com/en/about.asp>>.

Relations between Turkey and Greece. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-greece.en.mfa>>.

Relations between Turkey-Syria. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-syria.en.mfa>>.

Saudi King Abdullah and Turkey's Gull Discuss Syria and Bilateral Relations. *Al Arabiya News* [online]. 15. 08. 2011 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <<http://english.alarabiya.net/articles/2011/08/15/162347.html>>.

Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu: Černomořská synergie – nová iniciativa pro regionální spolupráci. *Komise Evropských společenství* [online]. 11. 04. 2007 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_cs.pdf>.

Střely Patriot u hranic Sýrie zůstanou, Turecko je prý stále v nebezpečí. *iDNES.cz* [online]. 14. 11. 2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <http://zpravy.idnes.cz/nato-ponecha-patrioty-u-hranic-syrie-dvx-/zpr_nato.aspx?c=A131114_135731_zpr_nato_inc>.

Syria Unrest: Arab League Adopts Sanctions in Cairo. *BBC News* [online]. 27. 11. 2011 [cit. 2014-02-10]. Dostupný z: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15901360>>.

Syrský útok na Turecko se nesmí opakovat, reaguje Rada bezpečnosti. *iDNES.cz* [online]. 05. 10. 2012 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z: <http://zpravy.idnes.cz/rada-bezpecnosti-osn-turecko-syrie-duu-/zahranicni.aspx?c=A121005_064812_zahranicni_wlk>.

The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution: Mission. *Blacksea-commission.org* [online]. 2009 [cit. 2014-02-11]. Dostupný z: <http://www.blacksea-commission.org/_mission.asp>.

The Return of the Ottoman Empire. *Energeopolitics.com* [online]. 09. 10. 2012 [cit. 2014-03-25]. Dostupný z: <<http://energeopolitics.com/2012/10/page/2/>>.

Turecko-izraelské détente: Mavi Marmara vs. společné zájmy. *Oficiální portál Informačního centra o NATO* [online]. 23. 04. 2013 [cit. 2014-01-29]. Dostupný z:

<http://www.natoaktual.cz/turecko-izraelske-detente-mavi-marmara-vs-spolecne-zajmy-pz9-na_analyzy.aspx?c=A130423_150223_na_analyzy_m02>.

Turkey's Approach to the Black Sea Region and to the Organization of The Black Sea Economic Cooperation (BSEC). *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-approach-to-the-black-sea-region-and-to-the-organization-of-the-black-sea-economic-cooperation-_bsec_-.tr.mfa>.

Turkey's Commercial and Economic Relations with Greece. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-greece.en.mfa>.

Turkey's Contributions to UN Peacekeeping Operations. *UN. int.* [online]. 2007 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <<http://www.un.int/turkey/page74.html>>.

Turkey Extends Troop Mandate in Lebanon by One Year. *Yourmiddleeast.com* [online]. 29. 06. 2012 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.yourmiddleeast.com/news/turkey-extends-troop-mandate-in-lebanon-by-one-year_7746>.

Turkish-Greek Pipeline Now Complete. *An Institute for Global Energy Research* [online]. 06. 08. 2007 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <<http://www.gasandoil.com/news/europe/923d6fef90fe587bc1346da4f8975f5b>>.

Turkey: Membership Status. *European Comission* [online]. 2013 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/turkey/index_en.htm>.

Turkey's Popularity Dives in MENA Region Poll. *Aljazeera* [online]. 04. 12. 2013 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/12/turkey-popularity-dives-mena-region-poll-201312471328507508.html>>.

Turkey-Saudi Arabia Economic and Trade Relations. *Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs* [online]. 2011 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z:

<http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-saudi-arabia.en.mfa>.

Turkey Strikes Military Deal with Saudi Arabia. *Hurriet Daily News* [online]. 24. 05. 2010 [cit. 2014-02-03]. Dostupný z:

<<http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-strikes-military-deal-with-saudi-arabia-2010-05-24>>.

Turkey to Withdraw Troops from UNIFIL in South Lebanon. *The Times of Israel* [online]. 10. 08. 2013 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <<http://www.timesofisrael.com/turkey-withdraws-troops-from-unifil-in-south-lebanon/>>.

UNIFIL Mandate. *UN.org* [online]. 2013 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/mandate.shtml>>.

We in Turkey and the Middle East Have Replaced Humiliation with Dignity. *The Guardian* [online]. 15. 03. 2011 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: <<http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/mar/15/middle-east-dignity-common-destiny>>.

What is TANAP. *Tanap.com* [online]. 2014 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <<http://www.tanap.com/en/what-is-tanap>>.

RESUMÉ

Turkey has always been considered as a bridge between the East and the West, especially due to its specific geographic location between Asia and Europe, democracy, secularism and pro-western political orientation. However changes inside Turkish political arena in the last decade have put Turkey in an even more prominent position in the international relations. With the beginning of the AKP (Justice and Development Party) government in 2002 and under the premiership of Recep Tayip Erdoğan a new foreign policy strategy based on the idea of “strategic depth” was constituted. Strategic depth doctrine which was created by a Turkish Minister of Foreign Affairs, Ahmet Davutoğlu, considers Turkey a central power that should take an advantage from a political, cultural and historical legacy of the famous Ottoman Empire and increase its influence on neighbouring regions, such as the Middle East, the Black Sea region, Central Asia or the Balkans.

The main aim of the diploma thesis is to depict a theoretical core of Davutoğlu’s book Strategic Depth, in particular the policy of zero problems with neighbours, multidimensional diplomacy, proactive diplomacy and the geopolitical concept of strategic depth which Turkey possesses and to analyse how exactly a Turkish foreign policy has been changing in connection with the doctrine.

The thesis is divided into two parts, the theoretical one and the practical one, and five main chapters. The first chapter tries to describe a theoretical dimension of the strategic depth doctrine, the second chapter aims to examine historical and ideological roots of AKP and to present the influence of Davutoğlu’s ideology on a political programme of the party. The third and most crucial chapter characterizes the shift in Turkish foreign policy after 2002 and focuses on Turkey’s political, economic and security relations with states of surrounding regions. The last two chapters concentrate on Turkey’s foreign policy towards the West, particularly the EU and the USA and observe potential gains from such policy. According to results of the research the theses should answer a question whether the geopolitical importance of Turkey has been increasing since AKP won the majority of seats in the Turkish parliament in 2002.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Území Osmanské říše v období jejího největšího rozmachu

Zdroj: <http://www.israelinformation.org/history.html> [náhled dne 25. 03. 2014].

Příloha č. 2: Vývoj volební úspěšnosti AKP v parlamentních volbách

November 3, 2002 General Election Results - Turkey Totals

Registered Electors	41,407,027	
Voters	32,768,161	79.1%
Valid Votes	31,528,783	

Party	Votes	%	Seats
Justice and Development Party (AKP)	10,808,229	34.3	363
Republican People's Party (CHP)	6,113,352	19.4	178
Independents	314,251	1.0	9
True Path Party (DYP)	3,008,942	9.5	0
Nationalist Action Party (MHP)	2,635,787	8.4	0
Young Party (GP)	2,285,598	7.2	0
Democratic People's Party (DEHAP)	1,960,660	6.2	0
Motherland Party (ANAP)	1,618,465	5.1	0
Felicity Party (SP)	785,489	2.5	0
Democratic Left Party (DSP)	384,009	1.2	0
Others	1,614,001	5.1	0

July 22, 2007 General Election Results - Turkey Totals

Registered Electors	42,799,303	
Voters	36,056,293	84.2%
Valid Votes	35,049,691	

Party	Votes	%	Seats
Justice and Development Party (AKP)	16,327,291	46.6	341
Republican People's Party (CHP)	7,317,808	20.9	112
Nationalist Action Party (MHP)	5,001,869	14.3	70
Independents	1,835,486	5.2	26
Democrat Party (DP)	1,898,873	5.4	0
Young Party (GP)	1,064,871	3.0	0
Felicity Party (SP)	820,289	2.3	0
Others	783,204	2.2	0

June 12, 2011 General Election Results - Turkey Totals

Registered Electors	52,806,322	
Voters	43,914,948	83.2%
Valid Votes	42,941,763	

Party	Votes	%	Seats
Justice and Development Party (AKP)	21,399,082	49.8	327
Republican People's Party (CHP)	11,155,972	26.0	135
Nationalist Action Party (MHP)	5,585,513	13.0	53
Independents	2,819,917	6.6	35
Felicity Party (SP)	543,454	1.3	0
Others	1,437,825	3.3	0

Zdroj: <http://www.electionresources.org/tr/assembly.php?election=2002> [náhled dne 25. 03. 2014].

Příloha č. 3: Turecký ochranný štít proti syrským balistickým střelám

Patriot Advanced Capability 3 (PAC-3)

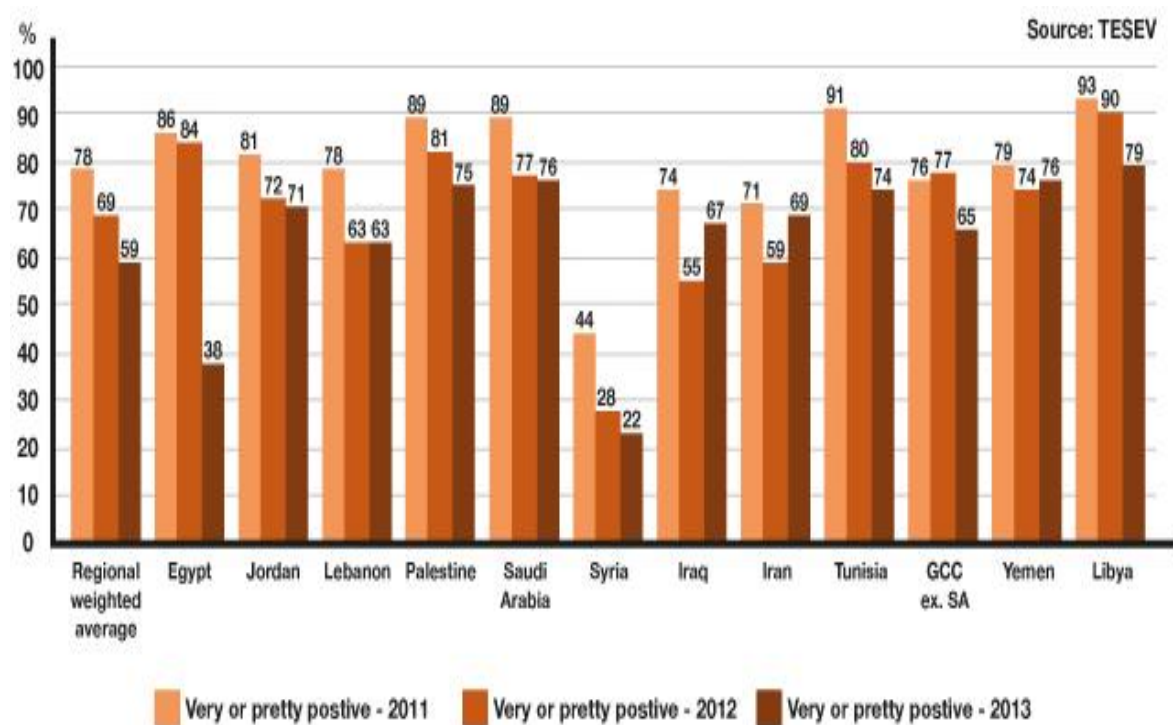
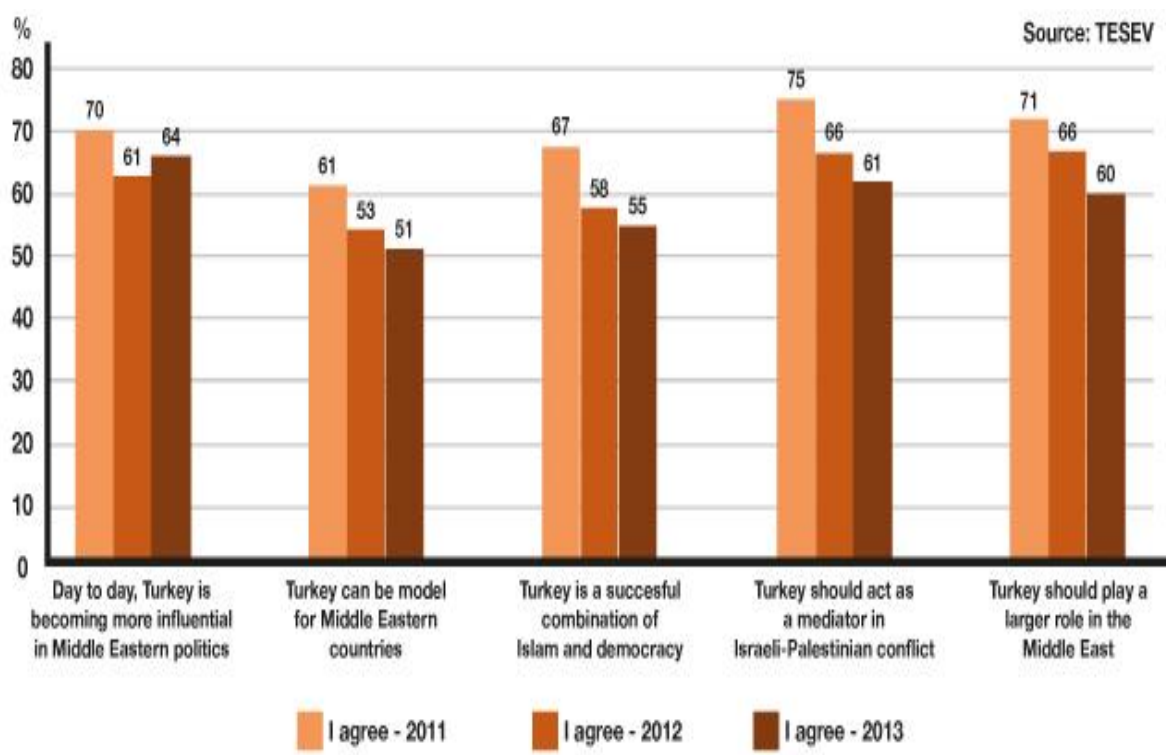
Zdroj: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2243248/Patriot-missiles-deployed-NATO-Turkeys-border-Syria.html> [náhled dne 25. 03. 2014].

Příloha č. 4: Turecké peacekeepingové jednotky mise UNIFIL

Zdroj: http://www.yourmiddleeast.com/news/turkey-extends-troop-mandate-in-lebanon-by-one-year_7746 [náhled dne 25. 03. 2014].

Příloha č. 5: Popularita Turecka na Blízkém východě v období let 2011 – 2013

Zdroj: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/12/turkey-popularity-dives-mena-region-poll-201312471328507508.html> [náhled dne 25. 03. 2014].

Příloha č. 6: Síť energetických koridorů vedoucích přes Turecko

Zdroj: <http://energeopolitics.com/2012/10/page/2/> [náhled dne 25. 03. 2014].

Příloha č. 7: Vyjednávací kapitoly jako součást vstupních rozhovorů mezi EU a Tureckem: vývoj v letech 2005 – 2006

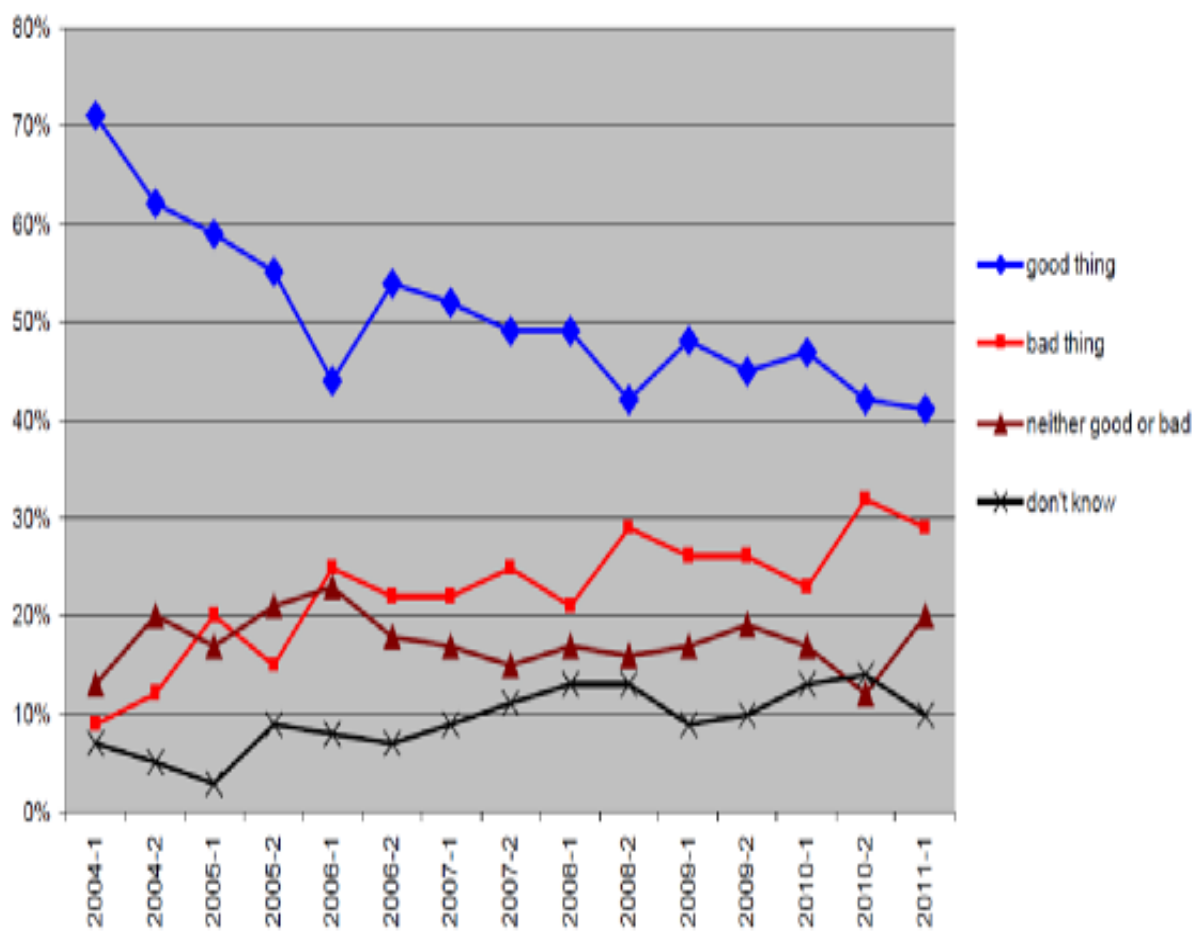
Table 10.1 Chapters of the *acquis*, October 2005–September 2006

Chapter Headings	Level of harmonization
1. Free movement of goods ^b	Uneven progress
2. Freedom of movement for workers	Limited progress
3. Right of establishment and freedom to provide services ^b	Limited progress
4. Free movement of capital	Very limited progress
5. Public procurement	Very limited progress
6. Company law	Limited progress
7. Intellectual property law	Well advanced progress
8. Competition policy	Well advanced
9. Financial services ^b	Some progress made
10. Information society and media	Progress made
11. Agriculture and rural development ^b	Limited progress
12. Food safety, veterinary and phytosanitary policy	Limited progress
13. Fisheries ^b	No progress made
14. Transport policy ^b	Some progress made
15. Energy	Some progress made
16. Taxation	Limited progress
17. Economic and monetary union	Progress made
18. Statistics ^d	Some progress made
19. Social policy and employment	Limited progress
20. Enterprise and industrial policy ^c	Good progress made
21. Trans-European network	Limited progress
22. Regional policy and coordination of structural instruments	Progress made
23. Judiciary and fundamental rights	Some/limited progress
24. Justice, freedom and security	Some progress
25. Science and research ^a	Well prepared for accession
26. Education and culture	Alignment nearly complete
27. Environment	Low progress
28. Consumer and health protection	Progress made
29. Customs union ^b	Ready for high alignment
30. External relations ^b	Made progress
31. Foreign, security and defense policy	Overall alignment continued
32. Financial control ^d	Some progress
33. Financial and budgetary provisions	Some progress
34. Institutions	
35. Other issues	

Vysvětlivky: Označení (a) je vyhrazeno vyjednávacím kapitolám, jež byly otevřeny a dočasně zastaveny v červnu 2006. Označení (b) je vyhrazeno osmi vyjednávacím kapitolám, jejichž vyjednávání byla v prosinci roku 2006 odložena v souvislosti s dočasným zhoršením turecko-kyperských vztahů. Označení (c) konkretizuje vyjednávací kapitoly otevřené v březnu roku 2007 a označení (d) kapitoly otevřené k jednání v červnu roku 2007.

Zdroj: Nas 2008, s. 158-159.

Příloha č. 8: Podpora vstupu Turecka do EU – názor turecké veřejnosti v letech 2004 - 2011

Zdroj: Düzgit 2013, s. 107.